

LUOMURUOKA JULKISENA PROJEKTINA

Tavoitteet ja toimenpiteet luomun edistämiseksi vuosina 2007–2013

Veera Willman

Pro Gradu-tutkielma

Yhteiskuntapolitiikka

**Yhteiskuntatieteiden ja
filosofian laitos**

Jyväskylän yliopisto

Syksy 2014

TIIVISTELMÄ

Luomuruoka julkisena projektina

Tavoitteet ja toimenpiteet luomun edistämiseksi vuosina 2007–2013

Veera Willman

Yhteiskuntapolitiikka

Pro gradu -tutkielma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Ohjaajat: Marja Järvelä ja Tiina Silvasti

Syksy 2014

Sivumäärä: 75 sivua

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan sitä, millaisena luomu julkisissa asiakirjoissa ja laajemmin Suomen maatalouspolitiikassa nähdään. Tutkielman lähtökohtana on, että hallitusohjelmasta 2011 käynnistyi eräänlainen hallinnollinen projekti lisätä kotimaisen luomutuotannon osuutta kotimaisessa ruoantuotannossa. Tutkielman tavoitteena on selvittää, millaisia tavoitteita ja toimenpiteitä julkisesti merkittävässä asiakirjoissa on esitetty luomutuotannon edistämiseksi ja miten hallitusohjelman tavoitteet aiotaan saavuttaa. Hallitusohjelman lisäksi aineistoksi on valikoitunut yhdeksän joko osin tai täysin luomua käsittelevää asiakirjaa, joissa kaikissa luomun edistämiseksi on asetettu jokin tavoite. Tutkielma on laadullinen ja aineisto on analysoitu teoriaohjaavan sisällönanalyysin keinoin.

Tutkielman yhtenä tavoitteena on tuottaa lisätietoa luomun suunnitelmallisesta edistämisestä. Tutkimusasetelman kannalta mielenkiintoinen teoreettinen lähtökohta on, että tavoitteet luomun edistämisestä voidaan nähdä ristiriitaisina luomun ideologialle. Tutkimustietoon nojaten luomua voidaan kuitenkin pitää uusproduktivistisena tuotantomuotona, jonka mukaan luomutuotannossa voidaan kestävä kehityksen tavoittelun ohella pyrkiä myös mahdollisimman laajaan tuotantoon. Luomu perinteiselle maataloudelle vaihtoehtoisena ruoantuotantomuotona sijoittuu myös ekologisen modernisaation toimintakenttään. Keskeisenä tutkielmassa on tarkastella sitä, ilmentävätkö luomu ja luomun edistämistavoitteet heikkoa vai vahvaa ekologista modernisaatiota eli biotaloudellista vai ekotaloudellista paradigmat.

Tutkimustulokset osoittavat, että kaikki aineiston asiakirjat tähtäävät luomun edistämiseen ja siten tukevat hallituksen tavoitteiden saavuttamista. Tutkielman tulokset osoittavat, että hallituksen luomun edistämistavoitteisiin pyrkiminen on määrätietoista. Keskeinen havainto tutkielmassa on, että luomun haasteet eivät ole muuttuneet kahden viime vuosikymmenen aikana, joten tavoitteiden saavuttamiseksi luomun edistämistyössä tulee onnistua ratkaisemaan näitä haasteita.

Yksi tutkielman johtopäätöksistä on, että Suomen maatalouspolitiikassa on jatkossa tehtävä selkeitä valintoja sen suhteen, miltä osin toimintaa halutaan suunnata biotalouden, ja miltä osin ekotalouden suuntaan. On tärkeää huomata, että biotalouden edistäminen ja luomun edistäminen voidaan osittain nähdä toisilleen vastakkaisina.

Asiasanat: luomu, luonnonmukainen, ekologinen modernisaatio, uusproduktivismi, ekotalous, biotalous, maatalouspolitiikka

SISÄLTÖ

1	TUTKIELMAN LÄHTÖKOHTA	2
1.1	Tutkimuskysymykset	4
2	LUOMUN MÄÄRITELMÄ	5
2.1	Luomu Euroopassa	6
2.2	Luomu Suomessa	7
2.2.1	Luomun sääntely	8
2.2.2	Luomun yleistymisen haasteet	10
3	LUOMUTUTKIMUS SUOMESSA JA MAAILMALLA	12
3.1	Luomututkimuksen erityispiirteet	12
3.2	Luomututkimus Suomessa	13
4	TEOREETTINEN JA KÄSITTEELLINEN VIITEKEHYS	16
4.1	Ekologinen modernisaatio	16
4.2	Biotalous ja ekotalous	18
4.3	Luomu uusproduktivistisena ruoantuotantomallina	23
5	AINEISTO	26
5.1	Asiakirjat	26
5.2	Teoriaohjaava sisällönanalyysi	29
5.3	Aineiston analyysi	31
6	LUOMUN EDISTÄMINEN	33
6.1	Luomu asiakirjoissa	33
6.2	Asetetut tavoitteet ja toimenpiteet luomun edistämiseksi	42
6.3	Luomun edistämistavoitteiden saavuttaminen	57
7	JOHTOPÄÄTÖKSET JA KESKUSTELUA	62
7.1	Keskustelua luomun tulevaisuudesta	64
	LÄHTEET	66

1 TUTKIELMAN LÄHTÖKOHTA

Maatalouden harjoittamisella on kautta aikain ollut suuri vaikutus ympäristöön ja biodiversiteettiin. Viime vuosina useissa erilaisissa tutkimuksissa on pyritty selvittämään luomun vaikutuksia ja sen merkitystä tavanomaista maataloustuotantoa korvaavana, vaihtoehtoisena tuotantomuotona. Tutkimuksia on tehty muun muassa yhteiskunta-, ympäristö- ja terveystieteiden saralla. (ks. esim. Mononen & Silvasti 2012; Costa ym. 2014; Puech ym. 2014). Luomuun kohdistuva huomio on viime vuosina lisääntynyt, esimerkiksi kun luomun osuuden kääntäminen voimakkaaseen nousuun nimettiin maabrändityöryhmän loppuraportissa (Tehtävä Suomelle 2010) yhdeksi Suomelle asetetuista kärkitavoitteista. Luomuun on viime vuosina kiinnitetty erityistä huomiota julkisesti merkittävässä asiakirjoissa ja onkin mielenkiintoista tutkia, onko sillä ollut vaikutusta luomun asemaan suomalaisessa maatalouspolitiikassa. Luomu on jo aiemmin nimetty osaksi suomalaista maatalouspolitiikkaa, ja luomun edistämiseksi on asetettu tavoitteita useassa tutkielmani ajanjaksolla ilmestyneessä asiakirjassa.

Pro gradu -tutkielmani tavoite on selvittää, miten luomu Suomessa nähdään ja millaisia tavoitteita ja toimenpiteitä Suomessa on vuosina 2007–2013, erityisesti hallitusohjelman 2011 seurauksena asetettu kotimaisen luomun lisäämiseen liittyen. Tutkielmani näkökulma on yhteiskuntapoliittinen ja tarkoitukseni on aineiston avulla selvittää luomun asemaa Suomen maatalouspolitiikassa ja suomalaisessa yhteiskunnassa nimenomaan poliittisen ilmapiirin kannalta. Lähestyn aihetta laadullisella tutkimusotteella ja tarkoitukseni on kvalitatiiviselle tutkimukselle ominaisesti tutkia valitsemaani aihetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti ja löytää siitä uutta tietoa sen sijaan, että testaisin esimerkiksi jotain jo olemassa olevaa teoriaa (Hirsjärvi ym. 2009, 161).

Tutkielmani ei käsittele kuluttajien suhtautumista luomuun, mutta sivuan hieman kuluttajatutkimusten tuloksia voidakseni suhteuttaa luomun kysynnän ja tarjonnan tutkielmani näkökulmaan. On tärkeää huomata, että tutkielmani käsittelee luomun asemaa ja sen kehitystä suomalaisessa yhteiskunnassa, ei esimerkiksi ympäristön tai eläinten asemaa luomutuotannossa.

Tein kandidaatintutkielmani aiheesta *Luomuhunajan erityispiirteet ja kestävä kehitys - Keskisuomalaisten luomuhunajantuottajien kokemuksia hunajantuotannosta*. Sen myötä kiinnostukseni luomutuotantoa ja siihen liittyviä haasteita kohtaan kasvoi entisestään. Kandidaatintutkielmassani nousi esille muun muassa se, että luomutuotannon määrän lisääminen ei ole yksinkertaista, ja pelkkä kysynnän lisääntyminen ei takaa luomun yleistymistä. Luomutuottajat kaipasivat tukea esimerkiksi luomun markkinointiin, jotta kuluttajille saataisiin välitettyä myönteinen kuva luomuruoasta. Myös Kivelä (2004, 206) on tutkimuksessaan todennut, että tiedon jakaminen on tehokas keino edistää luomua. Tiedon lisäämisen voidaankin todeta olevan tarpeellista luomun yleistymisen kannalta.

Lisääntyvälle luomututkimukselle on tarvetta, jotta luomusta välitettävä kuva olisi todenmukainen ja tieteellisesti perusteltu. Muukka ym. (2003, 81) ovat tutkimuksessaan todenneet, että Euroopan Unionin puitteissa tulisi tehdä laadukasta, kunnollisia vertailuryhmiä hyödyntävää luomuelintarvikkeiden terveellisyyteen ja turvallisuuteen liittyvää tutkimusta, sillä luomuun liittyy suuria odotuksia. He ovat päätelleet, että nykyisillä edellytyksillä ala ei saa tieteellistä arvostusta ja luomutuotteet voivat jäädä pienen vähemmistön käyttöön. Kuluttajatutkimusten mukaan eläinsuojelu- ja ympäristönäkökohtien sijaan terveellisyys ja turvallisuus ovat keskeisiä kuluttajien valintaperusteita, jolloin tarvetta kattavalle luomututkimukselle todellakin on. (emt. 81.)

Maa- ja elintarviketutkimuskeskuksen (MTT 2004, 51) tutkimuksessa tehtyjen haastattelujen mukaan luomuneuvojat pitivät luomuviljelyn yleistymisen suurimpana ongelmana poliittista haluttomuutta siihen, että luomu otetaan huomioon varteenotettavana tuotantomuotona. Siitä seuraa epävarmuutta sopimus- ja tukipolitiikkaan. Myös kandidaatintutkielmassani vuonna 2011 nousi esille se, että poliittinen haluttomuus luomua kohtaan heijastuu vahvasti luomun harjoittamisen mahdollisuuksiin.

Tutkielmani sijoittuu lähtöasetelmaan, jossa luomun edistämiseksi on aiemminkin asetettu samankaltaisia tavoitteita, kuin aineistoni asiakirjoissa. Esimerkiksi vuonna 2002 maa- ja metsätalousministeriö asetti tavoitteeksi lisätä luomun osuutta 15 prosenttiin viljelystä peltoalasta vuoteen 2010 mennessä. Tavoitetta ei kuitenkaan saavutettu, sillä luomuviljelyn peltoalan osuus kaikesta peltoalasta ylsi vuonna 2010 vain 7,5 prosenttiin (Risku-Norja & Muukka 2013, 13; Evira 2014b). Vielä vuonna 2013 luomupeltoalan osuus oli vain yhdeksän prosenttia (Evira 2014b).

Poliittinen asenneilmapiiri luomun ympärillä vaikuttaa kuitenkin viime vuosina muuttuneen myönteisempään suuntaan, ja onkin kiinnostavaa selvittää miten tämä näkyy luomua koskevissa asiakirjoissa. Tutkimusasetelmani kannalta oleellista on, että Jyrki Kataisen hallitusohjelmassa (2011, 51–52) otettiin selkeästi tavoitteellinen näkökulma luomun kehittämiseksi. Hallitusohjelman seurauksena käynnistettiin luomualan kehittämisohjelma, jossa luomun yleistymiselle nimettiin hallituksen asettama korkean tahon tavoite. Erityisen kiinnostavaa on, millaisia toimenpiteitä luomulle asetettujen tavoitteiden toteuttamiseksi on suunniteltu ja miten nimetyt tavoitteet todella aiotaan saavuttaa. Tämän tarkastelun ohella tarkastelen teoriaan pohjaten myös sitä, kuinka hyvin näiden edistämissuunnitelmien nimeämät tavoitteet ja suunnitelmat tuotannon systemaattisesta lisäämisestä ja luomutuotteiden viennin osuuden kasvattamisesta sopivat luonnonmukaisen tuotannon periaatteisiin.

1.1 Tutkimuskysymykset

Olen asettanut tutkielmalleni kolme tutkimuskysymystä, joihin etsin vastauksia teoriaohjaavan sisällönanalyysin keinoin:

1. Miten luomu esitetään luomun edistämisasiakirjoissa?
2. Millaisia tavoitteita ja toimenpiteitä luomun edistämiseksi on asetettu?
3. Miten hallitusohjelmassa asetetut tavoitteet aiotaan toteuttaa?

Tutkimuskysymysteni ohjaamana tulen kiinnittämään aineistossani erityistä huomiota luomun edistämistoimiin sekä niiden toteuttamiseen, seurantaan ja mahdolliseen onnistumiseen vaikuttaviin seikkoihin. Yllä mainitut tutkimuskysymykset kohdentavat tutkielmani käsittelemään luomua aineistoni asiakirjoissa nimenomaan strategisesta näkökulmasta, mikä rajaa aineiston käyttöä ja tutkielman sisältöä selkeästi. Tavoitteenani on luomua koskevien asiakirjojen avulla löytää vastaukset esittämiini tutkimuskysymyksiin ja tuottaa lisätietoa luomun suunnitelmallisesta edistämisestä.

2 LUOMUN MÄÄRITELMÄ

Luomu on vakiintunut lyhenne käsitteestä luonnonmukainen. Tutkielmassani käytän molempia käsitteitä. Rajala (2004, 19) määrittelee luonnonmukaisen maatalouden kestävän kehityksen mukaiseksi pyrkimykseksi kohti ekologisesti, yhteiskunnallisesti ja taloudellisesti tasapainotettua ja kestävää tuotantojärjestelmää. Luonnonmukainen viljely on kehittynyt vaihtoehtoisena tuotantotapana tavanomaisen keinolannoitteita ja kemiallisia torjunta-aineita käyttävän tuotantotavan rinnalla.

Luomun sisältöä on pyritty määrittelemään lukuisilla tavoilla. Seuraavaksi esittelen yhden keskeisimmän, eli luomualan kattojärjestö IFOAMin (International Federation of Organic Agriculture Movements) määritelmän, jonka periaatteiden takana on kestävän kehityksen periaate. (Mononen 2008, 19.) Järjestön määritelmän mukaan luonnonmukaisen tuotannon tarkoitus on säilyttää maaperän, ekosysteemien ja ihmisten terveys hyödyntämällä luonnon omia prosesseja. Luonnonmukainen viljely perustuu kyseisen määritelmän mukaan neljälle periaatteelle; luonnonmukaisen viljelyn tulisi (1) *säilyttää ja parantaa maaperän, kasvillisuuden, eläinten, ihmisen ja maapallon terveyttä* (terveyden periaate), (2) *perustua eläville ekologisille systeemeille ja kierrolle, ja toimia niiden mukaisesti edistään luonnonmukaisuutta* (ekologian periaate), (3) *perustua suhteille jotka ylläpitävät reiluuutta koskien yhteistä ympäristöä ja elämisen mahdollisuuksia* (reiluuden periaate) ja (4) *hoitaa ennaltaehkäisevällä ja vastuullisella tavalla suojellakseen ympäristön ja nykyisten sekä tulevien sukupolvien terveyttä ja hyvinvointia* (huolenpidon periaate). (IFOAM 2014.)

Luomu ja lähiruoka nähdään monesti toisiaan lähellä olevina ruoantuotantomuotoina, mutta on tärkeää huomata että lähiruoassa ruoan tuotantomuotoa ei ole luomun tavoin määritelty. Lähiruoka perustuu lyhyisiin jakeluketjuihin ja siihen, että ruoka on tuotettu ja jalostettu oman alueen raaka-aineista ja se markkinoidaan ja kulutetaan samalla alueella (MMM 2013b, 12). Lainsäädännön näkökulmasta on siis täysin mahdollista, että lähiruoan tuotannossa on käytetty esimerkiksi ulkomaisia torjunta-aineita tai GMO-peräistä rehua. Myös lähiruoan statuksen vahvistamiseksi on tärkeää, että vaihtoehtoisten ruoantuotantomuotojen parissa tehdään tutkimus- ja kehitystyötä.

2.1 Luomu Euroopassa

Luomua ja siihen liittyvää toimintaa säätelee kaikilla Euroopan Unionin alueilla 28.6.2007 annettu Neuvoston asetus (EY) N:o 834/2007 luonnonmukaisesta tuotannosta ja luonnonmukaisesti tuotettujen tuotteiden merkinnöistä sekä asetuksen (ETY) 2092/01 kumoamisesta sekä Komission asetus (EY) N:o 889/2008 asetuksen 834/2007 yksityiskohtaisesta toimeenpanosta. Asetuksen 834/2007 (EY 2007, 2, 11) mukaan luomutuotannossa on muun muassa tärkeää hyödyntää laajaa viljelykiertoa ja käyttää paikallisiin olosuhteisiin sopeutuneita ja taudeille vastustuskykyisiä kasvilajikkeita ja eläinlajeja, sillä synteettisten torjunta- ja lannoiteaineiden, eläinantibioottien ja ruoan lisä- ja jalostusaineiden käytöstä on tiukkoja rajoituksia. Geenimanipuloituja organismeja ei saa käyttää lainkaan. Eläimiä kasvatetaan ulkoaitauksissa ja niitä ruokitaan luomurehulla. Paikallisia luonnonvaroja hyödynnetään siten, että rehut tuotetaan maatilalla, ja lannoitteena käytetään esimerkiksi kotieläinten lantaa. (Evira 2013, 18.)

Eurolehti-merkki

Euroopan unionin luomutunnus eli Eurolehti-merkki (kuva 1) on pakollinen merkintä kaikissa EU:n sisällä tuotetuissa, valmiiksi pakatuissa luonnonmukaisten tuotteiden pakkauksissa. Eurolehtimerkin yhteydessä on ilmoitettava valvovan viranomaisen tunnusnumero ja maininta maatalousperäisten raaka-aineiden tuotantoalueesta. Tällaisia merkintöjä ovat esimerkiksi ”Tuotettu EU:ssa”, ”Tuotettu EU:n ulkopuolella” ja ”Tuotettu EU:ssa ja EU:n ulkopuolella”. Kuitenkin jos vähintään 98 prosenttia raaka-aineista on tuotettu jossain tietyssä maassa, maininnan voi korvata esimerkiksi maininnalla ”Tuotettu Suomessa”. (Evira 2013, 22–23.)

FI-EKO-201
Tuotettu Suomessa

Kuva 1. Esimerkki Eurolehti-merkin käytöstä (Evira 2013, 23)

2.2 Luomu Suomessa

Luonnonmukaisen maatalouden tuotantomenetelmiä alettiin kehittää Keski-Euroopassa jo 1900-luvun alussa, mutta Suomessa vaihtoehtoisella tuotantotavalla tuotettujen elintarvikkeiden kysynnän alku liitetään usein moderniin ympäristöliikkeeseen, joka alkoi kehittyä 1960-luvun loppupuolelta lähtien (Heinonen 2006, 88). Varsinainen "ekologinen herääminen" tapahtui 1970-luvulla, jolloin ensimmäiset pioneerit aloittivat luomuviljelyn (Rajala 2004, 19–20; Grönroos & Seppälä 2000, 30). Laajemmin viljelijät kiinnostuivat luomutuotannosta vasta standardoitujen viljelysäännösten ja tukijärjestelmien myötä 1990-luvun alussa (Grönroos & Seppälä 2000, 30). Luomu käsitteenä ja käytäntönä on ollut käytössä Suomessa 1980-luvun alusta saakka (Mononen 2008, 13). Luomutuotanto yleistyi Suomessa erityisesti 1990-luvulta lähtien. Siihen vaikuttivat ympäristöliikkeen nousun ohella muun muassa vuonna 1995 solmitun EU-jäsenyyden tuomat edut luomutuotannolle suhteessa tavanomaiseen tuotantoon sekä Maa- ja metsätaloustuottajien keskusliiton MTK:n aiempaa myönteisempi asenne luomutuotantoa kohtaan (Kakriainen ym. 2006, 134).

Vapaaehtoiset luomumerkinnät

EU:n pakollisen luomumerkin lisäksi Suomessa on käytössä vapaaehtoisia luomumerkintöjä, joita voi käyttää elintarvikkeiden pakkauksissa EU:n pakollisen luomumerkin rinnalla. Esittelen niistä yleisimmät, Aurinkomerkin ja Leppäkerttu-merkin

Aurinkomerkkiä eli Luomu – valvottua tuotantoa -merkkiä (kuva 2) voi hakea, jos luonnonmukaisesti tuotetun tuotteen tuotantoa, valmistusta, etiketointiä tai kaupan pitämistä valvoo suomalainen valvontaviranomainen. Merkin käytössä on muuten samat edellytykset kuin Eurolehti-merkissä. Aurinkomerkin voi saada myös Suomen ulkopuolella tuotettuihin luomutuotteisiin, jos kuitenkin niiden viimeinen etiketointi- tai valmistusvaihe on suomalaisen viranomaisen valvonnassa. Merkin omistaa maa- ja metsätalousministeriö ja merkin valvontaa hoitaa Evira. (Evira 2009a, 1–3.)

Kuva 2. Aurinkomerkki (Evira)

Suomessa on lisäksi käytössä Luomuliiton omistama ja hallinnoima suomalaisesta luomusta kertova Leppäkerttu-merkki (kuva 3). Leppäkerttu-merkki kertoo luomutuotetun elintarvikkeen olevan 100 prosenttisesti suomalaista. Ruokavalmisteiden osalta merkin saannin vaatimuksena on, että suomalaisen raaka-aineen osuus valmiista tuotteesta tulee olla vähintään 75 prosenttia, mutta pääraaka-aineen edellytetään olevan 100 prosenttisesti suomalaista. Leppäkerttu-merkin voi täydentää myös merkinnällä luomutuotannon paikallisuudesta, jolloin edellä mainittujen ehtojen täytyy täytyä myös paikallisuuden osalta.

Kuva 3. Leppäkerttu-merkin mahdolliset käyttötavat (Luomuliitto)

2.2.1 Luomun sääntely

Suomessa EY:n asetus N:o 834/2007 on pantu käytäntöön maa- ja metsätalousministeriön asetuksella 846/2008, jossa määritellään myös edellä mainitun asetuksen soveltamista koskevat yksityiskohtaiset säännöt. Maa- ja metsätalousministeriön asetuksen 16 ja 17 § nojalla Elintarviketurvallisuusvirasto Eviran tehtäväksi on asetettu suunnitella, ohjata ja valvoa Suomessa luonnonmukaisesti tuotettujen maataloustuotteiden sekä elintarvikkeiden

valvontaa. Eviran (2009b, 3) mukaan *luonnonmukaisen tuotannon yhtenä tavoitteena on pyrkiä tuottamaan laaja valikoima elintarvikkeita, jotka vastaavat kuluttajien sellaisiin hyödykkeisiin kohdistuvaan kysyntään, joiden valmistusmenetelmät eivät ole haitallisia ympäristölle, ihmisten, kasvien tai eläinten terveydelle ja hyvinvoinnille*. Eviralla on luomutuotannon käytäntöjä koskien erilliset luomutuotannon ohjeet luomutuotannolle ylipäänsä ja lisäksi tarkemmat ohjeet eri tuotantoaloille. Luomusäädösten lisäksi luomutuotteita koskee myös normaali elintarvikelainsäädäntö ja -valvonta.

Maa- ja metsätalousministeriön asetuksessa 846/2008 määritellään tarkasti myös vähimmäisvaatimukset, joiden tulee täytyä ennen kuin tuotetta voidaan nimittää luomutuotteeksi ja sellaisena markkinoida. Luomuelintarvikkeen tulee koostua vähintään 95 prosentista maatalousperäisiä luonnonmukaisia ainesosia, ja siten myös ruokajalosteet, joiden ainesosista vähintään 95 prosenttia on luonnonmukaisia ainesosia, voidaan nimittää luomuksi. On kuitenkin tärkeää huomata, että kaikki ainesosat joita on saatavana luonnonmukaisesti tuotettuina, on myös oltava luonnonmukaisesti tuotettuja. 5 prosenttia ainesosista saa kuitenkin olla ainesosia joita ei voida luomuksi määrittää, kuten vettä ja suolaa. (Evira 2009b, 6, 23–24.) Ostajaa ei saa johtaa harhaan pakkausmerkinnöillä, mainosmateriaaleilla tai kaupallisilla asiakirjoilla; elintarvikkeiden, maataloustuotteiden, rehujen, kasvien lisäysaineistojen tai siementen merkinnöissä ei saa käyttää eikä viitata mihinkään luonnonmukaiseen tuotantoon liittyvään sanaan tai lyhenteeseen, ellei tuote ole luomuvalvonnassa ja täytä luonnonmukaisia tuotantoehtoja (Evira 2013, 8).

Luomuvalvontajärjestelmään kuulumisen on edellytys luonnonmukaiseen tuotantotapaan viittaavien merkintöjen käytölle. Jokaiselle valvontajärjestelmän piiriin kuuluvalla luomutilalla tehdään vuosittain tarkastus, jossa varmistetaan luomusäännösten noudattaminen käymällä läpi tuottajan kirjanpito luomutoiminnastaan. Valvonta on jakautunut Eviralle, ELY-keskuksille, Valviralle, kunnille ja Tullilaitokselle. Paikalliset ELY-keskukset valvovat luonnonmukaisten maataloustuotteiden tuottajia ja tuotantoa. (Evira 2013, 8 – 10.)

Luonnonmukaisesti kasvatettujen eläinten kohdalla on esimerkiksi tärkeää ottaa rodun tai linjan valinnassa huomioon eläinten elinvoimaisuus, taudinvastustuskyky sekä kyky sopeutua paikallisiin olosuhteisiin. Rotujen ja linjojen valinnan kohdalla on myös otettava huomioon, että ei valita esimerkiksi rotuja, joille tietyt sairaudet tai terveysongelmat ovat

tyypillisiä. Alkuperäisrodut ja -linjat tulisivatkin asettaa etusijalle luonnonmukaisessa eläintenkasvatuksessa. (EY 2008, 8.)

2.2.2 Luomun yleistymisen haasteet

Muun muassa Isoniemi ym. (2006, 84–85) ovat tutkimuksessaan todenneet, että monesti hinta on este luomuruoan käytölle, niin kuluttajien keskuudessa kuin suurkeittiöiden kohdalla. Luomulla on myös ammattikeittiöihin ja vähittäiskauppaan kohdistuvia saatavuus- ja laatuongelmia, eikä tämänhetkinen luomutuotevalikoima kata kaikkia tuoteryhmiä (MMM 2010, 8). Luomun osuuden vähäisyyteen ovat vaikuttaneet myös muun muassa tiedon puute, asenteet, luomun heikko kannattavuus sekä se, että luomuviljelmät ovat huomattavasti alttiimpia satojen määrien vaihtelulle, jolloin myös viljelijöiden toimeentulo on epävarmaa (Kivelä 2004, 211). Saavuttaakseen riittävän satotason, luomutilojen peltopinta-alan tulee olla suurempi, jolloin myös luomuviljelijän työmäärä kasvaa. Luomutuotannossa tarvitaan tavanomaiseen tuotantotapaan nähden monipuolisempaa laitteistoa, jolloin myös koneiden käyttö vaatii suurempia panostuksia. (MTT 2004, 22.) Lätti ym. (2006, 16) ovat todenneet, että yhteistyöverkostojen avulla tuotannon kannattavuutta pystyttäisiin parantamaan. Yhteistyö mahdollistaisi esimerkiksi luomutilojen riskienhallinnan parantamisen teknologian avulla. Yhteistyön kautta luomutuottajilla olisi mahdollisuus työskennellä uudempaa ja asianmukaisesti huollettua teknologiaa hyödyntäen. Myös tutkielmani teoriaosassa esittelemäni ekologinen modernisaatioteoria painottaa erityisesti teknologisen kehityksen merkitystä ympäristöongelmien hallinnassa (Litmanen 2010, 191).

Luomutilojen osuus kaikista alkutuottajista on viimeisimpinä vuosina ollut tasaisessa kasvussa, vuosittain noin puoli prosenttia. Tuoreimman tilaston mukaan (Evira 2014b) kaikista Suomen alkutuotannon toimijoista kahdeksan prosenttia kuuluu luomuvalvonnan piiriin. Vuonna 2013 uusia luomutoimijoita oli 155 toimijaa, kun taas luomutuotannosta luopuneita toimijoita oli 187. Kuitenkin luomutoimijoiden osuus kaikista toimijoista kasvoi vuodesta 2012 puoli prosenttia, mikä viittaa siihen että tavanomaisesta alkutuotannosta on luopunut toimijoita samaan tahtiin. Kasvua tapahtuu myös luomuviljelyssä peltoalassa. Tällä hetkellä luomupeltoalan osuus kaikesta peltoalasta on 9,5 prosenttia, kun alkutuotannon luomutoimijoiden osuus vuonna 2013 oli 7,4 prosenttia. Luomutilat ovatkin

keskimäärin tavanomaisia tiloja suurempia, ja tällä hetkellä niiden keskipinta-ala on 50 hehtaarin luokkaa (Evira 2014b, Mononen 2012, 134–135).

Vaikka luomun kysyntä Suomessa on viime vuosina lisääntynyt, luomutuotteiden osuus päivittäistavaramarkkinoista on kuitenkin pieni, myös kansainvälisesti katsoen. Suomen luomumarkkinat ovat kasvaneet vuosittain, mutta luomun osuus Suomen elintarvikemarkkinoista on edelleen alle kaksi prosenttia (Pro Luomu ry 2014). Mielenkiintoista on huomata, että samanaikaisesti esimerkiksi Tanskassa luomun osuus päivittäistavara-kaupasta on kuusi prosenttia. (Mononen 2012, 134–135.) Horlings & Marsden (2014, 11) nostavat esiin, että luomun edistämiseksi haasteita luo usein luomutuotteiden markkinointi, kun esimerkiksi pieniltä tuottajilta ei välttämättä löydy siihen varoja tai osaamista. Seppänen ym. (2006, 8) taas korostavat, että pystyäkseen kasvamaan, luomutuotannon tulisi pystyä erottumaan paremmin tavanomaisesta tuotannosta.

Useissa kyselyissä on tullut esille suomalaisten kuluttajien, laitospöytäkirjojen ja ravintoloiden myönteinen suhtautuminen luomuruokaan, mutta ongelmana kuitenkin on, että osa tuotetusta luomuruoasta päätyy markkinoille tavanomaisina tuotteina. Raaka-aineita ei välttämättä saada markkinoitua eteenpäin luomuna. Aineistosta (MMM 2013a, 9) esiin nousee muun muassa se, että lypsykarjatilat eivät pääse meijerisopimusten piiriin, jolloin luomumaidon ketju katkeaa ja maito myydään tavanomaisena. Valtionjohdossa on tiedostettu, että suurimmat esteet luomuruoan määrätietoiselle edistämiseksi johtuvat muun muassa strategisesta päätöksenteosta, osaamisen, tiedon ja koulutuksen puutteesta hankintapuolella, sekä hintaa painottavista, kehittymättömistä hankintaprosesseista (MMM 2010, 6).

Tällä hetkellä luomumarkkinoille odotetaan kasvua. Eviran raja- ja luomuvalvontayksikkö (Evira 2014a, 26) valmistautuu kehittämään valvontaansa vastaamaan luomutuotannon ja luomumarkkinoiden vauhdikasta kasvua. Kasvua odotetaan tapahtuvan muun muassa hyvän markkinatilanteen, hallituksen luomuohjelman sekä EU:n maaseudun tukikauden 2015 alkamisen seurauksena.

3 LUOMUTUTKIMUS SUOMESSA JA MAAILMALLA

Keskustelu luomusta on kiihtynyt viime vuosina, eikä sen paremmuudesta tai huonommuudesta suhteessa tavanomaiseen tuotantoon olla yksimielisiä. Keskustelun edistymisen kannalta on tärkeää, että myös luomua koskeva tutkimus on yleistynyt runsaasti 2000-luvun aikana. Myös yhteiskuntatieteellisessä elintarviketutkimuksessa on viime vuosina kiinnitetty melko laajasti huomiota vaihtoehtoisin ruoantuotantomuotoihin, kuten luomuun ja lähiruokaan (mm. Mononen & Silvasti 2006, 2012; Morgan & Marsden & Murdoch 2006; Mononen 2008; Puupponen 2009, Oosterveer & Sonnenfeld 2012).

3.1 Luomututkimuksen erityispiirteet

Yleisesti vaihtoehtoinen tuotanto määritetään globaalista elintarvikejärjestelmästä poikkeavaksi tuotannoksi, ja sitä pidetäänkin kestäväenä tapana tuottaa ruokaa (Mononen 2006, 41; Jokinen & Puupponen 2006, 116–117). Yhtenä merkittävänä syynä vaihtoehtoisten ruoantuotantomuotojen tutkimuksen lisääntymiseen on ollut se, että tehomaatouden on havaittu vahingoittavan ympäristön luonnollista toimintakykyä, ja siten vaikuttavan viljelymahdollisuuksiin tulevaisuudessa (mm. Redclift 1991, 17; Nousiainen ym. 2009, 569). Luomutuotanto sitä vastoin mielletään usein kestäväksi tuotantomenetelmäksi, joka nähdään hyväksi niin luonnolle, ihmiselle kuin eläimillekin (Rajala 2004, 19; Mononen & Heinonen 2005, 60; Puech ym. 2014, 48–49).

Maatalous ja ruoka nähdään kysymyksinä, jotka liitetään usein sekä ympäristöön että terveyteen. Nykyään ruoalta vaaditaan hyvän ravitsemuksen lisäksi usein sitä, että se on tuotettu lähellä ja turvallisesti. (Morgan ym. 2006, 7.) Luomu on saanut viime aikoina osakseen voimakasta puolustusta ja vastustusta. Sen kannattajat perustelevat luomua muun muassa sillä, että sen nähdään edistävän ihmisen ja ympäristön hyvinvointia paikallisella tasolla. Teoriasta nostettuna haasteena luomun yleistymiselle voidaan nähdä se, että luomun vastustajien mielestä luomu voi myös olla uhka sekä globaalille että paikalliselle ruokaturvalle, koska luomutuotannon sadot ovat tavanomaista tuotantoa pienempiä ja luomutuotannon kannattavuus vaatii sitä kautta suuremman määrän peltopinta-alaa. (Mononen & Silvasti 2012, 8.) Luonnonmukaisen tuotannon pyrkimykset tuotannon

laajaan lisäämiseen nähdään myös ristiriitaisina, sillä luomun periaatteena on totuttu pitämään pieniä tiloja ja luonnonläheisyyttä (Oosterveer & Sonnenfeld 2012, 190).

Yhtenä esteenä vaihtoehtoisten ruoantuotantomuotojen yleistymiselle voidaan nähdä se, että konventionaalisen maatalouden aiheuttamat ympäristöriskit on institutionaalisella tasolla ikään kuin hyväksytyt, eikä ympäristöhaittoja haluta nähdä tai yhdistetä helposti ruoantuotannosta aiheutuviksi. Usein esimerkiksi yksittäiset perheet siirtyvät käyttämään luomua sellaisissa tilanteissa, jossa tiettyjen ruoka- tai lisäaineiden haitalliset vaikutukset esimerkiksi terveydelle on havaittu käytännössä. (ks. Luoto ym. 1996, 103.)

3.2 Luomututkimus Suomessa

Suomessa luomutuotantoa alettiin hallinnollisesti kehittää ja se alkoi institutionalisoitua 1980-luvun alussa, kun maa- ja metsätalousministeriö asetti komitean selvittämään luomuviljelyn tilaa, luomutuotteiden markkinointia sekä eroja luonnonmukaisesti ja tavanomaisesti viljeltyjen elintarvikkeiden välillä (MMM 1984 Luodon ym. 1996, 50 mukaan). Toimikunnan tekemästä työstä seurasi lainsäädäntötoimenpiteitä vasta 1990-luvun alussa, kun luomutuotannolle myönnettiin erityinen siirtymävaihetuki. Siirtymävaihetuen myötä luomuun linkittyi vahvasti myös viranomaisvalvonta, minkä seurauksena luomutuotannosta tuli hallinnollisesti ja lainsäädännöllisesti hyväksyttyä (MMM 1991 Luodon ym. 1996, 50 mukaan).

Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskuksessa on pyritty vastaamaan käytännön ohjeistusten tarpeeseen tuottamalla luonnonmukaiseen tuotantoon siirtymistä tukevia materiaaleja (Rajala 2005, 3). Muun muassa Rajala on tehnyt laajasti tutkimusta luonnonmukaisen maataloustuotannon erityispiirteistä, luomutuotantoon ryhtymisestä tai siihen siirtymisestä ja luomutuotannon vaikutuksista ympäristöön. Rajala (2004, 121–239) on tutkinut muun muassa ravinnekiertojen ja ravinnehuollon merkitystä luonnonmukaisessa viljelyssä. Rajala (emt. 35, 38) korostaa, että luonnonmukaisessa maataloudessa pyritään siihen, että ympäristö säilyy terveenä ja monimuotoisena, ja että tuotanto on joka vaiheessaan terveellistä sekä ihmisille että eläimille. Tätä tuetaan muun muassa mahdollisimman luonnonmukaisella viljelytekniikalla ja kasvinsuojelulla.

Jo 90-luvun puolivälissä Luoto, Ruuskanen ja Susiluoma (1996, 55–56) totesivat, että luonnonmukaisen tuotannon ongelmana on tarjonnan yksipuolisuus, joka johtuu esimerkiksi viljanviljelyyn keskittymisestä. Jo tuolloin luomutuotteet olivat tukkuliikkeiden näkökulmasta haastavia muun muassa siksi, että erät olivat pieniä ja kysynnän vaihteluun oli vaikea varautua. Nykyäänkin suurtalouskeittiöissä ongelmaksi koetaan esimerkiksi luomutuotteiden pienet pakkauskoot (MMM 2013a, 11). On mielenkiintoista huomata, että jo 20 vuotta sitten tiedostettiin, että luomun yleistymisen haasteet liittyvät markkinointiin, tuotantoon ja jakeluun. Samat ongelmat nähdään edelleen yleisesti esteenä luomun yleistymiselle, joten voidaan todeta että niitä ei ole pyritty aktiivisesti ratkaisemaan.

Luomutuottajat kokevat haasteena muun muassa löytää tuotantoonsa parhaiten sopivat teknologiset ratkaisut ja markkinointikanavat (Seppänen 2004, 24). Seppänen (emt. 56, 66) on väitöskirjassaan havainnut, että luomutuottajien yhteistyö ja heille tarjotut neuvontapalvelut tukevat ja parhaiten vahvistavat viljelijöiden osaamista. Koulutuksen ja tiedotuksen merkitys tuottajien osaamiselle on vahva, mutta tärkeitä ovat myös viranomaisilta, kuten luomuvalvojilta saadut neuvot.

Luoto ym. (1996, 35) ennakoivat, että halvalla ja kyseenalaisin menetelmin tuotetuilla elintarvikkeilla ja tuotteilla tulee myös jatkossa olemaan kysyntää. Tämän voidaan todeta pitävän paikkaansa yhä tänäkin päivänä. Jo tuolloin he pitivät ajan trendinä eettisesti tiedostavaa kuluttajaa, ja onkin merkillistä että vaihtoehtoisesti tuotettujen elintarvikkeiden, kuten luomun kysyntä ei ole asian tiedostamisesta huolimatta merkittävästi lisääntynyt.

Mononen ja Silvasti (2012, 15) ovat kuitenkin todenneet vuosien 2010–2012 olleen luomun kehitykselle myönteisiä, minkä voi nähdä myös käytännössä esimerkiksi hallitusohjelman luomulle kohdistamasta huomiosta. Luomun yleistymisen kannalta oleellisessa roolissa on luomutuotteiden hinnat suhteessa tavanomaisesti tuotettujen tuotteiden hintoihin. On tärkeää huomata, että kuluttajat mitä todennäköisimmin käyttäisivät enemmän luomua, mikäli se ei tarkoittaisi isompaa rahanmenoa ruokaostoksilla.

Kysynnän kasvamisen kannalta merkittävä rooli on kuluttajien kiinnostuksen lisäksi myös luomutuotteiden lisääntyvällä käytöllä julkisissa ateriapalveluissa, mitä kautta myös luomutuotteiden tarjonta lisääntyy ja sitä myöten hinnat laskevat. Mononen ja Silvasti ehdottavat, että vaihtoehtoisten ruoantuotantomuotojen yleistyminen todella voi olla mahdollista, jos niin päätetään olevan: *Suomen ratkaisu globaalin elintarvikejärjestelmän uudelleenjärjestäytymiseen voi siis todella olla siirtyminen määrää korostavasta tehotuotannosta ... laajamittaisesti laatua painottavaan tuotantoon.* (Mononen & Silvasti 2012, 15) Huomio kiinnittyy siis siihen, millä valteilla Suomi haluaa erottua, kun ruoantuotannon ongelmat kasaantuvat niin paikallisesti kuin kansainvälisestikin.

Suomessa luomu- ja lähiruokakeskustelu on linkittynyt vahvasti yhteen. Lähiruoka yhdistyy vahvasti paikallisuuteen, mutta myös luomun ihanteeseen sisältyy ajatus paikallisten luonnonvarojen käytöstä ja siitä, että ruoka kulutetaan siellä missä se tuotetaan. (Seppänen ym. 2006, 11.) On kuitenkin huomattava, että luomu erottuu muusta maataloustuotannosta tuotantotavan vuoksi, kun taas lähiruoassa ero johtuu jakelusta (Nousiainen ym. 2009, 587). Seppänen (2006, 19) muistuttaa, että luomu ja lähiruoka eivät tarjoa ainoastaan vaihtoehtoja perinteiselle ruoantuotannolle, vaan niillä on merkitystä myös koko elintarvikekentän uudistamisessa. Sirenin (2007, 11) mukaan on kuitenkin tärkeää tiedostaa, että esimerkiksi luomutuotannon globaalit tarjontaketjut eivät välttämättä tarjoa vaihtoehtoa tavanomaisille globaaleille tarjontaketjuille. Tämä selittynee luomun vahvalla linkillä paikallisuuden ihanteeseen.

4 TEOREETTINEN JA KÄSITTEELLINEN VIITEKEHYS

Perustan tutkielmani viitekehysten ekologisen modernisaation nykykäsitteeseen. Tutkielmani käsitteellisen viitekehysten rakennan aiemman kansallisen ja kansainvälisen elintarviketutkimuksen varaan. Tutkielmani kannalta keskeisiä teoreettisia käsitteitä ovat ekologinen modernisaatio, biotaloudellinen paradigma, ekotaloudellinen paradigma sekä uusproduktivismi.

4.1 Ekologinen modernisaatio

Ekologinen modernisaatio on syntynyt Euroopassa 1980-luvulla vastauksena teollisen yhteiskunnan ympäristötietoisuuden puutteeseen. Ekologisen modernisaation teorian alkutaival linkittyi vahvasti kestävän kehityksen käsitteeseen. (Mol & Spaargaren & Sonnenfeld 2009, 6; Mol & Jänicke 2009, 17; Mol & Sonnenfeld 2000, 3–4.) Kestävä kehitys määriteltiin Brundtlandin raportissa (WCED 1987, 43–44) kehitykseksi, *joka tyydyttää nykyhetken tarpeet viemättä tulevilta sukupolvilta mahdollisuutta tyydyttää omat tarpeensa*. Kestävässä kehityksessä tavoitellaan taloudellista, ekologista ja sosiaalista kestävyyttä, ja sen päämääränä voidaan nähdä tyydyttää kaikkien ihmisten perustarpeet ja tarjota kaikille mahdollisuus tavoitella parempaa elämää. Ekologisen modernisaation teoria liittyy oleellisesti kestävän kehityksen käsitteeseen, mutta vie ajatuksen käytännönläheisempään suuntaan.

Ekologinen modernisaatio on kestävän kehityksen tavoin kiistelty käsite, mutta sen teorian voidaan sanoa ohjaavan toimintatapoja huomattavasti kestävän kehityksen ideaalia enemmän. Voidaankin sanoa, että ekologista modernisaatiota noudattaen voidaan toteuttaa ja toimeenpanna kestävän kehityksen ihanteita (Kitchen & Marsden 2011, 753). Ekologinen modernisaatio menee kestävästä kehityksestä pidemmälle esimerkiksi siinä, että ekologisessa modernisaatiossa ympäristökysymys nostetaan kaiken poliittisen päätöksenteon reunaehdoksi. Ekologista modernisaatiota voidaan pitää myös ympäristöpolitiikan suuntauksena. Ekologisen modernisaation perusidea onkin, että ympäristövaikutusten huomiointi sisäistetään ja ekologinen kestävyys omaksutaan

keskeiseksi osaksi yhteiskunnan toimintaa, jotta toiminta voidaan turvata myös tulevaisuudessa. (Massa 2009, 10; York & Rosa 2003, 274; Spaargaren 1997, 12.)

Ekologisen modernisaation teoreetikoita on arvosteltu muun muassa siitä, että pyrkiessään vihertämään kapitalistista yhteiskuntaa sellaisenaan, he unohtavat sosiaaliset vaikutukset ja toiminnan eettisyyden. Nykyteoreetikot ovat kuitenkin kehittäneet ekologisen modernisaation teorian suhdetta kapitalistiseen yhteiskuntaan siten, että parhaimmillaan ekologinen modernisaatio ennemmin kuin mukautuu kapitalismiin, se pyrkii ohjaamaan ja muuttamaan sitä sisältäpäin. Ekologisen modernisaation asema suhteessa kapitalismiin onkin historiansa aikana muuttunut huomattavasti kriittisemmäksi ja markkinataloudelle on pyritty löytämään ekologisen modernisaation avulla innovatiivisia, korvaavia toimintamalleja. (Mol & Jänicke 2009, 24; Mol & Spaargaren 2000, 23.) Ekologista modernisaatiota voidaan pitää myös teoriana, joka innostaa kehittämään uudenlaisia teknologisia ja sosiaalisia innovaatioita (Kitchen & Marsden 2011, 754).

Ekologista modernisaatiota ja sen ulottuvuuksia voidaan käsitellä myös paikan ja tilan käsityksen kautta (Kitchen & Marsden 2011, 754). Marsdenin (2013, 215–216) mukaan ekologisen modernisaation keskeisinä ulottuvuuksina voidaan kestävästä kehitystä mukaillen pitää ympäristöä, taloutta ja yhteisöjä. Kestäviin ja toimiviin muutoksiin pyrkiessä onkin tärkeää huomioida kaikkien näiden osa-alueiden ohella myös paikan merkitys, sillä tarkasteltaessa eri alueiden erityispiirteitä sekä yhteisöt, talous että ympäristön resurssit toimivat ja ovat jakautuneet eri tavalla.

Ekologinen modernisaatio ja sen johdannaiset liittyvät vahvasti erilaisiin tuotanto- ja kulutusketjuihin esimerkiksi ruoan ja energian saralla (Marsden 2013, 216). Ekologisessa modernisaatiossa voi olla kyse esimerkiksi siitä, että sen avulla saadaan nykyiset tuotanto- ja kulutusketjut tuottamaan vähemmän jätteitä ja ympäristöongelmia. On kuitenkin tiedostettava, että ympäristöarvojen omaksuminen saumatta kapitalistiseen tuotantotapaan on epävarmaa. Toisaalta ekologinen modernisaatio voi myös pyrkiä muuttamaan esimerkiksi tuotanto- ja kulutusketjuja avoimilla toimintatavoilla ja yhteiskunnan jäsenten aktiivisella osallistumisella. (Dryzek ym. 2009, 228–230.)

Ekologinen modernisaatio voidaankin jaotella sen heikkoihin ja vahvoihin ilmentymiin (Marsden 2013, 216; Kitchen & Marsden 2011, 755; Dryzek 2005, 173). On tärkeää

huomata, että kansalaisyhteiskunnan aktiivisella roolilla on suuri merkitys siihen, millaista ekologista modernisaatiota kullakin alueella pystytään harjoittamaan. (Dryzek ym. 2009, 228–230, 232.) Ekologisen modernisaation heikot ilmentymät painottavat teknologian kehittämistä ja erilaisten teknologisten ratkaisujen roolia ympäristöongelmien ratkaisemisessa. Heikossa ekologisessa modernisaatiossa teknologiset ratkaisut nähdään ensisijaisina, ja ympäristö huomioidaan ainoastaan joiltakin osin (Kitchen & Marsden 2011, 755). Vahvat ilmentymät taas pyrkivät elämäntapojen ja toimintatapojen muuttamiseen siten, että muutoksen seurauksena ympäristöön kohdistuvat haitat minimoituisivat, ja talous ja ympäristön suojeleminen pikemminkin linkittyisivät yhteen ja vahvistaisivat toisiaan. (Dryzek 2005, 173–174.) Ekologisen modernisaation vahvana ilmentymänä voidaan pitää esimerkiksi laajaa rakennemuutosta kapitalistisessa talousjärjestelmässä (Horlings & Marsden 2011, 444; Kitchen & Marsden 2009, 277). Ekologisesta modernisaatiosta voi havaita kaksi rinnakkain kehittyvää, kestävään kehitykseen pyrkivää paradigmaa, joista toinen ilmentää heikkoa ja toinen vahvaa ekologista modernisaatiota: biotaloudellisen ja ekotaloudellisen paradigman (Horlings & Marsden 2014, 7).

4.2 Biotalous ja ekotalous

Seuraavaksi esittelen näiden paradigmojen erityispiirteitä ja taustoja pohjaten biotalouden ja ekotalouden ominaisuuksiin. Vaikka biotaloudellinen ja ekotaloudellinen paradigma voidaankin nähdä osin vastakkaisina, on tärkeää huomata, että paradigmoja yhdistää se, että molemmat tähtäävät kestäväen kehityksen edistämiseen. Molemmissa paradigmoissa myös vallitsee käsitys siitä, että ne jo parhaillaan edistävät kestäväen kehitystä. (Kitchen & Marsden 2011, 754, 762.)

Biotalousparadigmassa on pohjimmiltaan kyse kestäväen kehityksen laajentamisesta, jota on tavoite toteuttaa tuotannon systemaattisen tehostamisen ja lisäämisen avulla, kun taas ekotaloudelliseen paradigmaan sisältyy pyrkimys luoda vahva yhteys kestäväen kehityksen ja paikallisuuden välille, mitä tuetaan luomalla uudenlaisia ketjuja tuottajien ja kuluttajien välille (Kitchen & Marsden 2011, 757, 759). Oleellista on huomata myös, että biotaloudellisessa ja ekotaloudellisessa paradigmatassa käsitys ajan, paikan ja tilan merkityksestä kestäväen kehityksen edistämässä on erilainen.

Taulukossa 1 esittelen biotaloudellisen ja ekotaloudellisen paradigman eroja suhteessa ekologisen modernisaation ulottuvuuksiin. Olen valinnut taulukkoon Horlingsin ym. 2010 taulukosta (Kitchenin & Marsdenin 2011, 765 mukaan) tutkimusasetelmani kannalta oleellisia ekologisen modernisaation ulottuvuuksia.

TAULUKKO 1. Biotalousparadigman ja ekotalousparadigman eroja

Ekologisen modernisaation ulottuvuus	Biotalousparadigma	Ekotalousparadigma
Taloudellinen	Pyrkimys talouskasvuun	Vakaa pienen mittakaavan talous
Ekologinen	Suljetut kierrot energian, jätteen, mineraalien ja ekotehokkuuden osalta	Perustuu ympäristön tilaan ja luonnollisiin prosesseihin
Yhteisöllinen	Ei lainkaan tai heikko yhteys paikallisiin toimijoihin	Vahvasti linkitetty paikallisiin toimijoihin
Maantieteellinen	Globaali, kansallinen ja alueellinen, laajuus muokattavissa irrottautumalla paikallisista olosuhteista	Alueellinen ja paikallinen, mukautunut paikallisiin olosuhteisiin
Ajallisuus	Lyhyt aikaväli, tarkoitus vauhdittaa elinkaarta	Pitkä aikaväli
Valta	Yritysten hallinta	Kansalaisten ja kuluttajien verkostot
Valtion rooli	Byrokraattinen valta	Mahdollistaa kehityksen alhaalta ylöspäin

Biotalousparadigma

Biotalousparadigmissa on pitkälti kyse innovatiivisten taloudellisten ja teknologisten prosessien kehittämisestä, jossa pyrkimyksenä on globaalilla tasolla paremman terveyden sekä kestävästi kasvun ja kehityksen tuottaminen. Siinä on tarkoituksena käyttää teknologiaa sekä uusiutuvia ja tehokkaita bioresursseja kestävien tuotteiden, työpaikkojen ja tulon

luomiseksi. Biotalous ilmentää ekologista modernisaatiota heikosti, ja sen avulla voidaan jopa sanoa tavoiteltavan taloudellista hyötyä ympäristöarvoja hyödyntäen. Biotaloudelliselle paradigmalle on ominaista muokata luontoa ja ympäristöä haluttujen tavoitteiden saavuttamiseksi. (Kitchen & Marsden 2011, 755; Marsden 2013, 217–219.) Biotaloudellinen paradigma ei kytkeydy paikallisen tason toimintaan, vaan kyse on globaalista, talouteen vahvasti linkittyvästä ilmiöstä (Marsden 2013, 218).

Vaikkakin biotalous edustaa heikkoa ekologista modernisaatiota, biotalouden voidaan nähdä olevan poliittisesti ja taloudellisesti vahvassa asemassa, ja edelleen vahvassa nosteessa (Kitchen & Marsden 2011, 764). Esimerkiksi OECD:n (2009, 8) tavoitteena on, että biotalous ja siihen vahvasti liittyvä bioteknologia on tulevaisuudessa yhä merkittävämmässä roolissa maailman ongelmien kestävässä ratkaisussa, mikä lisää biotalouden harjoittamista valtiollisella ja kansainvälisellä tasolla. Bioteknologiaa sovelletaan pääasiassa maatalouden, terveyden ja teollisuuden tarpeisiin. Maatalouden kohdalla bioteknologian hyödyntäminen tarkoittaa esimerkiksi geenimanipuloitujen organismien (GMO) kehittämistä (emt. 10). Biotaloutta toteutetaan maataloudessa muun muassa viljelykasvien bioteknisellä muokkaamisella ja erilaisten biopohjaisten tuotteiden, kuten muovien ja biopolttoaineiden kehittämällä (Kitchen & Marsden 2011, 756).

Useat valtiot ovat viime vuosikymmeninä harjoittaneet ja edistäneet biotaloutta, ja sillä on vahva rooli myös tieteissä ja yritystoiminnassa (Horlings & Marsden 2011, 444; Kitchen & Marsden 2011, 755). Suomessakin on tehty selvityksiä liittyen biotalouden merkitykseen ja niiden perusteella on laadittu Suomen biotalousstrategia (TEM 2014; VNK 2010). Suomen biotaloustyöryhmän mukaan *biotalous on uusiutuvien luonnonvarojen kestävää hoitoa sekä käyttöä ja niistä valmistettujen tuotteiden ja palveluiden tuotantoa sekä biologisten ja teknisten menetelmien käyttöä tuotannossa* (VNK 2010, 11).

Onkin selvää, että harjoitetusta politiikasta riippuu paljon, mihin suuntaan esimerkiksi maatalouspolitiikkaa lähdetään ohjaamaan ja millaisia toimia hallinnosta ohjataan tehtäväksi (Kitchen & Marsden 2011, 765). Esimerkiksi luomun edistäminen ja biotalouteen vahvasti liittyvä geenimanipuloinnin hyödyntäminen ovat ristiriidassa, sillä luonnonmukaisessa tuotannossa on yksiselitteisesti kielletty muuntogeenisten organismien käyttö (EY 2007, 3). GMO-viljelyn yleistyessä ei voida taata, etteivät muuntogeeniset ainekset sekoitu esimerkiksi luomupellolle, minkä seurauksena tarkoin säädelty luomusato

ei olisi enää luomua. Luomutuotanto onkin tiukan lainsäädäntönsä ansiosta tällä hetkellä ainoa tuotantomuoto, joka takaa täydellisen vapauden muuntogeenisistä organismeista (Evira 2013, 18).

Ekotaloudellinen paradigma

Ekotaloudellinen paradigma on joiltakin osin ikään kuin vastakkainen biotaloudelliselle paradigmatte. Taloudelliseen hyötyyn pyrkimisen sijasta ekotaloudessa noudatetaan arvopohjaista toimintamallia (Marsden 2013, 219). Kitchen & Marsden (2009, 277; 2011, 755) nostavat esiin, että vahvassa ekologisessa modernisaatiossa kestävän kehityksen periaate on omaksuttu toimintamalliksi niin vahvasti, että sen ilmentymissä korostuu tasapainoinen suhtautuminen taloudellisen, ekologisen ja sosiaalisen ulottuvuuden merkitykseen.

Ekotalous on hyvä esimerkki vahvasta ekologisen modernisaation ilmentymästä. Ekotalouden kohdalla ekologisia resursseja voidaankin sanoa hyödynnettävän aidosti kestäväällä ja ympäristön kannalta tehokkaalla tavalla. Globaalin sijasta ekotalous keskittyy nimenomaan paikallisen tason toimintaan ja toimintaa toteutetaan esimerkiksi paikallisissa yhteisöissä. Ekotaloudellinen paradigma linkittyy vahvasti maaseutuun, ja sitä kautta maaseudun ja kaupunkiseutujen yhteyttä pyritään vahvistamaan. Kaupungistumisen kiihtyminen myös lisää tarvetta vahvistaa maaseutujen ja kaupunkien yhteyttä, sillä tällöin maaseutujen merkitys luonnon resurssien säilyttämisessä ja ekotaloudellisen paradigman toteuttamisessa korostuu entisestään. (Kitchen & Marsden 2011, 760.)

Ekotaloutta harjoittavat usein myös paikalliset, pienet ja keskisuuret laatuun panostavat yritykset, jotka kehittelevät uusiutuvan energian tuotantomuotoja ja tuottavat palveluita, kuten maatilamatkailua, ruoan jatkojalostamista sekä jakelua. Parhaimmillaan ekotalouden kentässä esimerkiksi tuottaja keskittyy ruoantuotannon ohella ympäristöhyötyjen saavuttamiseen, kuten biodiversiteetin säilyttämiseen. (Marsden 2013, 219–220.) Maatalouden toimintakentässä ekotalouden voidaan sanoa tarkoittavan taloutta, joka toimii saumattomassa yhteistyössä ympäristön kanssa ja nivoutuu vahvasti paikalliseen fyysiseen ja sosiaaliseen toimintaympäristöön (Kitchen & Marsden 2009, 280).

Luomu asettuu ekotalouden toimintakenttään, joten luomutuotantoa voidaan pitää vahvana ekologisen modernisaation ilmentymänä. Marsden (2013, 214) rinnastaa luomun kestävästä toimintamallina esimerkiksi uusiutuviin energiajärjestelmiin siinä, että ne ovat tällä hetkellä siinä tilanteessa, että ne voivat lisääntyä ja yleistyä jopa vallitseviksi toimintamalleiksi, tai jäädä kehityksestä jälkeen. Marsdenin mukaan on tärkeää huomioida, että tähän mennessä vaihtoehtoisten tuotantomuotojen edistämistyössä ei ole riittävästi huomioitu kestävää paikan ja tilan käsitystä. Ekotalous linkittyy vahvasti paikalliseen toimintaan, minkä seurauksena paikan ja tilan merkitystä tulisi korostaa ekotaloudellisen paradigman ja sen ilmentymien tutkimuksessa, kehittämisessä ja edistämässä.

Kitchen & Marsden (2009, 280, 289–291) näkevät ekotalouden liittyvän vahvasti maaseutuun ja he ehdottavatkin, että lisäämällä valtion ja maaseudun toimijoiden harjoittamaa ekologista modernisaatiota, on maaseudulla ja sitä kautta myös laajemmin yhteiskunnassa mahdollista saavuttaa kestävä ekotalouden malli. Heidän mukaansa valtioiden tulisi biotalouden edistämisen sijaan tukea ja vahvistaa ekotalouden mukaista innovatiivista toimintaa ja kehitystä paikallisella tasolla. Tällöin vahva ekologinen modernisaatio ilmenisi valtion, maaseudun yhteisöjen sekä alueella toimivien pienten ja keskisuurten yritysten muodostamissa yhteistyön verkostoissa.

Kitchen & Marsden (emt. 280–281) painottavat, että luomussa talouden rakenteita ja resurssien käyttöä pyritään arvioimaan ja määrittelemään uudelleen. Luomun kautta maataloutta muutetaan, monipuolistetaan ja laajennetaan. Maataloudessa muutos kohdistuu koko tuotantoketjuun, jolloin tuotannon lisäksi myös jakelun tapoja pyritään muokkaamaan muun muassa luomalla mahdollisimman lyhyitä jakeluketjuja tuottajien ja kuluttajien välille. Luomulle ominaisina myyntipaikkoina voidaan nähdä muun muassa markkinat ja paikalliset myyntipisteet, jotka vahvistavat luomun paikallisuutta.

Ekotaloudellisen paradigman haasteena kuitenkin on, että se kohtaa vaikeuksia toiminnan laajentamisessa. Koska ekotaloudellisessa paradigmassa on kyse pääosin arvopohjaisesta toiminnasta, ekotalouden toiminta-alueella etevyys ja ammattitaito taloudellisen ja liike-elämän osaamisen osa-alueilla ovat vielä toistaiseksi monelta osin puutteellisia. (Kitchen & Marsden 2011, 764.) Kitchen & Marsden (emt. 767) ehdottavatkin, että ekotaloudellisen paradigman edistämiseksi tulisi lisätä ekotalouden aseman vahvistamiseen keskittyvää tutkimus- ja kehitystyötä sekä koulutusta. Edistämisen onnistuminen edellyttää myös

valtiolta aktiivisia toimia. Horlings & Marsden (2014, 18) näkevät tulevien valtiollisten ja kansainvälisten poliittisten linjausten määrittävän sitä, miten vahvasti ekotaloutta tulevaisuudessa edistetään. Ekotaloudellisen paradigman haasteet ja tulevaisuudennäkymät pätevät myös luomun kohdalla.

4.3 Luomu uusproduktivistisena ruoantuotantomallina

Luomun edistämisen kannalta oleellista on, miten laajaan tuotantoon luomutuotannossa pyritään. Luomutuotanto nähdään tyypillisesti tavanomaiselle, produktionistiselle tuotannolle vastakkaisena, pienillä tiloilla ja pienellä tuotannolla toteutettavana vaihtoehtoisena tuotantomuotona (mm. Oosterveer & Sonnenfeld 2012, 190). On kuitenkin ilmeistä, että tämän tutkielman tarkastelussa oleva luomun edistäminen pyrkii luomutuotannon systemaattiseen lisäämiseen. Tässä luvussa käsitelen produktioismin vaihteita ja luomutuotannon asettumista niihin.

Mononen ja Silvasti (2012, 14) esittelevät teoksessaan ruoan tuotannon kuvaukselle tyypillisen siirtymän produktionistisesta eli tuotantokeskeisestä mallista jälkiproduktionistiseen eli määrän sijasta laatuun keskittyvään tuotantoon. Jälkiproduktionistiselle tuotannolle tyypillistä on laajaperäinen tuotanto, jota esimerkiksi luomun nähdään edustavan. Jälkiproduktionistinen ruoantuotanto yleistyi, koska teollisen maatalouden aiheuttamat ympäristöongelmat tulivat länsimaissa ympäristötietoisuuden lisääntymisen myötä näkyviksi suurelle yleisölle.

Yhteiskuntatieteellinen elintarviketutkimus vaihtoehtoisten ruoantuotantomuotojen osalta on keskittynyt tarkastelemaan ruoantuotantoa jälkiproduktionistisesta näkökulmasta. Marsdenin ym. (2010) mukaan jälkiproduktionistinen ruoantuotantomalli on jäänyt vain pienen vaihtoehtoiseen ruoantuotantoon ja kulutukseen uskovan joukon toimintatavaksi, kun vallitseva ruoantuotantomalli perustuu edelleen produktionistiselle tuotantotavalle. Produktionistiselle tuotantotavalle tulisi kuitenkin pystyä kehittämään varteenotettavia vaihtoehtoja, sillä se on merkittävässä osassa ympäristö- ja energiakriisiä ollessaan riippuvainen fossiilisista polttoaineista.

Tämänhetkinen kehitys ennakoi siirtymistä jälkiproduktionistisen tuotantomallin sijasta uusproduktivistiseen ruoantuotantomalliin, joka korostaa sitä, että maatalous on aina produktionistista eli tarkoitukseltaan tuotantoon tähtäävää. Tämän käsityksen mukaan myös luomun voidaan korostaa olevan tehokkaaseen ja mahdollisimman suureen tuotantomäärään pyrkivä tuotantotapa, kuitenkin ottaen huomioon että luomun periaatteena on luonnollista rytmiä ja kiertokulkua mukailevat viljely- ja tuotantotavat. Luonnonmukaisessa tuotannossa tavoitellaan riittävää ja oikeudenmukaisesti jaettua tuotantoa ja luomussa tähän tavoitteeseen pyritään teollisesta ruoantuotannosta poikkeavan tuotantotavan avulla. Uusproduktivistisessa maataloustuotannossa pyritään siihen, että myös perinteistä, produktionistista tuotantomallia toteutetaan sekä ekologisesti, sosiaalisesti että taloudellisesti kestävästi. (Marsden ym. 2010 Monosen & Silvastin 2012, 14 mukaan.)

Uusproduktivistisen ruoantuotantomallin tavoitteena on kokonaisvaltainen ruoantuotannon ja toimintatapojen muutos, jonka tavoitteena on vähentää ympäristöhaittoja merkittävästi. Tavoitteena on muuttaa tapoja ajatella ja toimia, tuottaa ja kuluttaa sekä estää konventionaalille maataloudelle tyypillinen luonnonvarojen liikkakäyttö. Esimerkkinä tällaisesta arvomuutoksesta on se, että uusproduktivistisessä ruoantuotantomallissa kyseenalaistetaan myös se, että ruokaa tulee aina saada tuotettua mahdollisimman halvalla. (Mononen & Silvasti 2012, 15.)

Uusproduktivismiin mukaisesti on tärkeää huomata, että vaikka luomu on tavanomaisesta ruoantuotantotavasta monelta osin merkittävästikin poikkeava ruoantuotantomuoto, ei se tarkoita etteikö luomussa voitaisi pyrkiä mahdollisimman laaja-alaiseen tuotantoon. Niin ekologisen modernisaation kuin uusproduktivismiin mukaisesti oleellisessa roolissa on luomun tavanomaista maataloustuotantoa kestävämmät vaikutukset, minkä seurauksena voidaan karkeasti yleistää, että tavoitteellista olisi saada mahdollisimman paljon luomua korvaamaan tavanomaista maataloustuotantoa.

Pyrkimys uusproduktivistisen ruoantuotantomallin yleistymiseen voidaan nähdä myös ilmentymänä ekologisesta modernisaatiosta. Uusproduktivistisen ruoantuotannon voi nähdä vaihtoehtoisesti toteuttavan joko heikkoa tai vahvaa ekologista modernisaatiota, riippuen siitä mihin uusproduktivistisellä ruoantuotantomallilla kulloinkin pyritään. Jos perinteisestä maataloustuotannosta pyritään aikaansaamaan kestävämpää, on

uusproduktivismissa kyse biotaloudellisesta paradigmasta. Tällöin on kyse siitä, että pitäydytään tavanomaisessa toiminnassa ja totuttuihin toimintatapoihin pyritään yhdistämään tavoite kestävydestä. (Kitchen & Marsden 2011, 755.) Jos taas kyse on jo lähtökohtaisesti kestävästä ruoantuotantomuodosta, kuten luomun osuuden lisäämisestä, voidaan uusproduktivismissa ajatella olevan kyse pyrkimyksestä toteuttaa ekotaloudellista paradigmaa. Ekotaloudellisen paradigman mukaisesti on kuitenkin tärkeää huomata, että tällöin luomun periaatteet tulee omaksua vahvasti koko arvoketjuun.

Edellä esittelemäni teoreettiset lähtökohdat pohjustavat tutkielmani analyysia ja päätelmiä. Seuraavissa luvuissa siirryn analysoimaan tutkielmaani valikoituneen aineiston ja teorian avulla sitä, miten luomu Suomessa nähdään, millaista roolia luomulle Suomessa kaavailaan sekä millaisin toimin ja kuinka määrätietoisesti luomun edistämiseksi asetetut tavoitteet pyritään saavuttamaan. Seuraavassa luvussa esittelen analyysiin päätyneet asiakirjat ja kerron, millä perusteilla tutkielmani aineisto on valikoitunut, ja millaisin tutkimusmenetelmin olen tutkielmani analyysin toteuttanut.

5 AINEISTO

Tutkielmani analyysi on selkeästi kvalitatiivista eli laadullista, koska käsittelen kirjallista aineistoa luonnollisen kielen keinoin (Töttö 2000, 134). Kvantitatiivisesta tutkimuksesta poiketen en etsi aineistostani minkäänlaisia mitattavissa olevia numeerisia arvoja, joita pystyy tilastollisesti käsittelemään, vaan perehdyn tutkimaani aiheeseen mahdollisimman tarkasti ja pyrin löytämään tai paljastamaan siitä jotain uutta (Hirsjärvi ym. 2009, 140, 161). Aineistoni tarkastelu on induktiivista, mikä tarkoittaa sitä että tarkastelen aineistoa monitahoisesti ja yksityiskohtaisesti, en etsien vahvistuksia tietyille teorioille (emt. 164).

5.1 Asiakirjat

Tutkielmani aineisto koostuu asiakirjoista, jotka käsittelevät luomua. Laadulliselle tutkimukselle tyypillisesti aineistoni on selkeästi pienempi kuin määrällisten tutkimusten aineistoissa tavallisesti, koska tarkoitukseni on kuvata tiettyä ilmiötä ja antaa sille teoreettisesti mielekäs tulkinta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85). Tavoitteenani on ollut saada aineistosta esiin havaintoja ja löytää sieltä syvempiä merkityksiä, kuin mitä pelkällä asiakirjan lukemisella tulee esille (Alasuutari 2011, 215).

Olen tietoisesti valinnut tutkielmani aineistoksi päätyneet kymmenen asiakirjaa. On tarkoituksenmukaista, että aineiston valinta ei ole ollut satunnaista, vaan aineisto on valittu tutkimuskysymysten ohjaamana (Hirsjärvi ym. 2009, 164; Tuomi & Sarajärvi 2009, 85–86). Onkin tärkeää, että aineistoksi valitsemieni asiakirjojen avulla saan vastattua siihen, mikä on tutkimusasetelman kannalta merkittävää. (Hirsjärvi ym. 2009, 182). Tutkimuskysymyksiin vastaamista voidaankin pitää yhtenä aineiston tärkeimmistä ominaisuuksista.

Aineistoni pohjana on Jyrki Kataisen hallituksen hallitusohjelma 2011, jonka seurauksena on käynnistynyt hallinnollinen projekti lisätä kotimaisen luomutuotannon osuutta ruokamarkkinoilla. Olen valinnut aineistooni myös asiakirjoja, jotka ovat syntyneet ennen hallitusohjelmaa 2011, joihin vertaan hallitusohjelmaa tai jotka ovat seurausta hallitusohjelmasta 2011. Aineistossani on myös hallitusohjelmasta irrallisia asiakirjoja,

joiden avulla tutkin muun muassa sitä, millaisia painotuksia maa- ja metsätalousministeriö on hallitusohjelmasta riippumatta luomulle asettanut. Kaikissa valitsemissani asiakirjoissa käsitellään luomua. Seuraavaksi esittelen asiakirjat.

1. Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen hallitusohjelma, josta käytän analyysissä nimitystä hallitusohjelma 2011. Hallitusohjelma 2011 on 22.6.2011 julkaistu 90 sivun mittainen asiakirja, jossa luomun edistämiseksi asetetaan korkean tahon tavoite luvussa elinkeino-, työllisyys- ja innovaatiopolitiikka.
2. Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen hallitusohjelma, josta käytän nimitystä hallitusohjelma 2007. Vertaan hallitusohjelman 2011 luomupainotusta siihen, millainen painotus luomulle oli hallitusohjelmassa 2007 annettu.
3. ”Lisää luomua! Hallituksen luomualan kehittämisohjelma ja luomualan kehittämisen tavoitteet vuoteen 2020”, josta käytän nimitystä luomualan kehittämisohjelma. Luomualan kehittämisohjelma on valtioneuvoston periaatepäätös, johon on tarkemmin kirjattu hallituksen 2011 tavoitteet luomutuotannon edistämisestä. Kyseessä on 12 sivun mittainen kokonaisuudessaan luomua käsittelevä asiakirja.
4. Luomumarkkinoiden kehittämisen strategiset tavoitteet 2007–2015, josta käytän nimitystä luomustrategia. Luomustrategia on laadittu luomumarkkinoiden kehittämisen strategiaryhmän toimesta vuonna 2006. Luomustrategia on 8 sivun mittainen asiakirja, jossa määritetään missio, visio ja linjaukset luomumarkkinoiden kehittämisen strategiatyölle. Seuraava esittelemäni asiakirja on luomustrategian päivitys. Molemmat asiakirjat ovat päätyneet analyysiin, jotta on mahdollista verrata millaisia muutoksia luomustrategiaan on tehty.
5. Luomualan kasvu- ja kehitysohjelma 2011–2015, joka on samalla päivitys luomustrategiasta. Käytän asiakirjasta nimitystä päivitetty luomustrategia. Päivitetty luomustrategia on Pro Luomu ry:n työstämä 10 sivun mittainen asiakirja, jota yhdistys esitti hallituksen 2011 luomualan kasvu- ja kehittämisohjelmaksi. Päivitetty luomustrategia on hallitusohjelmasta 2011 ja hallituksen luomualan kehittämisohjelmasta erillinen asiakirja, jonka mukaan Pro Luomu ry pyrkii

edistämään luomualan kasvua ja kehittämistä (Kottila, henkilökohtainen tiedonanto).

6. Vähemmästä viisaammin – kestävän kulutuksen ja tuotannon ohjelman uudistus 2012, josta käytän nimitystä KULTU 2012. KULTU 2012 on 58 sivun mittainen asiakirja, jossa luomulle on annettu painoarvoa luvussa ruokailu.
7. Suomen maaseudun kehittämisstrategia 2007–2013, josta käytän nimitystä maaseudun kehittämisstrategia. Maaseudun kehittämisstrategia antaa suunnan maaseudun kehittämiselle ohjelmakauden ajaksi. Asiakirjasta ei löytynyt tulosta hakusanalla ”luomu”, mutta ”luonnonmukainen” eri taivutusmuodoissaan tuotti useita hakutuloksia. 28 sivun mittaisessa asiakirjassa luonnonmukaista tuotantoa sivutaan tavoite-tasolla.
8. Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2007–2013, josta käytän nimitystä Manner-Suomen kehittämisohjelma. Manner-Suomen kehittämisohjelma ottaa maaseudun kehittämisstrategiaa käytännönläheisemmän kannan luomun asemaan suomalaisessa yhteiskunnassa. Asiakirja on kokonaisuudessaan 384 sivun mittainen.
9. Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2009–2013, josta käytän nimitystä kokonaisuohjelma. Kokonaisuohjelmassa maaseudun tulevaisuudelle ja sen kehittämiselle asetetaan strategisia linjauksia, jonka perusteella pääsen vertaamaan sitä, millaisia painotuksia luonnonmukaiselle tuotannolle on maaseudun kehittämisessä asetettu.
10. Maabrändityöryhmän Tehtävä Suomelle -raportti, johon viitataan nimityksellä maabrändiraportti. Maabrändiraportti on 355-sivuinen raportti, jossa luomun osuuden kääntäminen vahvaan nousuun on asetettu yhdeksi Suomelle asetetuista tehtävistä. Analysoin maabrändiraporttia erillisenä hallituksen asettamista tavoitteista ja vertaan siinä ilmeneviä teemoja muihin asiakirjoihin ja siihen, eroavatko niiden sisällöt toisistaan hyvinkin voimakkaasti.

Tutkimuskysymyksiini ohella on mielenkiintoista verrata myös luomun saamaa painoarvoa asiakirjoissa muiden vaihtoehtoisten ruoantuotantomuotojen saamaan huomioon. Valitsemieni asiakirjojen osalta on perusteltua sanoa, että ne sopivat hyvin tutkimusaineistoksi tutkielmassani esitetyille tutkimuskysymyksille (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85–86).

Teoriaohjaava sisällönanalyysi analyysitapana sallii sen, että tutkimuksen aineiston voi kerätä melko vapaasti, minkä olen tehnytkin (emt. 96–97). Olen etsinyt aineistooni asiakirjoja, jotka käsittelevät luomua, mutta en suinkaan ole valinnut kaikkia asiakirjoja joissa sana ”luomu” tuotti hakutuloksen. Sisällönanalyysin kannalta onkin oleellista, että tutkimuksen aineisto kuvaa tutkittavaa ilmiötä. Osa asiakirjoista käsittelee yksinomaan luomua, osassa luomua käsitellään vain osassa laajan asiakirjan sisältöä. Valitsemisissä asiakirjoissa on painotuksesta riippumatta selkeä näkökulma luomuun ja tavoitteisiin sen suhteen, ja analyysin keinoin tarkoitukseni on luoda tutkittavasta ilmiöstä sanallinen ja selkeä kuvaus. (emt. 108.)

5.2 Teoriaohjaava sisällönanalyysi

Olen valinnut tutkimusmenetelmäksi sisällönanalyysin, sillä se on tekstianalyysi, jossa dokumenttien sisältöä kuvataan sanallisesti ja pyrkimyksenä on saada tutkittavasta ilmiöstä tiivistetty ja yleisessä muodossa oleva kuvaus. Sisällönanalyysia voidaan pitää perustana monelle muulle laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmälle, joten se nähdään laajasti sovitettavissa olevana perusanalyysimenetelmänä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91.) Sisällönanalyysia voidaankin pitää perustyökaluna kvalitatiivista analyysia tehdessä (Silvasti 2014, 33). Sitä ei Tuomen ja Sarajärven (2009, 91) mukaan voi pitää pelkästään yksittäisenä metodina, vaan se tulee nähdä toisaalta myös väljänä teoreettisena kehyksenä.

Sisällönanalyysia voi toteuttaa aineistolähtöisesti, teorialähtöisesti tai teoriaohjaavasti. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissa teoreettiset käsitteet luodaan aineistosta, kun taas teorialähtöisessä sisällönanalyysissa aineistoa käsitellään jo valitun teorian ”linssien läpi”. Omassa tutkimuksessani käytän aineiston käsittelyn metodina teoriaohjaavaa sisällönanalyysia, sillä muista sisällönanalyysin metodeista poiketen teoriaohjaavan analyysin tarkoituksena on johtaa aineistosta uusia ajatuksia siten, että aiheesta aiemmin

saatu tieto kuitenkin ohjaa ja auttaa analyysia. En siis testaa aineistoa teorian näkökulmasta, vaan käytän aiheesta aiemmin tiedettyä tutkimustietoa apuna löytämään ja tunnistamaan aineistosta esiin nousevia piirteitä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96, 103–104, 106, 108, 117; Silvasti 2014, 43–44.) Suhteutan aineistosta löytyvät erityispiirteet analyysivaiheessa ja analyysin tulosten osalta aiheesta aiemmin tehtyyn tutkimukseen, ja vertailen aineistosta löytyvää jo ennalta tiedettyyn (Silvasti 2014, 46). Esimerkiksi teemoittelussa hyödynnän sekä aiheesta aiemmin tiedettyä, tutkielmalleni asetettuja tutkimuskysymyksiä että aineistossa esiintyviä teemoja.

Tuomi ja Sarajärvi (2009, 108–113, 117) esittävät teoriaohjaavan sisällönanalyysin olevan lähtökohdiltaan hyvin samantapaista kuin aineistolähtöinen sisällönanalyysi. Aineiston käsittely ja purkaminen aloitetaan sillä, että aineisto redusoidaan eli pelkistetään. Asiakirjasta karsitaan analyysia varten pois kaikki, mikä voidaan tutkimuksen kannalta nähdä tarpeettomana. Tutkimustehtävä ohjaa poimimaan aineistosta tutkimustehtävälle olennaiset ilmaisut. Seuraavaksi aineisto klusteroidaan eli ryhmitellään. Ensimmäisessä vaiheessa olleet ilmaisut ryhmitellään luokaksi ja aineistosta etsitään ilmauksia jotka kuvaavat joko yhtäläisyyksiä tai eroavaisuuksia. Klusteroinnissa tutkimuksen perusrakenteelle luodaan pohja, ja alustavia kuvauksia tutkittavasta ilmiöstä voi alkaa tehdä. Tässä osiossa aion käyttää sisällönanalyysin apuna teemoittelua. Luokittelun ja luokkien sijasta tulen puhumaan aineiston teemoittelusta ja aineistosta nousevista teemoista. Hirsjärvi & Hurme (2000, 173) ovat määritelleet teemoittelun siten, että aineistosta tarkastellaan sellaisia piirteitä, jotka ovat yhteisiä aineistolle, tässä tapauksessa asiakirjoille.

Olen siis jakanut aineistossa toistuvat aihealueet teemoihin tutkiessani sitä, millaisia painotuksia luomulle on asiakirjoissa annettu. Sisällönanalyttisessä perinteessä näin muodostetuista ryhmistä käytetään nimitystä alaluokka. Viimeinen vaihe aineiston käsittelyssä on aineiston abstrahointi eli käsitteellistäminen. Tässä vaiheessa erotetaan tutkimuksen kannalta olennainen tieto, ja valikoidut teemat ryhmitellään yläluokkiin ja edelleen pääluokkiin, jotka ovat muotoutuneet aiheesta jo aiemmin tiedetyn perusteella. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissa abstrahoinnin tarkoitus on edelleen jatkaa luokkien yhdistämistä niin pitkään kuin aineiston sisältö sen sallii, ja lopulta aineistosta muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissa aiheesta tiedettyjen teemojen voidaan sanoa ohjaavan analyysia, joten onkin luonnollista että

muodostetut alaluokat tai teemat ryhmitellään yläluokiksi ja edelleen pääluokiksi aiheesta aiemmin tiedetyn perusteella.

Etsin teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla tekstin merkityksiä aineistostani (Tuomi & Sarajärvi 2009, 104). Tarkoitukseni olikin löytää aineistosta luomun strategiseen edistämiseen liittyvät asiat, vertailla niitä teoriaan ja analyysin avulla löytää vastaukset tutkimuskysymyksiini. Oletukseni oli, että analyysin kautta saan aineistosta laajan kuvan siitä, millaisia suunnitelmia ja hankkeita luomuun liittyen Suomessa toteutetaan, ja uskoin löytäväni niiden vertailusta vastauksen siihen kuinka johdonmukaista tavoitteisiin pyrkiminen on ja kuinka realistisena tavoitteiden saavuttamista voidaan pitää. Analyysin avulla sainkin laajan kuvan luomusta ja lopulta pystyin vastaamaan myös tutkimuskysymyksiini. Analyysin tehtyäni tuli ilmi, että aineistoni vastaa selkeästi myös kysymykseen siitä, millaisena luomu asiakirjoissa nähdään, joten aineiston opastamana lisäsin kahden aiemman tutkimuskysymyksen ohkeen vielä kolmannen kysymyksen, josta tuli järjestyksessä ensimmäinen tutkimuskysymys (Silvasti 2014, 45). Lopulta päädyin myös selventämään järjestyksessään toisen tutkimuskysymyksen muotoilua, jotta se kuvaisi selkeämmin tutkielmani tavoitetta.

5.3 Aineiston analyysi

Ennen varsinaisen analyysin aloittamista tutustuin aineistoon perusteellisesti lukemalla asiakirjat ja valikoimalla niistä osiot, joita on mielekästä hyödyntää tutkielmassani. Esimerkiksi hallitusohjelmassa 2011 luomua käsitellään ainoastaan luvun *elinkeino-, työllisyys- ja innovaatiopolitiikka* alaluvussa *ruokapolitiikka*, jolloin hallitusohjelman muiden osien karsiminen analyysivaihetta varten oli tarkoituksenmukaista. Asiakirjoissa käsiteltiin myös monia asioita, jotka eivät liittyneet tutkielmani aihepiiriin, joten olen toiminut samoin myös muiden asiakirjojen kanssa. Siispä jätin esimerkiksi maanviljelijöiden varhaiseläkettä ja nuorten viljelijöiden aloitustukea käsittelevät luvut sivuun analyysivaiheesta.

Saatuani kasaan ne osat asiakirjoista, joita tulen käyttämään aineistoni, nimesin asiakirjat niiden otsikkoa tai sisältöä kuvaaviksi välttääkseni laajojen otsikoiden toistamista aineiston esittelyssä ja analyysissa. Analyysin aluksi perehdyin aineistooni lukemalla sen läpi ja

merkitsemällä korostusvärillä lauseet ja virkkeet joissa joko mainitaan luomu tai viitataan luomutuotantoon. Silvasti (2014, 38–39, 44) pitääkin koodaamista eli aineiston jäsentelyä tärkeänä vaiheena analyysin aloittamisessa. Seuraavaksi aloitin teemoittelun jakamalla aineistossa esiin nousevat luomuun liittyvät osiot teemoihin. Teemat nousivat aineistosta, mutta kuten teoriaohjaavalle sisällönanalyysille on tavallista, perustin ne aiempaan tietoon ja tutkimuskysymyksiä ohjaamaan suuntaan (emt. 43–45). Teemoja nousi esiin kuusi ja nimesin ne seuraavasti: ”nykytilanne”, ”tavoitteet”, ”toimenpiteet”, ”haasteet”, ”miksi luomu?” ja ”tulevaisuudensuunnitelmat”.

Kaikkia teemoja ei löytynyt jokaisesta asiakirjasta, jolloin ryhmittely auttoi teemoittelun etenemistä. Merkitsin aineistossa esiin nousevat teemat nimetyillä värillisillä lapuilla, joiden avulla hahmotin missä kohden aineistoa mikäkin teema nousee esille. Lopuksi vielä merkitsin jokaisen asiakirjan kanteen kaikki teemat, jotka niissä esiintyivät. Huomasin tämän helpottavan aineiston hahmottamista huomattavasti. Näin analyysi helpottui, jotta minulla oli tiedossa mitä asiakirjoja pystyin missäkin teemoissa toisiinsa vertaamaan. Esimerkiksi hallitusohjelmassa 2011 ainut esille noussut teema oli tavoite. Useassa asiakirjassa tavoitteen lisäksi listattiin myös toimenpiteitä, jotka edesauttavat tavoitteiden saavuttamista. Pidin tärkeänä nostaa teemaksi myös luomun nykytilanteen, sillä sitä käsiteltiin useassa asiakirjassa. Halusin selvittää, löytyykö asiakirjoista yhteneviä vai eriäviä käsityksiä luomun nykytilanteesta. Sama tilanne on myös teeman ”miksi luomu?” kohdalla; perustellaanko luomun edistämisen syitä samoilla argumenteilla kaikissa asiakirjoissa. Analyysin selkeyttämiseksi olen liittänyt luomun nykytilanteen analyysiin myös joitakin asiakirjoissa ilmeneviä haasteita, jotka selittävät oleellisesti luomun nykytilannetta.

Seuraavassa luvussa esitän aineiston analyysin ja vastaukset esittämiini tutkimuskysymyksiin. Analysoin aineiston teoriaohjaavaa sisällönanalyysia käyttäen, edellä mainittujen teemojen johdattelemana. Korostan analyysissa asiakirjoista muuhun aineistoon, teoriaan, aiempaan tutkimustietoon tai tutkielmani aiempiin osiin vertautuvia yhtäläisyyksiä ja eroja. Analyysia ja tutkimuskysymyksiin vastaamista selkeytti huomattavasti se, että jaoin aineistosta nousseet teemat analyysivaiheessa tutkimuskysymysten mukaisesti.

6 LUOMUN EDISTÄMINEN

Olen esittänyt gradulleni kolme tutkimuskysymystä, joihin etsin vastauksia aineistoani ja teoriaa avuksi käyttäen. Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Miten luomu esitetään luomun edistämisasiakirjoissa?
2. Millaisia tavoitteita ja toimenpiteitä luomun edistämiseksi on asetettu?
3. Miten hallitusohjelmassa asetetut tavoitteet aiotaan saavuttaa?

Käsittelen aiemmin esittelemiäni teemoja luvun 6 alaluvuissa sen mukaan, mihin tutkimuskysymykseen ne liittyvät. Luvussa 6.1 analysoin teemat ”nykytilanne”, ”haasteet” ja ”miksi luomu?” ja vastaan tutkimuskysymykseen 1. Kaksi jälkimmäistä asiakirjoja käsittelevää lukua täydentää osaltaan myös ensimmäisen kysymyksen vastausta. Luvussa 6.2 analysoin teemat ”tavoitteet” ja ”toimenpiteet” ja niiden perusteella vastaan tutkimuskysymykseen 2. Luvussa 6.3 vastaan tutkimuskysymykseen 3 ja käytän vastauksen tukena aineistosta löytyneiden tulevaisuudensuunnitelmien analyysia ja edeltävien lukujen sisältöjä. Esittämäni analyysiin ovat päätyneet ne sisällöt, jotka ovat joko yhteneviä tai eriäviä muiden asiakirjojen, aiempien tutkimustulosten tai teorian kanssa, tai joiden merkitys on tutkielmani kannalta oleellinen.

6.1 Luomu asiakirjoissa

Analyysi tuotti monia näkökulmia luomun edistämiseen ja siihen, millaisena luomu ja sen mahdollisuudet asiakirjoissa käsitetään. Tutkimissani asiakirjoissa luomua käsitellään useasta näkökulmasta ja se esitetään monitahoisena ilmiönä. Luomu nähdään yhtäältä tulevaisuuden mahdollisuutena, mutta toisaalta luomutuotantoon ja sen edistämiseen nähdään liittyvän lukuisia haasteita. Aloitan esittelemällä, millaisena luomun nykytilanne nähdään eri asiakirjoissa. Siitä etenen käsittelemään aineistossa ilmaistuja luomun haasteita ja perusteita luomun edistämiseksi.

Nykytilanne

Luomun nykytilannetta käsitellään kahdeksassa asiakirjassa. Analyysiin on yhdistynyt myös nykytilannetta selittäviä haasteita luomun tämänhetkisen tilanteen taustalla. Nykytilanteen osalta analyysiin ovat valikoituneet luomualan kehittämisohjelma, luomustrategia, päivitetty luomustrategia, KULTU 2012 -ohjelma, kokonaisohjelma, Manner-Suomen kehittämisohjelma ja maabrändiraportti.

Luomualan kehittämisohjelmassa tiedostetaan luomupeltoalan kasvu vuodesta 2008 alkaen ja huomioidaan, että vuosi 2012 oli merkittävä luomualan kehittymiselle, sillä luomuvalvontaan liittyi tiloja aiempia vuosia enemmän. Vuosien 2010–2012 myönteisyys luomun kehitykselle nousi esille myös Monosen ja Silvastin (2012, 15) tutkimuksessa. On kuitenkin huomattava, että vuonna 2013 luomutoimijoiden määrä väheni, jonka jälkeen vuoden 2014 syyskuussa määrä palasi vuoden 2012 tasolle. Luomutoimijoiden osuus kaikista alkutuotannon toimijoista on kuitenkin kasvanut vuodesta 2008 alkaen tasaisesti noin puolen prosentin vuosivauhtia, sillä luomutuotannosta luopuneiden maatilojen määrä on pysynyt samassa suhteessa myös tavanomaisesta maanviljelystä luopuneiden tilojen kanssa. Alkutuotannon luomutoimijoiden osuus on tuoreimman tilaston mukaan vuoden 2014 syyskuussa ollut kahdeksan prosenttia. (Evira 2014b.)

Luomualan kehittämisohjelmassa vuonna 2013 luomun osuuden ammattikeittiöissä arvellaan olevan noin viisi prosenttia kilomääräisistä raaka-aineista. Päiväkodeissa osuus on jopa 10 prosenttia, kun vanhuspalveluissa osuus on vain kaksi prosenttia. Viikoittain jo lähes viidennes ammattikeittiöistä käyttää luomutuotteita, ja aktiivisesti ja säännöllisesti luomua käyttävien ammattikeittiöiden määrän havaitaan olevan voimakkaassa kasvussa.

Päivitetyn luomustrategian mukaan luomumarkkinat ovat kansainvälisesti katsoen kasvussa, mutta Suomessa luomun tuotanto ja vähittäismarkkinat pienenevät. Sama tiedostettiin jo luomustrategiassa, mutta päivitettyssä luomustrategiassa huomioidaan, että luomuala on jäänyt jälkeen luomustrategian tavoitteista. Tähän on vaikuttanut muun muassa luomualan sirpaleisuus ja pienyritysvaltaisuus. Koska luomuala on hajanainen ja yritysten väliset kokoerot ovat suuria, toimijoiden välinen yhteistyö on toistaiseksi vähäistä. Yhteistyön kehittämiseen tarvitaan selkeästi uusia keinoja ja resursseja, sillä

muun muassa jo Lähti (2006, 16) ja Seppänen (2004, 6) ovat korostaneet luomutoimijoiden yhteistyöverkostojen merkitystä luomualan kehittämiseksi.

Päivitetystä luomustrategiasta vuonna 2007 käynnistyneen luomustrategian heikon vaikuttavuuden syiksi nähdään, että strategian johtaminen ei ole ollut kenenkään vastuulla ja toteutukselle ei ole varattu resursseja. Luomustrategia laadittiin, koska luomumarkkinoiden kehittämiseen havaittiin tarvittavan uusia keinoja. Päivitetyn luomustrategian mukaan keskeinen muutos ja syy luomustrategian päivitykseen on, että kuluttajalähtöinen ruokastrategia ja maabrändivaltuuskunnan asettamat tavoitteet edellyttävät luomualan kasvua. Maabrändiraportissa todetaankin, että luomun kasvun mahdollisuudet ovat valtavat. Jo luomustrategiassa tiedostettiin, että kuluttajien kiinnostuksen ansiosta luomulla on mahdollisuudet kasvaa myös Suomessa.

Päivitetyn luomustrategian toteutuksesta vastaa Pro Luomu ry, vuonna 2011 perustettu luomualan toimijoista koostuva yhdistys, jonka tarkoituksena on edistää luomualan kasvua ja kehittymistä. Yhteistyöjärjestö perustettiin kehittämään ja toteuttamaan luomumarkkinoiden kehittämisen strategiaryhmän aloittamaa työtä. Pro Luomu ry esitti hallituskauden mittaista luomualan kehittämis- ja kasvuohjelmaa, ja samalla vuosille 2007–2015 laadittu luomustrategia päivitettiin luomualan kasvu- ja kehitysohjelmaksi 2011–2015. Päivitetyn luomustrategian tarkoituksena on edistää luomualan tavoitteellista kehitystä auttamalla luomutuotteiden kysynnän ja tarjonnan kohtaamista tunnistamalla ja ratkomalla luomun kasvun esteiksi havaittuja ongelmia. Myös 2011 valmistuneen kandidaatintutkielmani haastatteluissa tuli esille, että pelkkä kysynnän lisääntyminen ei takaa luomun määrän lisääntymistä. Eräänä luomutuotannon tavoitteena onkin nähty, että luomutuotteita pystytään tarjoamaan kysyntää vastaavasti (Evira 2009b, 3).

Luomualan kehittämisohjelmassa vuoden 2013 tilanteeksi kerrotaan, että Suomessa on lähes 600 luomuelintarvikkeita valmistavaa yritystä. Kasvua yritysten määrässä on tapahtunut vuosittain keskimäärin 10 prosenttia. Eniten on myllytuotteiden jalostajia, kun taas juomia, öljy- ja rasvatuotteita ja pitkälle jalostettuja elintarvikkeita valmistetaan luomuna selkeästi vähemmän kuin muissa maissa. Ohjelmassa nostetaan esille myös, että tällä hetkellä 99 prosenttia Suomen metsä-, kitu- ja joutomaista täyttäisi luomukeruualan kriteerit, kun luomukeruuseen hyväksyty alue on tällä hetkellä 28 prosenttia. Tilanteen taustalla on se, että keruualan sertifiointi koetaan tällä hetkellä kalliiksi ja hankalaksi.

Luomualan kehittämissuunnitelmassa todetaan, että selvitysten mukaan kuluttajat haluavat luomuruoan olevan kotimaista. Tämä selittyy muun muassa kotimaisen ruoan hyvällä maineella, sillä että luomutuotannolla on vahva paikallinen linkki, ja että luomun globaaleiden tarjontaketjujen ei nähdä tarjoavan todellista vaihtoehtoa tavanomaiselle tuotannolle (Sireni 2007, 11; Seppänen ym. 2006, 11). Kuluttajat arvostavat lyhyitä markkinaketjuja ja ovat halukkaita ostamaan luomuruokansa muualta kuin suurista marketeista, mutta valtaosa luomuruoasta ostetaan kuitenkin päivittäistavarakaupan kautta. KULTU 2012 -ohjelmassa tiedostetaan, että kuluttajat osoittavat kiinnostusta ruoan tuotantoketjua ja alkuperää kohtaan. Ohjelman mukaan luomutuotanto on toistaiseksi ainut tuotantotapa, joka takaa valvotun tuotantoketjun, jossa tuotanto- ja valmistusmenetelmät eivät ole haitallisia ympäristön, kasvien tai eläinten hyvinvoinnille (ks. luku 2.2.1).

Kokonaisohjelmassa nostetaan esille, että ruoantuotanto voi erilaistua erilaisten tuotantotapojen myötä. Seppänen (2006, 19) korostaa luomun ja lähiruoan vastaavan myös tähän tarpeeseen. Suomessa maataloustuotanto onkin perustunut selkeästi perinteiseen perheviljelyyn, jota harjoitetaan pääasiassa tavanomaisena tuotantona, käyttäen apuna lannoitteita, torjunta-aineita, kasvunsääteitä ja antibiootteja. KULTU 2012 -ohjelmassa kerrotaan, että tällä hetkellä kuluttajan kaikista rehevöittävästä vaikutuksista yli 70 prosenttia, ilmastovaikutuksista noin 25 prosenttia ja kaikista ympäristövaikutuksista runsas kolmannes aiheutuu ruoasta. Ruoan merkitys ilmastonmuutoksessa korostuu jokapäiväisen ruoan välttämättömyydessä. Kokonaisohjelmassa luonnonmukainen tuotanto huomioidaan varteenotettavana vaihtoehtoisena tuotantomuotona, jonka kysyntä on kasvanut voimakkaasti 1990-luvun puolivälistä alkaen. Kakriaisen ym. (2006, 134) mukaan niihin aikoihin MTK muutti luomuun suhtautumistaan myönteisemmäksi, mikä ympäristöliikkeen nousun ja EU-jäsenyyden mukanaan tuomien etujen myötä vauhditti luomun yleistymistä.

Kokonaisohjelman mukaan eniten käytettyjä luomutuotteita ovat hiutaleet, jauhot, leivät, pastat, maitotuotteet, kananmunat sekä vihannekset. Luomulihan saatavuus on vielä toistaiseksi heikkoa. Luomualan kehittämissuunnitelman mukaan luomukotieläintuotanto on yksipuolista ja tarjonta ei toistaiseksi kohtaa kysyntää. Luomukotieläintiloista yleisimpiä ovat nautakarjatilat ja korkein osuus on lammasta- ja vuohitiloissa, joita vuonna 2009 oli kaikista lammasta- ja vuohitiloista 18 %, kun taas luomusika- ja -broileritiloja on yhteensä

vain kymmeniä. Tätä selittää osin se, että Manner-Suomen kehittämissuunnitelman mukaan ensimmäiset ympäristötuen erityissopimukset luonnonmukaisesta kotieläintuotannosta tehtiin vasta vuonna 2005. Perusteena erityissopimuksille oli muun muassa se, että tuotantoeläinten hyvinvointia ja kotieläinten hoitoa pyrittiin edistämään sekä lisäämään viljelijöiden tietoisuutta eläinten hyvinvointiin vaikuttavista seikoista.

Luomualan kehittämissuunnitelmassa mainitaan, että luomuraaka-ainetta olisi mahdollista tuottaa enemmän markkinoille, mutta tälläkin hetkellä osa luonnonmukaisesti tuotetuista raaka-aineista päätyy markkinoille tavanomaisina. Asiakirjassa tiedostetaan tarve kehittää luomun markkinakanavia siten, että mahdollisimman suuri osa luonnonmukaisista tuotteista päätyisi markkinoille. Esimerkiksi Itä- ja Pohjois-Suomen lypsykarjatilat eivät pääse meijereiden luomusopimusten piiriin, mutta kasvavien markkinoiden ja luomuelintarvikejalostajien lisääntymisen nähdään edistävän luomutuotteiden päätymistä jalostajille. Luonnonmukaisesti tuotettujen rehujen hyödyntämisen lisäämisessä nähdään avainasemassa luomukotieläintilojen yleistyminen.

Luomualan kehittämissuunnitelman mukaan luomukotieläintiloja onkin vähän, ja suurella osalla luomutiloista kotieläimet eivät ole luomussa, vaan tavanomaisessa tuotannossa. Luomukotieläintuotannon lisääminen ja monipuolistaminen nähdään ohjelmassa tärkeänä tavoitteena luomun edistämisen kannalta. Manner-Suomen kehittämissuunnitelman mukaan luomukotieläintuotantoon haasteita ja lisäkustannuksia luovat lisätilavaatimukset, laiduntaminen, ulkoilu ja työ- ja rehukustannukset. Luomukotieläintuotannon lisääntymisestä seuraisi myös lisääntynyt luomuvalkuaisrehun tarve, jolloin öljykasvien, herneen, härkäpavun ja virnan viljelyä tulisi lisätä merkittävästi nykyisestä. On huomattava myös, että jos valkuaisrehun kotimaisuus pystyttäisiin turvaamaan, markkinariskit pienenisivät ja samalla tuontirehuihin liittyvät mikrobiologiset riskit vähenisivät. Myös maabrändiraportissa luomun odotetaan pienentävän markkinariskejä.

Haasteet

Haasteita käsitellään neljässä asiakirjassa. Niistä luomun haasteita käsittelevään analyysiin ovat valikoituneet luomualan kehittämissuunnitelma, kokonaisohjelma ja luomustrategia.

Päivitettyyn luomustrategiaan luomualan haasteita ei ole kirjattu, joten tässä osiossa käsittelen päivitettyyn luomustrategiaan liittyen luomustrategiassa linjattuja haasteita.

Luomustrategiassa kartoitettiin luomualan haasteita ja tiedostettiin yhtäläisyyksiä suomalaisen PK-sektorin ongelmiin: volyymiltaan pienet tuotevirrat ja resurssien puute tuotekehitykseen ja markkinointiin eivät mahdollista tuotekehityksen ja liiketoimintaosaamisen kehittymistä. Elintarvikealan toimijat eivät tunne toisiaan, eivätkä eri toimijoiden roolit elintarvikeketjun kehittämisessä ole tiedossa, jolloin myöskään elintarvikeketjun toimintojen kehittäminen ja yhteistyöverkostojen luominen ei etene. Luomualan kehittämisohjelma on samoilla linjoilla; haasteena on sopivien kanavien löytäminen yksittäisten maataloustuottajien tuotteiden markkinointiin. Nämä näkemykset ovat linjassa sen kanssa, että myös Horlings & Marsden (2014, 11) ovat tiedostaneet pienten tuottajien vaikeuden löytää tuotteilleen sopivia markkinointikanavia. He näkevät muun muassa koulutuksen ja yhteistyön osaltaan vastaavan tähän haasteeseen.

Luomualan kehittämisohjelman mukaan pienet tuotevirrat eivät myöskään sovellu suuriin tuotantolaitoksiin, eikä yritysten ole helppo perustaa tuotantoaan pienten markkinoiden tarpeisiin ilman vientinäkymiä. Ohjelmassa tiedostetaan, että kotimainen tuotanto ei pysty nykyisellään vastaamaan ennakoimattomiin kysynnän muutosten aiheuttamiin kysyntäpiikkeihin. Luomualan kehittämisohjelmassa näiden ongelmien kuitenkin nähdään helpottuvan, kun luomutuotannon volyymia saadaan suunnitellusti kasvatettua.

Luomualan kehittämisohjelman mukaan pienissä elintarvikealan yrityksissä tunnetaan heikosti elintarvike- ja hankintalainsäädäntöä, koska kaikkiin säädöksiin ja määräyksiin perehtymiseen ei riitä aikaa ja osaamista. Luomualan kehittämisohjelmassa tiedostetaan tarve järjestää yrityksille käytännön neuvontaa koskien elintarvikelainsäädännön vaatimuksia ja hankintasäännösten soveltamista. Luomualan kehittämisohjelmassa tiedostetaan myös tarve kehittää hankintakäytäntöihin liittyvää neuvontaa ja selvittää, minkä tahon tätä olisi paras tarjota. Jotta luomun osuus julkisissa keittiöissä voisi todella lisääntyä, neuvontatyössä tulee myös aiempaa paremmin huomioida ruoan laadulliset ominaisuudet, kuten luonnonmukaisuus, ravitseminen ja kestävä kulutus.

Luomustrategiassa ja luomualan kehittämisohjelmassa nimetään samantyyppisiä haasteita luomutoimijoille; niitä ovat Suomen pienet markkinat, pirstoutunut luomukenttä, heikosti

kehittyneet keräily- ja jakelukanavat, ketjuuntunut kauppa- ja ammattikeittiösektori, kotimaisen ruoan hyvä maine sekä pitkät etäisyydet. Luomualan kehittämissuunnitelmassa todetaan, että usein luomuraaka-aine ei riitä tukuille ja elintarvikkeiden jalostajille. Ohjelmassa nostetaan esille, että ammattikeittiöiden näkökulmasta ongelmana nähdään luomutuotteiden korkea hinta ja heikko saatavuus. Luomustrategian mukaan harva luomutoimija pystyykään itsenäisesti vastaamaan ketjuuntuneen vähittäiskaupan ja ammattikeittiöiden vaatimuksiin. Vaikka laatu ja hinta olisivat kohdallaan, joko saatavuus tai tuotekehitysvaatimukset eivät kohtaa kysyntää. Myös Luoto ym. (1996, 55–56) havaitsivat samoja haasteita jo 90-luvun puolivälissä. Edellä mainitut käsitykset vahvistavat luomun ja ekotaloudellisen paradigman yhteyttä; ekotalouden ilmentymille on tyypillistä, että ne kohtaavat haasteita laajentaa toimintaa halutulla tavalla (Kitchen & Marsden 2011, 764).

Luomualan kehittämissuunnitelman mukaan haasteena on myös markkinoiden muuttuviin tarpeisiin vastaaminen, ottaen huomioon luomun siirtymävaiheen pituus. Kokonaisohjelman mukaan luomutuotannon ja luomutuotteiden valmistajien vähäisyys heijastuu myös luomutuotteiden tarjonnan epätasaisuutena. Kysynnän ja tarjonnan kohtaamattomuus haittaavat luomualan kehittämissuunnitelman mukaan luomun yleistymistä merkittävästi; tätä selittävät muun muassa suuret ostomäärät, pienet pakkauskoot, alhainen esikäsitteilyaste sekä ravitsemussuosittelun mukaisten luomuelintarvikkeiden, kuten vähäsuolaisten ja runsaskuituisten leipien heikko saatavuus. Luomustrategian mukaan on selvää, että tuotantolähtöinen toimintakulttuuri ei ole tukenut asiakaslähtöistä osaamista. Osa luomutuotteista ja -raaka-aineista kysytään enemmän kuin niitä on tarjolla, kun taas osassa luomutuotteista on ylituotantoa eikä kaikkea tuotettua luomua käytetä luomuna. Luomualan kehittämissuunnitelmassa on havaittu myös, että osa luomutuotannosta päättyy markkinoille tavanomaisina tuotteina. Tavanomaisena myydyin luomun määrää ei kuitenkaan pystytä selvittämään, sillä viralliset maataloustilastot kattavat vain luomutuotannon tilastoinnin, eivät koko luomun ketjua elintarvikejalostuksen kautta kauppoihin.

Luomualan kehittämissuunnitelmassa haasteeksi tiedostetaan, että luomuyrittäjillä on myös vaikeuksia määrittellä tuotteidensa ravintoainekoostumuksia, koska heillä ei ole mahdollisuutta laboratorioanalyysiin tuotteidensa ravintoarvon selvittämiseksi. THL ylläpitää Fineli-tietopankkia, jonne on koottu tietoa suomalaisten ja Suomessa yleisten

elintarvikkeiden ravintoainekoostumuksista. Ohjelmassa nostetaan esille, että tietopankin ylläpitoa tulee kehittää ja varmistaa, että sinne päivitetään luomutuotteiden kannalta oleellisia ravintotekijöitä, kuten esimerkiksi tavanomaisista elintarvikkeista poikkeavat määrät d-vitamiinin ja seleenin osalta.

Myös luomukeruualueilla jää paljon luomuraaka-ainetta hyödyntämättä, koska toimijoista on puute. Aikaisemmin on ollut ongelmana joko maatalouspolitiikan negatiivinen suhtautuminen luomuun tai aktiivisen kehittämisotteen puuttuminen. Kokonaisuohjelman mukaan luomualan kehittämisen kannalta oleellisena on nähty muun muassa asiakaslähtöinen kehittämistoiminta, tehokas yhteistyö koko tuotantoketjussa, kokemuksellisen tiedon ja tutkimustiedon jalkauttaminen sekä alan profiilin kirkastaminen.

Miksi luomu?

Teemaan ”miksi luomu?” löytyi perusteluja seitsemästä asiakirjasta, joista analyysiin ovat valikoituneet luomualan kehittämisohjelma, maaseudun kehittämisstrategia, kokonaisuohjelma, päivitetty luomustrategia, Manner-Suomen kehittämisohjelma ja maabrändiraportti.

Luomualan kehittämisohjelmassa luomuruoan lisäämisen sekä vähittäiskaupassa että ammattikeittiöissä nimetään olevan yhteydessä hyvän ravitsemuksen edistämiseen. Kotimaisen elintarvikealan kilpailukyvyyn nähdään lisääntyvän luomuvälikoimaa monipuolistamalla. Myös päivitetystä luomustrategiassa missioksi määritellään se, että luomu palvelee kuluttajien hyvinvointia sekä edistää kestävästä tuotantosta ja kulutuksesta elintarviketaloudessa. Luomun määrän lisäämistä tukee myös kuluttajien kasvava kiinnostus terveellisistä, turvallisista ja eettisesti parempia tuotteita ja palveluita kohtaan. Päivitetyn luomustrategian mukaan luomu edustaa useille kuluttajille ensisijaisesti valintaa oman tai perheen hyvinvoinnin ja samalla myös eläinten tai ympäristön puolesta, mikä on tullut esille myös Luodon ym. (1996, 103) tutkimuksessa. Maabrändiraportissa ja Manner-Suomen kehittämisohjelmassa huomioidaan, että luomukotieläintuotannossa eläimet huomioidaan tavanomaista tuotantoa paremmin, mahdollistamalla niille muun muassa lajinomainen käyttäytyminen. Maabrändiraportissa tämän tiedostetaan kiinnostavan kuluttajia. Päivitetyn luomustrategian mukaan monet kuluttajat näkevät luomun merkittävänä myös ruoan maun, laadun ja jäljitettävyyden kannalta.

Kokonaisohjelmassa, Maaseudun kehittämisstrategiassa, Manner-Suomen kehittämisohjelmassa ja maabrändiraportissa luomua pidetään ympäristöystävällisenä tuotantomenetelmänä ja korostetaan, että luomutuotannon vesistö- ja ilmastokuormitus on tavanomaista tuotantoa vähäisempää ja luonnonmukainen viljely edistää kasvi- ja eläinlajien monimuotoisuutta. Kaikissa neljässä asiakirjassa nousee esille luomun merkitys ilmastonmuutoksen ja maataloustuotannon ympäristöhaittojen hillitsemisessä. Kokonaisohjelman mukaan luomutuotannon edullinen merkitys ympäristölle johtuu muun muassa vähemmästä ravinnekuormituksesta sekä siitä, että luomutuotannossa ei käytetä torjunta-aineita. Maabrändiraportissa luomutuotannon merkitystä vesistöjen tilan parantamiseen korostetaan; ravinteiden kierron ansiosta ravinteita ei päästetä vesistöihin. Orgaaniset lannoitteet eivät myöskään liukene veteen teollisesti valmistettujen lannoitteiden tavalla.

Maabrändiraportin mukaan luomutuotannossa säästetään ympäristöä koko tuotantoketjussa. Manner-Suomen kehittämisohjelmassa mainitaan, että tuotettua ruokakiloa kohden luomutuotannon energiankäyttö ja kasvihuonekaasupäästöt ovat parhaimmillaan vain puolet tavanomaisen tuotannon päästöistä. Manner-Suomen kehittämisohjelmassa nostetaan esille, että maaseudun kehittämisessä luonnonmukaisen tuotannon tukeminen tulisi perustella ympäristöhyödyillä enemmän kuin luomutuotteiden markkinakysynnällä, vaikka myös tuotannon määrän lisääntyminen kysyntää vastaavaksi nähdään tärkeänä.

Maabrändiraportissa luomun yleistymisen nähdään myös vastaavan kuluttajien kysyntään ja vähentävän riippuvuutta maailmantalouden hintojen heilahtelusta. Maabrändiraportissa luomun edistämistä perustellaan sillä, että on tärkeää kehittää sellaisia tuotantomenetelmiä, jotka voivat menestyä maailmantalouden kriiseistä huolimatta. Paikallistalouden ja omavaraisuuden vahvistamisella nähdään olevan tämän vahvistamisessa suuri merkitys. Myös lannoitteiden käytön vähentäminen nähdään etuna suomalaisen maatalouden riippumattomuudelle.

Kokonaisohjelman ja maabrändiraportin mukaan Suomella on hyvät mahdollisuudet profiloitua pohjoisen arktisuutta, puhtautta ja turvallisuutta korostavan ruoan tuotannossa, mikä vahvistaisi Suomen kilpailukykyä tukemalla Suomen matkailuvaltteja ja niiden

markkinointia sekä maaseudulla toimivien elintarvikealan pienyritysten kannattavuutta. Maabrändiraportin mukaan luomutuotannon lisääntyminen lisää maatalouden jalostusarvoa ja paikallista vaurautta. Luomutuotannon lisääminen on tärkeää myös Suomen maatalouden uuden strategisen suunnan löytämiselle. Maabrändiraportissa teknologinen kehitys nostetaan oleelliseen rooliin luomutuotannon lisäämisessä, mikä vastaa perinteistä käsitystä ekologisen modernisaation ja osin myös biotalouden mukaisesta toiminnasta.

Kokonaisohjelmassa luomun edistämisen nähdään linkittyvän vahvasti GMO-vapauden saavuttamiseen. Ohjelmassa korostetaan, että luomutuotanto on ainoa tuotantotapa, joka luotettavasti takaa tuotannon ja tuotteiden vapauden geenimuunnelluista organismeista. Kokonaisohjelmassa tuodaan esille, että elintarviketeollisuudelta ja maatalouspolitiikalta odotetaan selvää linjausta siitä, sallitaanko geenimuunnellut organismit vai seurataanko asiantuntijoiden ja kuluttajien mielipiteitä GMO-vapaista tuotteista. Kokonaisohjelman mukaan on selvää, että Suomi ei pysty maailmanmarkkinoilla kilpailemaan massatuotteilla suurtuotannon ja ylikansallisten yritysten kanssa. Ohjelman mukaan GMO-vapauden saavuttaminen edellyttäisi entistä selvempää läpinäkyvyyttä ja jäljitettävyyttä tuotantoketjussa ja muutoksia pakkausmerkintöihin.

Päivitetystä luomustrategiassa luomutuotteiden käytön lisääminen julkisissa hankinnoissa nähdään selkeänä alaa eteenpäin vievänä signaalina, joka vahvistaa kestävän kehityksen mukaista toimintaa. Luomutuotanto onkin Euroopan komission asetusten mukaan kestävä kehitystä tukevaa ja ympäristöystävällistä toimintaa, joka turvaa luonnon monipuolisuutta ja maaseudun kehittämistä. Luomun kasvu on lisääntynyt sekä uusissa että luomumarkkinoille merkittävässä maissa. Suomen on tärkeä pysyä tässä kehityksessä mukana ja pyrkiä toimittamaan vientiin tuotteita, joille muissa maissa on kysyntää. Päivitetyn luomustrategian mukaan luomulla on elintarviketuotannossa kestävän kehityksen mukaisen toiminnan edelläkävijän rooli.

6.2 Asetetut tavoitteet ja toimenpiteet luomun edistämiseksi

Luvussa 6.1 vastasin ensimmäiseen tutkimuskysymykseen. Myös tuleva analyysi täydentää ensimmäisen tutkimuskysymyksen vastausta, sillä seuraavat osiot selittyvät osin

asiakirjojen käsityksillä luomusta. Tässä luvussa analysoin luomun edistämiseksi asetetut tavoitteet ja tavoitteiden saavuttamiseksi suunnitellut toimenpiteet.

Kaikissa asiakirjoissa asetettiin jonkinlaisia tavoitteita luomun edistämiseksi. Kuitenkaan kaikissa asiakirjoissa ei ole esitelty toimenpiteitä, joiden avulla nämä tavoitteet pyritään saavuttamaan. Tämän selittää osin se, että esimerkiksi hallitusohjelman 2011 tarkemmat tavoitteet ja toimenpiteet on kirjattu luomualan kehittämissuunnitelmaan, jolloin kyseisessä ohjelmassa esitetään hallituksen 2011 tavoitteet ja tarkemmat suunnitelmat luomun edistämiseksi. Toisaalta esimerkiksi maaseudun kehittämissuunnitelmassa ilmaistu tavoite luomutuotannon markkinalähtöisestä kehittämisestä ei välttämättä vaadikaan tarkempaa suunnittelua; kehittämissuunnitelmassa linjataan miten maataloutta pyritään kehittämään.

Tavoitteet

Tavoitteita luomun edistämiseksi määritellään kaikissa kymmenessä asiakirjassa. Tavoitteiden osalta analyysiin ovat valikoituneet kaikki aineiston asiakirjat.

Hallitusohjelman 2011 mukaan *hallitus toteuttaa luomualan ja lähiruoan kehittämissuunnitelman, jonka avulla tuotantoa monipuolistetaan ja lisätään kysyntää vastaavaksi, kehitetään luomuruokaketjua ja nostetaan lähiruoan jalostusastetta. Luomu- ja lähiruoan osuuden kääntäminen vahvaan nousuun otetaan Suomen maatalouspolitiikan strategiseksi tavoitteeksi*. Kuitenkin jo hallitusohjelmassa 2007 painotettiin luomu- ja lähiruoan merkitystä ja käynnistettiin suomalaisen ruoan edistämissuunnitelma, jonka tavoitteena oli kohottaa ruoan arvostusta ja laatua sekä ohjata ravitsemuskäyttäytymistä. Hallitusohjelmassa 2007 linjataan, että *luomu- ja lähiruokatuotantoa edistetään laadittujen strategialinjausten mukaan tavoitteena tuotannon ja markkinoiden kasvu. Luomutuotteiden jalostusta ja markkinointia kehitetään eri tahojen yhteistyönä*. Hallitusohjelmassa 2007 linjattiin, että terveellisen ja turvallisen suomalaisen ruoan vientiä pyritään edistämään ja minimoimaan siihen liittyvät julkisen vallan toimin poistettavissa olevat ylimääräiset kustannukset. Hallitusohjelman 2007 mukaan kuluttajien luottamus elintarvikeketjun toimintaan pyritään säilyttämään säätämällä tavanomaisen, luonnonmukaisen ja muuntogeenisen maataloustuotannon rinnakkaiselosta siten, että tuottajalla säilyy mahdollisuus valita näistä tuotantomenetelmistä. Koska myös hallitusohjelmassa 2011 on asetettu vahvoja tavoitteita luomun edistämiseksi, on selvää että hallitusohjelman 2007

seurauksena haluttua kasvua ei saavutettu. Luultavasti myös sen vuoksi hallitusohjelmassa 2011 luomun edistäminen on määritelty määrätietoisemmin strategiseksi tavoitteeksi Suomen maatalouspolitiikassa.

Hallitusohjelmassa 2011 esimerkiksi luomukotieläintuotannon houkuttelevuutta pyritään lisäämään. Myös luomuruoan osuutta julkisista hankinnoista pyritään kasvattamaan parantamalla hankintaosaamista ja laadullisten kriteereiden korostusta. Hallituksen 2011 tavoitteeksi ilmaistaan suomalaisten elintarvikkeiden, luomu- ja erikoistuotteiden jalostuksen, markkinoinnin ja viennin tehostaminen. Hallitusohjelmassa 2011 nimetään myös tavoitteeksi parantaa lainsäädännön avulla pienimuotoisen elintarvikejalostuksen ja myynnin mahdollisuuksia, varmistaa elintarvikevalvonnan ohjauksen toimivuus. Vastuu elintarvikevalvonnasta koottaisiin esimerkiksi Eviralle. Hallituksen 2011 mukaan on tärkeää selvittää myös mahdollisuus kasvattaa kasviperäisen valkuaisen omavaraisuutta ja varmistaa sen riittävyys sekä rehuksi että ihmisravinnoksi.

Maaseudun kehittämissstrategiassa ohjelmakauden 2007–2013 loppuun asetettiin tavoite 200 000 hehtaarista luonnonmukaisen viljelyn käytössä olevaa maatalousmaata. Eviran tilastosta (Evira 2014b) voidaan havaita tämän tavoitteen toteutuneen. Luomuviljelyn peltoalan määrä siirtymävaiheessa olevat tilat mukaan lukien kasvoi ohjelmakaudella 2007–2013 148 760 hehtaarista 206 170 hehtaariin.

Hallitusohjelman 2011 tarkemmat tavoitteet ja niiden sisältö on kirjattu luomualan kehittämisohjelmaan. Luomualan kehittämisohjelmassa todetaan, että sen avulla luomuruoan osuus käännetään vahvaan nousuun kaikkien hallinnonalojen yhteistyönä. Luomualan kehittämisohjelman mukaan tavoitteena on yhteistyön avulla tukea luomuruokaketjun toimijoita luomuruoan osuuden lisäämisessä, luomuelintarviketarjonnan monipuolistamisessa sekä luomuruoan saannin helpottamisessa muun muassa eri myyntikanavien ja ammattikeittiöiden kautta. Luomualan ja lähiruoan kehittämisohjelmien toteuttaminen nimetään erääksi hallituksen kärkihankkeista. Luomutuotannon lisääminen nähdään tärkeänä muun muassa siitä syystä, että luomutuotteiden saatavuus olisi jatkossa kysyntää vastaavaa sekä vähittäiskaupassa että ammattikeittiöissä.

Luomualan kehittämisohjelmassa luomualan edistämiseksi nimetään kolme hallituksen 2011 asettamaa tavoitetta, joiden sisällön olen esitellyt taulukossa 2.

TAULUKKO 2. Hallituksen 2011 luomun edistämisen tavoitteet ja niiden sisältö

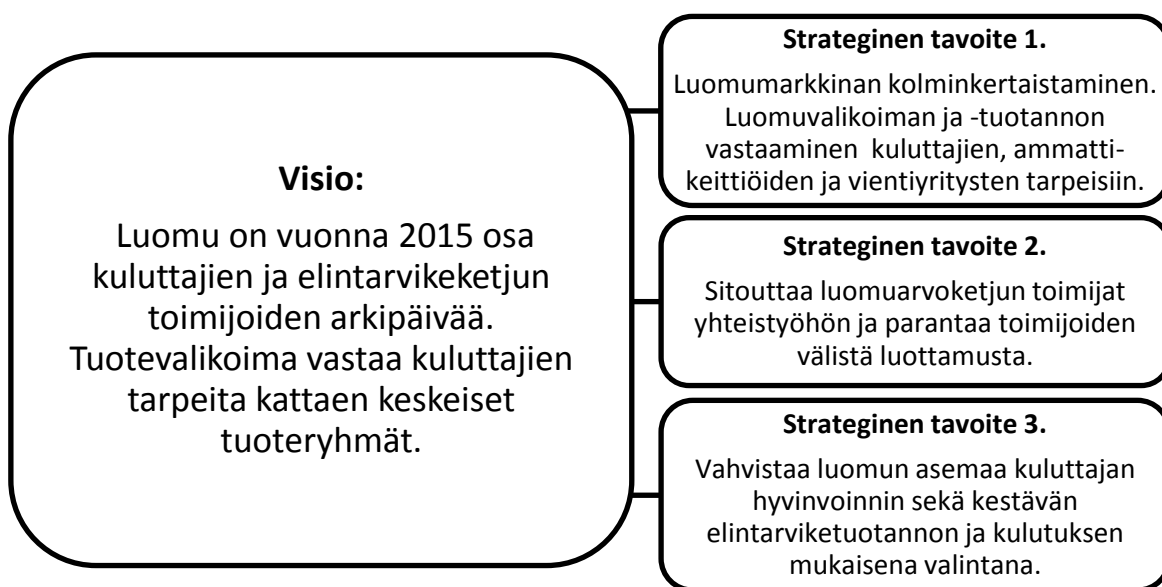
Tavoite 1. Luomutuotannon määrän lisääminen	<ul style="list-style-type: none">• 20 % Suomen peltoalasta luomua vuoteen 2020 mennessä• Luomukotieläintuotanto kysyntää vastaavaksi• Vähintään 10 % vuosittainen kasvu viljelyalassa
Tavoite 2. Kotimaisten luomuelintarvikkeiden määrän lisääminen	<ul style="list-style-type: none">• Luomutuotevalikoiman vastaaminen kuluttajien, ammattikeittiöiden ja vientiyriyten tarpeisiin siten, että luomumarkkinat todella voivat kolminkertaistua ja luomuruokaketju kasvaa kestävästi
Tavoite 3. Luomuruoan saatavuuden parantaminen kaupan ja ammattikeittiöiden kautta	<ul style="list-style-type: none">• Valtion ja valtioneuvoston hankintayksiköiden keittiöissä tarjotusta ruoasta:• 10 % luomua vuoteen 2015 mennessä• 20 % luomua vuoteen 2020 mennessä

Maaseudun kehittämisstrategian mukaan luomutuotanto tukee tavoitetta vähentää maataloudesta maaperään, pinta- ja pohjavesiin sekä ilmaan kohdistuvaa ympäristökuormitusta. Maaseudun kehittämisstrategiassa pidetäänkin tärkeänä kehittää luonnonmukaista maataloustuotantoa markkinalähtöisesti. Tämä ilmentää uusproduktivistista tuotantomuotoa, jonka mukaan myös luomu voi pyrkiä mahdollisimman laajaan tuotantoon (ks. luku 4.3).

Luomustrategiassa luomumarkkinoiden kehittämiseksi asetetun mission mukaan *luomu palvelee kuluttajien hyvinvointia sekä edistää kestävästä tuotantosta ja kulutuksesta elintarviketaloudessa*. Päivitetty luomustrategia pohjautuu samalle missiolle. Päivitetty luomustrategia visiota on tarkennettu ja tavoitteita muutettu, mutta päivitetty luomustrategia ulottuu luomustrategian lailla vuoteen 2015. Luomustrategian visioksi määriteltiin, että Suomi on vuonna 2015 Euroopan kärkimaita luomutuotannossa ja kulutuksessa, ja että luomun tuotevalikoima vastaa kuluttajan hyvinvoinnin ja modernin

elämänrytmin tarpeisiin. Päivitetyn luomustrategian laadinnan aikana havaittiin, että luomualan kehitys on jäänyt jälkeen luomustrategian tavoitteista. Taulukossa 3 esittelen päivitetyn luomustrategian vision ja kolme strategista, vision toteutumista tukevaa tavoitetta.

TAULUKKO 3. Päivitetyn luomustrategian visio ja strategiset tavoitteet

On mielenkiintoista tarkastella, miten luomustrategian strategisia tavoitteita muutettiin päivitettyyn luomustrategiaan. Vuonna 2006 laaditussa luomustrategiassa tavoitteita vuodelle 2015 oli asetettu kolmen sijasta neljä: luomuruoan osuus kuusi prosenttia kotimaan vähittäiskaupan myynnistä, luomutuotteita käytössä kaikissa julkisen sektorin ammattikeittiöissä, luomua käyttävien yksityisen sektorin keittiöiden määrän kasvu 15 prosenttia vuosittain ja 10 prosenttia Suomen elintarvikeviennistä on luomua. Luomustrategian päivitys tehtiin ohjelmakauden puolivälissä vuonna 2011, jolloin pystyttiin havaitsemaan että tavoitteita ei ole saavutettu haluttuun tahtiin. Päivitetty luomustrategia laadittiin samalla esitykseksi hallituskauden mittaisesta luomualan kasvu- ja kehitysohjelmasta, joka toivottiin kirjattavan hallitusohjelmaan (Kottila, henkilökohtainen tiedonanto). Näiden taustojen valossa on selvää, että päivitettyssä

luomustrategiassa tavoitteet haluttiin asettaa realistisiksi, jotta ne todella olisivat mahdollisia saavuttaa ohjelmakauden loppuun mennessä.

On oleellista kiinnittää huomiota siihen, että päivitetyn luomustrategian tavoitteet on laadittu ennen luomualan kehittämisohjelman tavoitteita, ja päivitettyä luomustrategiaa tarjottiin hallituksen luomuohjelmaksi (Kottila, henkilökohtainen tiedonanto). Erityisen mielenkiintoista on tarkastella sitä, miten päivitetyn luomustrategian vaikutus näkyy hallituksen tavoitteissa luomun edistämiseksi. Hallituksen tavoite 2, joka sisältää kotimaisten luomuelintarvikkeiden määrän lisäämisen ja luomumarkkinan kolminkertaistamisen, vastaa sisällöltään päivitetyn luomustrategian strategista tavoitetta 1. Myös KULTU2012 -ohjelmaan on kirjattu tavoite luomumarkkinan kolminkertaistamisesta. Tähän tavoitteeseen pyritään varmistamalla luomutuotannon ja -valikoiman riittävyys niin kuluttajien, ammattikeittiöiden kuin vientiyritystenkin tarpeisiin.

KULTU2012-ohjelmassa luomun kolminkertaistamisen tavoite on asetettu vuoteen 2020, kun päivitetty luomustrategia yltää vuoteen 2015. Luomualan kehittämisohjelman osalta mielenkiintoista on se, että ohjelma yltää vuoteen 2020, mutta tavoitteen 2 kohdalla aikajännettä ei ole määritetty erikseen. Tavoite voidaan siis tulkita myös löyhemmäksi; vuoteen 2020 mennessä luomutuotevalikoima tulee saada vastaamaan toimijoiden tarpeita siten, että luomumarkkinan kolminkertaistumiselle luodaan edellytykset. On kuitenkin tulkittavissa, että luomualan kehittämisohjelman muotoilu ... *siten, että luomumarkkinat todella voivat kolminkertaistua* ... viittaa esimerkiksi vuotta aiemmin laaditun KULTU 2012 -ohjelman tavoitteeseen luomuelintarvikemyynnin kolminkertaistamisesta – yltäväthän molempien asiakirjojen tavoitteet vuoteen 2020.

On huomionarvoista, että päivitetyn luomustrategian kaksi jälkimmäistä strategista tavoitetta eivät ole päätyneet luomualan kehittämisohjelman nimetyiksi tavoitteisiin. Päivitettyssä luomustrategiassa luomustrategian tavoitteet muokattiin väljemmiksi, jolloin päädyttiin linjaamaan tavoitteiksi vahvistaa luomuarvoketjun toimijoiden välistä yhteistyötä ja luomun roolia kestävän kulutuksen mukaisena valintana. On ilmeistä, että päivitetyn luomustrategian tavoitteista poiketen luomualan kehittämisohjelmaan kirjatut hallituksen tavoitteet on haluttu nimetä kunnianhimoisiksi ja selkeän tavoitteellisiksi; tavoitteena on nostaa luomun osuus 20 prosenttiin Suomen peltoalasta, saavuttaa vähintään 10 prosentin vuosittainen kasvu luomun viljelyalassa ja kasvattaa luomun osuutta

ammattikeittiöissä ensin 10 prosenttiin, sitten 20 prosenttiin. Myös KULTU 2012 -ohjelmassa on asetettu tavoitteeksi, että vuoteen 2020 mennessä päiväkodeissa ja kouluissa tarjotusta ruoasta 20 prosenttia on luomua.

KULTU2012 -ohjelmassa tavoitteena on myös, että suomalaiset arvostavat ruokaa, eivät haaskaa sitä ja syövät terveellisesti ja kasvispainotteisesti sesonkien mukaan. Ohjelmassa painotetaan myös, että Suomessa tulisi kehittää ja pilotoida sellaisia ruokatuotannon järjestelmiä, joissa ruoka käytetään siellä missä se tuotetaan. KULTU2012 -ohjelman voidaan siinä ilmaistujen tavoitteiden perusteella sanoa edustavan vahvaa ekologista modernisaatiota ja samalla ilmentymää ekotalouden edistämisestä. Ekotaloudessa panostetaan parhaimmillaan toimintaan paikallisella tasolla ja toimintaa toteutetaan juuri paikallisissa yhteisöissä. KULTU2012 -ohjelman painotus ruoantuotannon ja kulutuksen paikallisuuden vahvistamisesta vastaa myös Marsdenin (2013, 14) käsitystä paikan ja tilan merkityksen tarpeellisuudesta tutkittaessa, kehitettäessä ja edistäessä ekotaloudellista paradigmaa ja sen ilmentymiä, kuten luomua.

Kokonaisohjelmassa luonnonmukaiseen tuotantoon viitataan maaseutupolitiikan osiossa, jossa kestävän kehityksen kaikilla ulottuvuuksilla, eli taloudellisella, ekologisella, sosiaalisella ja kulttuurisella nähdään olevan maatalouspolitiikan kokonaisuudessa oleellinen merkitys. Tavoitteena ilmaistaan, että maaseutuun ja sen kehittämiseen tulee ilmastonmuutoksen hillitsemisessä suhtautua osana ratkaisua, ei ongelmaa. Strategisena linjauksena ilmaistaan, että maatiloja kehitetään esimerkiksi erikoistuvina yksikköinä, mitä myös luonnonmukaiseen tuotantoon erikoistuminen on. Kokonaisohjelmassa korostetaan jalostus- ja pakkausteollisuuden kehittämistä niin tuotannon kuin kaluston osalta aiempaa ympäristöystävällisemmäksi, jotta elintarvikkeiden ekologista jalanjälkeä pystytään pienentämään. Luomutuotantoketjuissa usein kiinnitetäänkin tähän huomiota. Kokonaisohjelmassa painotetaan, että tähän tavoitteeseen on luomutuotannon lisäksi tärkeää pyrkiä myös laajemmin maaseudun kehittämisessä, myös tavanomaisen ruoantuotannon kohdalla.

Kokonaisohjelmassa ei ole asetettu selkeitä, sitovia tavoitteita luomun edistämiseksi, mutta ohjelmassa tuodaan esille, että kiristyvässä kansainvälisessä elintarviketilanteessa Suomen on tarvittaessa pystyttävä takaamaan maataloustuotteiden, rehujen ja energian omavaraisuus ja huoltovarmuus. Tuottajien ja julkisen sektorin keittiöiden välille toivotaan

parempaa yhteistyötä, jotta pystyttäisiin alueellisesti edistämään tuotteiden toimitusvarmuutta ja mahdollisesti synnyttämään jopa uusia, keskuskeittiöiden tarpeisiin soveltuvia tuotteita. Ohjelmassa nimetään, että maatalouspolitiikkaa olisi syytä kehittää kohti ruokapolitiikkaa. Tärkeänä monialaistumisen suuntana nähdään oman tai lähitilojen tuottamien raaka-aineiden jalostaminen elintarvikkeiksi, mitä myös kasvavan lähiruoka-trendin nähdään vahvistavan.

Manner-Suomen kehittämissuunnitelmassa linjataan, että ympäristötuen toimenpiteiden vaikutusten arvioidaan keskittyvän pitkällä aikavälillä vesistöihin kohdistuvan ympäristökuormituksen vähentämiseen. Ohjelmassa luonnonmukaisen tuotannon nähdään edistävän tavoitetta eri yhdisteiden vesiin kulkeutumisen vähenemisestä. Vähäisetkin myönteiset kehityssuunnat typpi- ja fosforilannoituksen sekä karjanlannan käytön tarkentumisessa nähdään tavoiteltuina tuloksina. Tavoitteena pidetään myös tarjota viljelijöille koulutusta, joka tähtää ilmastonmuutokseen sopeutumiseen ja kasvihuonekaasujen vähentämiseen. Tiedotuksen ja tiedonlevityksen avulla pyritään myös lisäämään tietoisuutta muun muassa vesienhoidosta ja biologisesta monimuotoisuudesta siten, että näihin liittyvien toimien tehokkuus tietämyksen myötä lisääntyy.

Maabrändiraportissa asetetaan tavoitteeksi, että vähintään puolet Suomen maataloudesta olisi luomua vuoteen 2030 mennessä. Maabrändiraportti edustaa vahvasti uusproduktivistista avautusta korostaessaan sitä, että myös luomutuotantoa voidaan pyrkiä lisäämään voimakkaasti. Yksikään aineistoni asiakirjoista ei ulotu vuoteen 2030 saakka, joten nähtäväksi jää omaksutaanko maabrändityöryhmän linjausta osaksi Suomen maatalouspolitiikan tavoitteita, joita tulevissa asiakirjoissa ilmaistaan. On kuitenkin selvää, että maabrändityöryhmän mahtipontinen avaus toi luomulle sen kaipaamaa näkyvyyttä, ja on hyvinkin mahdollista, että maabrändiraportti on osaltaan vauhdittanut luomun edistämistä kansallisella tasolla.

On mielenkiintoista kiinnittää huomiota siihen, että maabrändiraportti on julkaistu noin seitsemän kuukautta ennen hallitusohjelmaa 2011 ja yli kaksi vuotta ennen luomualan kehittämissuunnitelmaa. Maabrändiraportin, kuten päivitetyn luomustrategian sisältö on siis ollut saatavilla, kun hallituksen 2011 luomun edistämistavoitteita on laadittu. Maabrändiraportin tavoitteen mukaisesti vuonna 2030 50 prosenttia Suomen maataloudesta on luomua, kun luomualan kehittämissuunnitelmassa hallituksen tavoitteeksi on ilmaistu, että

vuonna 2020 20 prosenttia Suomen maataloudesta on luomua. Vaikka tavoitteiden aikajänteessä on eroa kymmenen vuotta, hallituksen tavoitteen voi todeta olevan huomattavasti maabrändiraporttia maltillisempi. Ohjelmien laatimisajankohtien perusteella voi päätellä, että hallituksen tavoite on maabrändiraportin seurauksena kunnianhimoisempi, kuin mitä se olisi ollut ilman maabrändiraporttia.

Tutkimusasetelmani kannalta mielenkiintoisimpia ovat asiakirjoissa asetetut konkreettiset tavoitteet, joissa nimettiin jokin määrällinen tavoite luomun edistämiseksi. Tällaisia konkreettisia tavoitteita esitettiin luomualan kehittämissuunnitelmassa, päivitettyssä luomustrategiassa, KULTU 2012 -ohjelmassa, maaseudun kehittämissuunnitelmassa ja maabrändiraportissa. Erityisen mielenkiintoista oli, että näistä kolmessa ensimmäisessä asiakirjassa nimettiin tavoitteeksi, että luomumarkkinat kolminkertaistuisivat. On kuitenkin huomioitava, että päivitetty luomustrategia on laadittu vuonna 2011 ja ulottuu vuoteen 2015, KULTU 2012 -ohjelma vuonna 2012 ja ulottuu vuoteen 2020, ja luomualan kehittämissuunnitelma on laadittu vuonna 2013 ja ulottuu vuoteen 2020. Voi päätellä, että luomualan kehittämissuunnitelmassa tämä aiemmin nimetty tavoite on todettu hyväksi, ja siten on myös päädytty tavoittelemaan sen toteutumista.

Toimenpiteet

Toimenpiteitä on listattu kuudessa asiakirjassa, joista analyysiin ovat päätyneet ne kaikki; luomualan kehittämissuunnitelma, luomustrategia, päivitetty luomustrategia, KULTU2012-ohjelma, Manner-Suomen kehittämissuunnitelma ja maabrändiraportti.

Luomualan kehittämissuunnitelmassa esitellään kaikki hallituksen luomun edistämiseksi asettamat tavoitteet, niihin liittyvät viralliset toimenpiteet sekä niiden toteutumisen seurantaan liittyvät vastuutahot ja vaikuttavuuden mittarit toimenpidekohtaisesti (taulukko 4). Luomualan kehittämissuunnitelmassa esitetään myös ehdotuksia ja tarkennuksia siihen, miten luomun osuutta voitaisiin edistää. Luomutuotteiden toimitusvarmuuden ennakoitaan paranevan lisäämällä tuotannon määrää. Kunnan tai ruokapalvelun strategiaan olisi tärkeää kirjata luomutuotteet, mikä osoittaisi kuntapäätäjien sitoutumista luomuruoan osuuden lisäämiseen. Pienten tuote-erien saamiseksi markkinoille tarvitaan yrittäjien yhteistoimintaa, jotta tuotteiden saatavuus voidaan taata vuoden ympäri. Tarvitaan myös yrityksiä, jotka esikäsittävät tuotteet vastaamaan luomuruoan valmistajien tarpeita, kuten

esimerkiksi vihanneskuorimoita, jotka keräävät vihannekset viljelijöiltä ja pesevät, kuorivat, soseuttavat, keittävät, pakkaavat tai pakastavat ne ruoanvalmistajien ja tukkujen tarpeita vastaaviksi. Tämänkaltainen jalostus tarjoaisi mahdollisuuksia myös viljelijöille maatilatoiminnan monipuolistamiseen.

Luomualan kehittämisohjelman mukaan luomuelintarvikkeiden saatavuutta tulee kehittää kysyntää vastaavaksi parantamalla nykyistä tuotantorakennetta, valikoimaa ja saatavuutta. Tällä hetkellä suurin osa luomuvalvontaan kuuluvista elintarvikevalmistajista valmistaa vilja- ja leipomotuotteita, kun suurimmat kasvumahdollisuudet ovat tuoreessa lihassa ja lihavalvisteissa sekä hedelmissä ja vihanneksissa. Uusien markkinointikanavien, kuten esimerkiksi maatilatorien ja -myymälöiden, ruokapiirien ja nettikaupan kehittämistä pidetään tärkeänä. Jalostuksen ja markkinoinnin esteitä tulee purkaa ja lainsäädäntöä kehittää. EU:n pakollisen luomumerkin on myös havaittu olevan vieras kuluttajille, minkä lisäksi myös luomu-käsitteen merkitystä tulee selkeyttää.

Taulukossa 4 esitän pienin muokkauksin luomualan kehittämisohjelmassa (MMM 2013a, 12) esitetyn taulukon, jossa on ilmaistu luomualan kehittämisohjelmassa asetetut tavoitteet, tärkeimmät toimenpiteet ja ohjelman vaikutusten seurannan suunnitelmat luomun edistämisen osalta. Luomualan kehittämisohjelman toimenpiteet ja seuranta ulottuvat vuoteen 2020 saakka.

Hallituksen luomuohjelman tavoitteiden toteutumista seurataan säännöllisesti seitsemän eri ministeriön edustajista koostuvassa luomu- ja lähiruokaohjelmien ohjausryhmässä vuoteen 2015 saakka. Sen jälkeen seuranta vuoteen 2020 saakka on tarkoitus integroida osaksi ministeriöiden normaalia toimintaa. Luomu- ja lähiruokaohjelmien suunnitteluun on varattu erillinen 1,58 miljoonan euron määräraha, jota käytetään muun muassa erillisten luomuruokahankeketjujen toteuttamiseen. Myös maa- ja metsätalousministeriössä luomua on usean vuoden ajan pidetty yhtenä painopisteenä maataloustuotteiden markkinoinnin ja kehittämisen määrärahoja jakaessa. Näitä varoja on mahdollista käyttää esimerkiksi tukemaan yleistä menekinedistämistä. Luomu aiotaan jatkossakin pitää painopisteenä hankehauissa.

TAULUKKO 4. Luomualan kehittämisohjelman suunnitellut toimenpiteet ja tavoitteiden toteutumisen seuranta

Tavoite	Toimenpide	Vaikuttavuuden mittari	Vastuutahot	
Tavoite 1.	Luomutuotannolle osoitetaan tarvittavat määrärahat	Luomuviljelyn peltoalan osuus	MMM	
	Suomen kansalliset tarpeet huomioidaan EU-lainsäädännössä (erityisesti valvonnan järjestäminen)	Suomen ehdotusten huomioiminen	MMM	
	Kotieläintilojen siirtymistä luomuun pyritään lisäämään kehittämällä investointituen ehtoja ja keventämällä eläinsuojien ympäristölupamenettelyä	Luomukotieläintilojen määrä	MMM, YM	
	Nostetaan luomuvalkuaisrehun omavaraisuutta	Luomuvalkuaisrehu-omavaraisuus	MMM	
Tavoite 2.	Lisätään pienten yritysten neuvontaa elintarvikelainsäädännöstä ja hyvistä käytännöistä	Luomua jalostavien pienyritysten määrä	MMM	
	Kehitetään keräilyä ja jakelua tuottajien yhteistyöllä	Luomutuotteiden valikoima ammattikeittiöissä	MMM	
	Edistetään luomuelintarvikkeita valmistavien yritysten syntymistä	Elintarvikevalmistajien määrä luomuvalvonnassa	MMM, TEM	
	Kehitetään tuotannon määrän tilastointia ja lisätään tiedon tuotantoa tuotevirroista ja kulutuskysynnästä	Tilastojen kattavuus	MMM	
	Luomukeruualueiden hyväksymistapa uudistetaan	Käytössä uusi tapa	MMM	
	Tavoite 3.	Kehitetään hankintalainsäädäntöä ja parannetaan hankintaosaamista	Luomuruoan osuus ammattikeittiöissä	TEM, YM, STM, MMM
		Kuluttajien ja ammattikeittiöiden tietoisuutta luomutuotteiden tuotantomenetelmistä ja luomumerkeistä parannetaan	Luomumerkkien tunnettuus	MMM, YM

Manner-Suomen kehittämisohjelmassa toteutetaan Suomen kansallisen maaseudun kehittämisstrategian painotuksia, jotka pitävät sisällään muun muassa maataloudesta maaperään, pinta- ja pohjavesiin sekä ilmaan kohdistuvan ympäristökuormituksen vähentämistä sekä ympäristöystävällisten tuotantomenetelmien käytön edistämistä. Tätä toteutetaan muun muassa edistämällä luonnonmukaista maataloustuotantoa maatalouden ympäristötukien avulla. Ohjelman mukaan luomutuotannon edistämässä voi ottaa huomioon luomutuotannon vähäisemmän vesistö- ja ilmastokuormituksen sekä monimuotoisuutta lisäävät vaikutukset verrattuna tavanomaiseen tuotantoon.

Päivitetystä luomustrategiassa korostetaan, että luomumarkkinoiden kasvattamisen mahdollistamiseksi luomun pariin tarvitaan uusia toimijoita, ja kaikilta toimijoilta kaivataan verkottumista. Vuonna 2007 käynnistynyttä luomustrategiaa varten luomumarkkinoiden kehittämisen strategiaryhmä laati toimintasuunnitelman, joka sisälsi toimialakohtaiset toimenpidesuunnitelmat, strategiset linjaukset, ja niiden alle tavoitteet, välitavoitteet ja mittarit. Strategiaryhmä linjasi, että strategian toteutumisesta ja seurannasta vastaa uusi yhteistyöryhmä, jossa ala on laajasti edustettuna. Tämän yhteistyöryhmän tehtäväksi tulee päättää jatkotoimenpiteistä ja toimintamuodoista, priorisoiden yrittäjyyden kehittämistä ja asiakaslähtöisyyttä sekä pitää luomualan strategiatyö jatkuvassa käynnissä. Tämän yhteistyöryhmän seurauksena syntyi Pro Luomu ry (Kottila, henkilökohtainen tiedonanto), ja luomumarkkinoiden edistämiseksi laadittiin päivitetty luomustrategia.

Pro Luomu ry johtaa päivitettyä luomustrategiaa ja pyrkii toteuttamaan sitä sekä toteuttamalla ohjelmaa että vaikuttamalla muihin toimijoihin, jotta niiden toimenpiteet tukisivat vision saavuttamista. Pro Luomu ry koordinoi hajanaisen luomualan kehittymistä kohti yhteistä visiota yhteistyössä eri luomutoimijoiden kanssa ja hyödyntämällä niiden olemassa olevaa osaamista. Pro Luomu ry teettää myös tutkimuksia ja selvityksiä sekä pyrkii toimenpiteillään tukemaan sidosryhmiä ja etsimään yhteistyössä keinot päivitetyn luomustrategian vision ja tavoitteiden toteutumiseen.

Tavoitteiden lisäksi myös strategiassa esitetyt linjaukset uusittiin päivitettyyn luomustrategiaan, jotta ne parhaiten tukisivat päivitetyn strategian tavoitteiden toteutumista. Taulukossa 5 esittelen päivitetystä luomustrategiassa nimetyt neljä strategista

linjausta, jotka edesauttavat ohjelmassa esitettyjen strategisten tavoitteiden ja sitä kautta strategiassa esitetyn vision saavuttamista.

TAULUKKO 5. Päivitetyin luomustrategian strategiset linjaukset ja niiden sisältö

Kuluttajalähtöisyys	<ul style="list-style-type: none">• Kuluttajien valinnoissa korostuu yhä useammin vastuullisuus ja ruoan maukkaus• Luomuvälikoiman kehittämisen lähtökohdaksi tulee olla tunnistaa ja analysoida tarkemmin kuluttajien tarpeita ja niiden perusteella täyttää luomutuotevälikoiman aukkoja
Arvoketjuyhteistyö	<ul style="list-style-type: none">• Toimijoiden välistä yhteistyötä tarvitaan• On tärkeää ennakoita kuluttajien tarpeita ja ohjata tuotantoa niiden mukaisesti, jotta kauppa saa riittävästi luomutuotteita, valmistajat raaka-ainetta ja luomueläimet luomurehua
Oppiminen ja innovatiivisuus	<ul style="list-style-type: none">• Luomutuotanto vaatii elintarvikealan toimijoilta osaamista ja ammattitaitoa, sillä luomu asettaa lukuisia rajoituksia sekä alkutuotantoon että valmistukseen• On tärkeää nähdä mahdollisuuksia ja keinoja innovoida uusia, aiempaa parempia toimintatapoja
Läpinäkyvyys ja jäljitettävyys	<ul style="list-style-type: none">• Luomu on selkeästi määritelty ja säännelty tuotantotapa, joten sääntöjä ja valvontaa tulee hyödyntää• Näiden ominaisuuksien avulla yhteistyö vahvistuu ja ketjun toimijat ja kuluttajat pystyvät varmistumaan siitä, mitä luomu todella on

Päivitetyssä luomustrategiassa esitetyt toimenpiteet on jaettu seitsemään toimenpidelohkoon. Asiakirjassa on ilmaistu kaikki Pro Luomu ry:n tehtäviksi suunnitellut toimenpiteet ja niiden mittarit näiden toimenpidelohkojen mukaisesti. Toimenpidelohko 1 (*tuotealakohtainen työryhmätyöskentely*) sisältää muun muassa Pro Luomu ry:n roolin toimijoiden kokoamisessa ja tuoteryhmittäisten työryhmien muodostamisessa.

Toimenpidelohkon 2 (*pullonkaulojen ratkaisemiseen liittyvät selvitykset*) mukaisesti tehdään selvityksiä ja niiden perusteella toimenpideohjelmia muun muassa luomukotieläintuotannon mahdollisuuksista Suomessa. Toimenpidelohko 3 (*luomualan kehityksen seuranta*) pitää sisällään muun muassa tuoteryhmittäisten kysyntäennusteiden laatimista, seurantatutkimuksia, kyselyjä sekä tietojärjestelmien kehittämistä. Toimenpidelohko 4 (*tiedotus ja viestintä*) käsittää muun muassa luomubrändin vahvistamisen esimerkiksi tuottamalla lisätietoa luomusta ja välittämällä tätä tietoa esimerkiksi mediassa ja osallistumalla luomua koskevaan yhteiskunnalliseen keskusteluun. Toimenpidelohkossa 5 (*osaamisen vahvistaminen*) keskiössä on eri toimijoiden luomuosaamisen lisääminen esimerkiksi parantamalla tuotekehityksen erityisosaamista ja edesauttamalla luomutuottajien verkostojen syntymistä muun muassa messujen ja työryhmien avulla. Toimenpidelohkossa 6 (*kehittämiprojektit*) luomua pyritään kehittämään erilaisin toimenpitein, kuten esimerkiksi verkostoitumista ja yrityshautomotoimintaa tukemalla sekä kehittämällä erilaisia seurantamenetelmiä ja muun muassa edistämällä Portaat luomuun -ohjelmaa. Toimenpidelohkon 7 (*vaikuttaminen toimintaympäristöön*) sisältönä on lausuntojen antaminen ja aloitteiden tekeminen eri sidosryhmien käyttöön sekä vaikuttaminen opetusalan viranomaisiin ja opetussuunnitelmiin luonnonvara-, matkailu-, ravitsemus- ja talousaloilla, kuin myös tukemalla perusopetusta tarjoamalla opetuksen käyttöön luomua käsitteleviä aineistoja.

KULTU 2012 -ohjelmassa julkisen ruokailun rooli suositellaan kirjattavan osaksi jokaisen Suomen kunnan ja maakunnan strategiaa. Julkisille keittiöille asetetaan myös tavoite siirtyä ympäristövastuullisemmiksi esimerkiksi noudattamalla Portaat Luomuun -ohjelmaa. Julkisten keittiöiden ohjeistuksessa myös selvennetään hankintalakia, jotta sesonki-, kasvis- ja luomuruoan hankkimista pystytään edistämään. KULTU2012 -ohjelmassa painotetaan sitä, että kuluttaja lähtökohtaisesti haluaisi toimia ruokavalinnoissaan ympäristöä säästäen, mutta keinot tälle puuttuvat. Kestävästä syömisestä, kuten luomusta, tulisi tämän vuoksi tehdä palkitsevaa ja haluttavaa, ja sen tulisi houkutella yhä useampia kuluttajia olemalla esimerkiksi ”sosiaalinen normi”. Erilaiset pakkausmerkinnät, valistuskampanjat ja vastuullisia valintoja ammattikeittiöissä edistävät hankkeet osaltaan mahdollistavat ja edistävät kestäviä valintoja. Julkisten keittiöiden merkitys korostuu siinä, että niiden rooli suomalaisten ruokkijana on merkittävä.

Manner-Suomen kehittämisohjelman keskeisiä piirteitä ovat maaseudun ja ympäristön tilan parantaminen. Luomutuotannon nähdään tukevan näitä tavoitteita vahvasti. Maatalousmaan kestävää käyttöä pyritään edistämään muun muassa tukemalla luonnonmukaista tuotantoa erilaisin tuin, jotka velvoittavat tuottajan tarkkaan valvontaan ja sääntelyyn. Ohjelmassa listataan toimenpiteinä hankkeita, joiden myötä pyritään edistämään alkutuotannon rakennekehitystä lisäämällä muun muassa toimijoiden tietotasoa, innovaatioita ja osaamista. Koulutusta järjestetään muun muassa opiskelijaryhmille koskien tuotannon uudelleensuuntaamista esimerkiksi juuri luonnonmukaiseen tuotantoon. Biologisen monimuotoisuuden edistämiseksi toteutetaan biologiseen monimuotoisuuteen liittyvää tiedotusta ja tiedonlevitystä, minkä tavoitteena on lisätä toimijoiden tietotasoa. Luonnonmukaisissa tuotteissa nähdään olevan laajoja mahdollisuuksia hankemaailmaan.

Maabrändiraportissa suomalaisten yliopistojen osaaminen ja tutkimusten merkitys nähdään tärkeänä luomutuotannon kehittämisessä, koska luomuviljelyssä ekologisten prosessien tuntemus on oleellisessa osassa. Jos luomuun panostetaan raportin esittämällä tavalla, luomuun liittyvää koulutus- ja tutkimustyötä on vahvistettava. Luomun edistämiseen on aktivoitava mukaan myös elintarviketeollisuus, sillä puhdas ruoka ja sen jatkojalosteet ovat merkittäviä markkinointi- ja vientivaltteja Suomelle. Luomusta on tarkoitus tehdä Suomelle strateginen tavoite, johon on tärkeää saada mukaan koko arvoketju. Luomu on nähtävä vakavasti otettavana tuotantona, jota toteutetaan sekä pienessä että suuressa mittakaavassa.

Maabrändiraportin seurauksena Koikkalainen ym. (2011) ovat laatineet maa- ja metsätalousministeriölle raportin, jossa on tutkittu maabrändiraportin edellyttämän luomun laajan yleistymisen mahdollisuuksia ja mahdollisia seurauksia. Tässä MTT:n raportissa tarkastellaan luomutuotantoa koskevaan tutkimustietoon pohjaten sitä, miten luomutuotannon osuus pystyttäisiin laajentamaan 50 prosentin viljelyalaan vuoteen 2030 mennessä. Koikkalaisen ym. (emt. 28–29, 50–51) mukaan nykyisen kasvuvauhdin jatkuessa luomun osuus kasvaisi vuoteen 2030 mennessä 500 000 hehtaariin, eli noin 22 prosenttiin nykyisestä kokonaispeltoalasta. Raportissa korostetaan sitä, että luomutuotannon osuus tuotannosta vaihtelee voimakkaasti tuotantoaloittain. On tärkeää, että luomutuotantoa ei kasvateta ainoastaan kysyntään sopivaksi, vaan lisäämisessä on huomioitava luomutuotantoon siirtymisen vaikutukset ympäristöön ja tuotantomääriin.

Raportissa päädytään siihen, että jos luomun määrää halutaan voimakkaasti kasvattaa, luomun ja tavanomaisen tuotannon välille tulee tehdä selkeä työnjako ja sovittaa tuotantomuodot yhteen siten, että kokonaistuotantomäärät ovat riittäviä jokaisella tuotantoalalla.

Asiakirjoissa ilmaistut toimenpiteet tukevat tavoitteiden saavuttamista. Osassa asiakirjoista on esitetty toisia konkreettisempia toimenpiteitä. Nähdäkseni luomun edistämisen onnistumisessa eniten merkitystä on niillä toimenpiteillä, joille on asetettu konkreettinen sisältö ja joiden toteutuksesta vastaa selkeästi jokin taho. Esimerkiksi hallituksen luomualan kehittämissuunnitelmassa esitetyt toimenpiteet on linkitetty tavoitteisiin vahvasti ja niille on nimetty selkeät seurannan mittarit. Esimerkiksi hallituksen ensimmäiseen ja toiseen tavoitteeseen liittyvät toimenpiteet ovat pääosin maa- ja metsätalousministeriön vastuulla. On kuitenkin keskeistä huomata, että luomualan kehittämissuunnitelman toimenpiteille, kuten luomuvalkuaisrehun omavaraisuudelle tai luomukotieläintilojen määrälle ei ole asetettu määrällisiä tavoitteita. Toimenpiteiden keskinäistä painotusta ei myöskään ole määritelty.

6.3 Luomun edistämistavoitteiden saavuttaminen

Tässä luvussa esitän analyysin aineistosta löytyneiden tulevaisuudensuunnitelmien osalta ja vastaan sekä tässä että edellisissä luvuissa tekemäni analyysin perusteella kolmanteen tutkimuskysymykseen. Analyysi tuotti monia näkökulmia luomun edistämisen eteen tehtävään työhön ja tässä luvussa käyn läpi, mitkä kaikki asiakirjojen sisällöt tukevat hallitusohjelman tavoitteiden saavuttamista.

Tulevaisuudensuunnitelmat

Analyysiin on valikoitunut luomualan kehittämissuunnitelmassa ja Manner-Suomen kehittämissuunnitelmassa esille nousseita tulevaisuudensuunnitelmia luomun edistämiseksi.

Manner-Suomen kehittämissuunnitelmassa linjataan, että Manner-Suomen kehittämissuunnitelman tulevalle kaudelle 2014–2020 luomun asemaa pyritään kehittämään parantamalla maatalouden toimintaedellytyksiä ja kilpailukykyä maatalouden investointitukien avulla.

Tulevassa, vuoden 2015 alussa täysin käynnistyvässä Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmassa investointitukea kehitetään niin, että ehdoissa huomioidaan paremmin luomukotieläintuotannon vaatimukset, kuten tilavaatimukset ja ulkotarhojen rakentaminen. Myös kotieläin- ja kasvintuotantotilojen yhteistyötä lisätään ravinteiden kierrätyksen tehostamiseksi. Myös lantavarastojen rakentamista tuetaan sekä yhteistoimintaa lannanluovutuksen osalta helpotetaan.

Manner-Suomen kehittämisohjelmassa tuodaan esille, että tulevassa Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmassa pieniä yrityksiä kannustetaan ryhtymään kiinteään yhteistyöhön keskenään, kuten perustavan alihankintaketjuja. Yhteistyöverkostot lisäävät pienten yritysten osaamista ja toimeentuloa. EU:n luomusäädösten kokonaisuudistuksen taustalla on muun muassa yksinkertaistaa lainsäädäntöä vaarantamatta nykyistä standardia. Uusi kansallinen laki luonnonmukaisesta tuotannosta on valmisteilla ja sen on tarkoitus tulla voimaan vuoden 2015 alusta.

Luomualan kehittämisohjelmassa huomioidaan, että luomutuottajien määrän lisääntyessä myös valvontaresurssien varmistamisen ja valvonnan tarkoituksenmukaisen työnjaon tarve lisääntyy. Myös väärinkäytöksiä oletetaan lisääntyvän, sillä kuntien nykyiset resurssit markkinavalvontaan ovat vähäiset. Valvontaa tulee resursoida riittävästi kuluttajien luottamuksen säilyttämiseksi, sillä Eviran resurssit eivät toistaiseksi riitä kuluttajille suunnatun viestin lisäämiseen ja markkinavalvonnan kehittämiseen.

Tiedon tuotantoa ja tilastointia tulee lisätä, jotta tuotannon ja kysynnän tasapainoa pystytään seuraamaan ja sitä kautta vastaamaan kysynnän muutoksiin. Luomutuotantoon liittyvän osaamisen kehittäminen on huomioitu myös maatalousalan ammatillisen koulutuksen perustutkinnoissa. Maatalousalan ammatillisessa koulutuksessa tulee kannustaa tarjottavan enemmän valinnaisuuksia luomutuotteiden tuottamiseen liittyen. Luomuopetuksen tarjonnan lisääntymisellä taataan, että luomukotieläin- ja puutarhatuotannon osalta on tarjolla monipuolista alkutuotannon koulutusta valtakunnallisesti, mikä edesauttaa tavoitteiden toteutumista.

Luomualan kehittämisohjelmassa puhutaan luomualan kansainvälistymisestä. Kansainvälistyminen voi ohjelman mukaan toteutua joko matkailun tai viennin edistämisen kautta. Tätä edesauttaa esimerkiksi suomalainen vienninedistämiskonsepti Team Finland,

jonka toiminnassa korostuu pienten ja keskisuurten yritysten pyrkimys kasvuun kansainvälistymisen avulla. Ohjelmassa mainitaan, että ruoka tarjoaa mahdollisuuksia ja lisäarvoa muun muassa matkailu-, elämys- ja hyvinvointipalveluiden kehittämiseen. Matkailua ehdotetaan kehitettäväksi ja järjestettäväksi luomutiloille, minkä lisäksi palveluyrityksiä ja suoramyyntipisteitä kannustetaan tarjoamaan luomuruokaa.

Kuten luomun edistämiseksi asetetut tavoitteet ja toimenpiteet, myös kaikki edellä käsitellyt tulevaisuudensuunnitelmat ovat positiivisia signaaleja hallituksen tavoitteiden saavuttamiseksi. Seuraavaksi vastaan tutkielmani analyysin perusteella viimeiseen tutkimuskysymykseen.

Miten hallitusohjelmassa asetetut tavoitteet aiotaan saavuttaa?

Kolmanteen tutkimuskysymykseen vastaamisessa on tärkeää huomata, että hallituksen 2011 tarkemmat luomun edistämistavoitteet esitellään hallitusohjelman 2011 sijaan luomualan kehittämissuunnitelmassa. Luomualan kehittämissuunnitelmassa linjatut tavoitteet ja toimenpiteet on perustettu vahvasti luomun nykytilanteen ja luomun tämänhetkisten haasteiden ratkaisemiseen. Merkittävimmissä roolissa hallituksen tavoitteiden saavuttamisessa ovat luomualan kehittämissuunnitelmassa ilmaistut tavoitteiden mukaan jaetut toimenpiteet, vaikuttavuuden mittarit ja toimenpiteiden toteuttamisesta ja valvomisesta vastaavat vastuutahot (ks. taulukko 4). Luomualan kehittämissuunnitelmassa on ilmaistu kunkin tavoitteen saavuttamiseksi selkeitä toimenpiteitä, joiden toteutumista edistämistyössä on tarkoitus myös valvoa. Hallitus on nimennyt tahot, jotka ovat vastuussa kunkin toimenpiteen toteuttamisesta ja seurannasta. Näen, että tällainen selkeä työnjako vahvistaa merkittävästi tavoitteisiin pääsemistä. Hallituksen tavoitteiden saavuttamisessa merkittävässä roolissa ovat siis eri ministeriöt ja se, miten hyvin nämä toimenpiteet saadaan niiden toimesta palvelemaan luomun edistämistä.

Luomualan kehittämissuunnitelmassa ilmaistujen toimenpiteiden osalta on kuitenkin kiinnitettävä huomiota siihen, että toimenpiteet ovat melko väljiä. Tämä voi johtua siitä, että luomun edistäminen on vielä niin alkutekijöissä, ettei toimenpiteiden merkitys hallituksen tavoitteiden saavuttamiseksi ole selvillä. Luomun haasteiden ratkaisemisella on suuri merkitys tavoitteiden toteutumisen kannalta, eikä siihen ole vielä muodostunut

valmiita toimintatapoja. Mielenkiintoista on, että edellyttääkö tavoitteiden saavuttaminen kaikissa toimenpiteissä onnistumista. On myös aihetta pohtia, saavutetaanko hallituksen tavoitteet, vaikka kaikissa luomualan kehittämissuunnitelmassa esitetyissä toimenpiteissä onnistutaan, vai onko silloin vasta päästy lähemmäs hallituksen tavoitteita. Tällöin olisi selvää, että listasta on puuttunut joitakin oleellisia toimenpiteitä. Analyysin perusteella voikin todeta, että hallituksen tavoitteiden toteutumiseen vaikuttaa suuresti se, kuinka hyvin toimenpiteiden avulla onnistutaan ratkomaan luomun haasteita. On kuitenkin selvää, että hallituksen tavoitteiden saavuttaminen on haasteellista ja niihin pääsemiseksi on löydettävä uusia toimintatapoja.

Suuri merkitys on myös sillä, että muissa asiakirjoissa asetetut tavoitteet ja toimenpiteet osaltaan vahvistavat hallituksen tavoitteiden toteutumista. Yksikään muiden asiakirjojen tavoitteista ei ole luomun edistämisen tai hallituksen 2011 luomusuunnitelman vastainen. On kuitenkin tärkeää huomata, että osassa asiakirjoista painotetaan luomun edistämistä eri perustein. Mielenkiintoista on esimerkiksi, että Manner-Suomen kehittämissuunnitelman mukaan luomutuotannon tukemista tulisi luomutuotteiden markkinakäynnin sijaan perustella ympäristöhyödyillä, kun taas maaseudun kehittämissuunnitelma painottaa luomun markkinalähtöistä kehittämistä. Luomustrategiassa havaittiin, että puutteet luomutoimijoiden asiakaslähtöisessä osaamisessa johtuvat pitkälti tuotantolähtöisestä toimintakulttuurista, joten myös luomun toimintakulttuurin pohtiminen on tarpeellista.

Yksi saavutetuista tavoitteista, jonka toteutuminen on osaltaan tukenut hallitusohjelman tavoitteiden saavuttamista, on maaseudun kehittämissuunnitelmissa asetettu tavoite luomuviljelyn peltoalan kasvattamisesta 200 000 hehtaariin. Kasvua ohjelmakaudella tapahtui noin 39 prosenttia (Evira 2014b). Hallituksen tavoitteiden saavuttamisen osalta onkin tärkeää pohtia, kuinka realistisia hallituksen asettamat tavoitteet ovat ja kuinka lähellä näitä tavoitteita ollaan tällä hetkellä. Eviran (emt.) tilastosta voi havaita, että luomuviljelyn peltoalan osuus koko peltoalasta oli vuonna 2013 yhdeksän prosenttia, kun hallituksen tavoite vuodelle 2020 on 20 prosenttia. Hallituksen tavoite pitää sisällään myös 10 prosentin vuosittaisen kasvun luomun peltoalassa, mikä helpottaa tavoitteiden toteutumisen seuranta ja mahdollistaa tarvittaessa toimenpiteiden vahvistamisen.

Hallitusohjelman kolmas tavoite julkisten keittiöiden osuuden lisäämisestä vahvistaa myös muiden tavoitteiden toteutumista, sillä Monosen ja Silvastin (2012, 15) mukaan luomun

kasvu julkisissa ateriapalveluissa auttaisi luomutuotteiden tarjonnan lisäämisessä ja laskisi myös hintoja. On oleellista huomata, että luomualan kehittämissuunnitelmassa luomun tämänhetkisen osuuden ammattikeittiöissä arvellaan olevan noin viisi prosenttia kilomääräisistä raaka-aineista. Luomun käyttö julkisissa keittiöissä vaihtelee paljon, sillä päiväkodeissa osuus on jopa 10 prosenttia, kun vanhuspalveluissa osuus on vain kaksi prosenttia. Mielenkiintoista on, panostetaanko hallitusohjelman tavoitteiden saavuttamiseksi luomun osuutta lisäämään enemmän niissä julkisissa keittiöissä, missä käyttöaste on jo valmiiksi korkea, vai niissä missä luomua käytetään tällä hetkellä vähiten.

Maa- ja metsätalousministeriö (MMM 2014) on teettänyt selvityksen, jossa käydään läpi muun muassa luomutuotannon tämänhetkiset ennusteet. Uskon, että tämä selvitys linjaa ministeriöiden toteuttamaa edistämistyötä, jota ohjaa seitsemän ministeriön edustajista koostuva ohjausryhmä (MMM 2013a, 3). Maa- ja metsätalousministeriön rooli tavoitteiden saavuttamisessa on merkittävä, sillä se on vastuutahona suurimmassa osassa luomualan kehittämissuunnitelman toimenpiteitä. Uskon, että toimenpiteiden keskinäinen painotus tulee vaikuttamaan merkittävästi siihen, päästäänkö hallituksen tavoitteisiin. Selvitykset luomun nykytilanteesta ja kasvun edellytyksistä ovat tarpeellisia ja varmasti ohjaavat edistystyötä. Kaiken kaikkiaan vaikuttaa siltä, että hallituksen tavoitteet luomun edistämisestä todella pyritään saavuttamaan.

Koska hallituksen tavoitteet ulottuvat vuoteen 2020, tavoitteiden mahdollinen toteutuminen jättää tilaa laajalle pohdinnalle. Ehkä juuri maabrändiraportin mahtipontinen tavoite luomualan merkittävästä kasvattamisesta saisi aikaan se, että luomun edistämistä ei lopetettaisi, vaikka hallituksen tavoitteet saavutettaisiin ennen vuotta 2020. Jos hallituksen tavoitteet vuodelle 2020 toteutuvat, luomun tulevaisuuden kannalta on suuri merkitys sillä, miten siitä eteenpäin jatketaan. Olisiko siinä vaiheessa mahdollista, että jokin taho edistäisi esimerkiksi maabrändiraportin tavoitetta? Onhan vuonna 2020 vielä kymmenen vuotta aikaa maabrändiraportin luomun edistämistavoitteen umpeutumiseen.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA KESKUSTELUA

Tutkielmani perusteella voi todeta, että luomun edistämiseksi asetettuja tavoitteita ei usein ole saavutettu. Sen seurauksena on laadittu aina uusia asiakirjoja, joissa luomun edistämiseksi on asetettu aina uusia tavoitteita. Luomua käsitteleviä asiakirjoja onkin laadittu useita, mutta niissä ei useinkaan ole määritelty, miten ne suhtautuvat toisiinsa luomua koskeviin asiakirjoihin. Tällöin on selvää, että kehittämistyö on vielä kesken, koska yhteistyö ja yhteiset toimintatavat eivät ole vielä täysin muotoutuneet. Kenellä on vetovastuu luomun edistämiseksi, ja miten muut toimijat siihen asettuvat, ei suoraan tule ilmi tutkimistani asiakirjoista. Tutkimusasetelmani mukaisesti kuitenkin hallituksen 2011 käynnistämä luomualan kehittämisohjelma ohjaa luomun edistämistyötä, joten tutkielman näkökulma on ohjannut myös analyysia siten, että luomualan kehittämisohjelma on ikään kuin selkein signaali luomun edistämiseksi.

Tutkielmani kannalta erityisen mielenkiintoista on, että Luoto ym. (1996, 55–56) havaitsivat esimerkiksi luomualan kehittämisohjelmassa mainittuja haasteita jo 17 vuotta ennen niiden kirjaamista luomualan kehittämisohjelmaan; he pitivät luonnonmukaisen tuotannon ongelmana muun muassa tuotannon yksipuolisuutta ja sitä, etteivät luomutuotteet vastaa kysyntään. Samoin pienet luomuerät ja se, että kysynnän vaihteluihin varautuminen oli vaikeaa, olivat haasteita luomulle jo 90-luvulla. Tämä on tutkielmani kannalta erittäin merkittävä havainto, sillä luomun haasteet eivät näytä muuttuneen kahden viime vuosikymmenen aikana. On siis aiheellista pohtia, pystyvätkö tämänhetkisetkään edistämistoimet todella purkamaan luomun haasteita. Tämän haasteen edessä on tärkeää, että luomun edistäminen on määrätietoista, johdonmukaista ja pitkäjänteistä.

Asiakirjoissa ilmaistut tavoitteet luomun määrän selkeästä lisäämisestä edustavat uusproduktivismia. Samalla tavoitteet edustavat myös ekotaloudellisen paradigman edistämistä, sillä luomu edustaa vahvasti ekotalouden mukaista toimintaa. Onkin mielenkiintoista, suunnataanko Suomen maatalouspolitiikkaa jatkossa esimerkiksi vaihtoehtoisten ruoantuotantomuotojen edistämisen myötä kohti ekotaloutta vai panostetaanko maatalouden osalta myös alkutuotannossa biotalouden edistämiseen. Suomen kansallisessa biotalousstrategiassa on linjattu, että jatkossa *maatalouden ja*

elintarviketeollisuuden sivuvirtojen energijakeet hyödynnetään energian tuotannossa nykyistä tehokkaammin (TEM 2014, 13). Jos biotaloutta kohdennetaan nimenomaan maatalouden ja elintarviketeollisuuden sivutuotteisiin, voi olettaa, että biotalouden edistäminen ei ole uhka luomutuotannolle.

On kuitenkin muistettava, että OECD:n (2009, 10) määritelmän mukaan biotalous pitää sisällään myös geenimanipuloitujen organismien kehittämisen. Koska luomutuotannossa GMO-raaka-aineet ovat kiellettyjä, GMO:n yleistyminen on uhka luomun tulevaisuudelle. Tähän liittyen on erityisen mielenkiintoista, että kokonaisuohjelmassa korostetaan sitä, että elintarviketeollisuuden ja maatalouspolitiikan tulisi selkeästi linjata, sallitaanko geenimuunnellut organismit Suomessa. Kokonaisuohjelman havainto siitä, että Suomi ei pysty kilpailemaan maailmanmarkkinoilla GMO-tuotetuilla massatuotteilla, on mielestäni oivaltava. Kokonaisuohjelmassa ja maabrändiraportissa linjataankin, että Suomen tulisi profiloitua muun muassa puhtautta ja turvallisuutta korostavan ruoan tuotannossa. Näiden asiakirjojen mukaan luomu liittyy tavoitteeseen oleellisesti; luomun edistäminen lisää paikallista vaurautta ja vahvistaisi osaltaan myös Suomen maatalouden erikoistumista. Suomen maatalouspolitiikassa onkin jatkossa tehtävä selkeitä valintoja sen suhteen, miltä osin toimintaa halutaan suunnata biotalouden, ja miltä osin ekotalouden suuntaan.

Luonnonmukainen ruoantuotanto voidaankin sijoittaa jaotteluun vahvasta ja heikosta ekologisesta modernisaatiosta: vahva ilmentymä se on siinä mielessä, että viljelyä pyritään hoitamaan ympäristön ehdoilla vahingoittamatta maaperää ja siten toimintatapoja muutetaan ruohonjuuritasolta alkaen, mutta esimerkiksi luonnonmukaisen ruoan jakeluketjuissa on kehittämisen varaa, koska ne nojaavat konventionaalisesta maataloudesta tuttuun toimintatapojen varaan. Jotkin luonnonmukaisen tuotantotavan erityispiirteet, kuten joidenkin luomuraaka-aineiden toimittaminen valtamerten takaa ilmentävät hyvinkin heikkoa ekologista modernisaatiota, jos sitä ollenkaan, joten voidaan pohtia mihin suuntaan luonnonmukaista tuotantoa tulisi jatkossa kehittää. On tarpeellista pohtia esimerkiksi sitä, tulisiko tuotannon, jalostuksen ja kulutuksen tapahtua luomutuotannossa aina mahdollisimman paikallisesti, vai voidaanko luomutuotteiden laaja vienti sovittaa luomun periaatteisiin.

7.1 Keskustelua luomun tulevaisuudesta

Maabrändityöryhmän loppuraportissa asetettiin tavoitteeksi, että Suomi asemoituisi edelläkävijäksi luomutuotannossa, ja että Suomen luomuvientiä lisättäisi. Jo 1990-luvun alussa Susiluoma (1993, 62–63) puhui Suomen mahdollisuuksista profiloitua puhtaiden elintarvikkeiden tuottajana Euroopassa. Hän kuitenkin hylkäsi ajatuksen mahdottomana. Voidaankin miettiä, olisiko Suomessa kaiken tuotannon siirtäminen luomuun mahdollista, tai edes mielekäästä. Joitakin tutkimuksia ja selvityksiä (mm. Koikkalainen ym. 2011) aiheesta on tehty, mutta yksiselitteistä vastausta asiaan tullaan tuskin koskaan saamaan.

Susiluoma (1993, 63) piti Euroopan-valloitusta tärkeämpänä kotimaisen kuluttajan luottamuksen voittamista, mikä voidaan asettaa luomun tavoitteeksi edelleenkin. Huomionarvoista on, että kotimaisen kuluttajan luottamuksen voittaminen on myös luomun edistämisasiakirjoissa asetetuissa tavoitteissa edelleen ajankohtaista.

Kotimaisen markkinan kasvattamisen lisäksi osassa asiakirjoista asetettiin selkeästi myös tavoitteita luomun viennin kasvattamiseksi. Esimerkiksi luomualan kehittämisohjelmaan ja maabrändiraporttiin sisältyy selkeä signaali siitä, että luomualan kansainvälistyminen on tarpeen ja luomu nähdään Suomelle vientivalttina. Myös päivitetystä luomustrategiassa pidetään tärkeänä, että Suomi pystyy toimittamaan vientiin tuotteita, joille muissa maissa on kysyntää. Tällaiset tavoitteet ovat ristiriidassa tutkimustulosten kanssa, joiden mukaan luomun paikallisuutta pyritään usein vahvistamaan ja luomussa pyritään luomaan mahdollisimman lyhyitä jakeluketjuja tuottajien ja kuluttajien välille (ks. Kitchen & Marsden 2009, 280–281; Seppänen 2006, 11). Myös KULTU2012 -ohjelmassa korostetaan ruoantuotannon ja kulutuksen paikallisuuden vahvistamista. Onkin tärkeää huomata, että luomualan kehittämisohjelmassa viennin edistämistä perustellaan sillä, että Suomen pienet markkinat tarvitsevat vientiä luomutuotannon kasvattamisen mahdollistamiseksi. Myös maabrändiraportissa tärkeänä tavoitteena nähdään paikallistalouden vahvistaminen ja omavaraisuuden turvaaminen, ja viennin edistäminen nähdään näiden saavuttamiseksi selkeästi tärkeänä. Osassa luomun edistämisasiakirjoja viennin edistäminen nähdään siis mahdollisuutena varmistaa kotimaisen luomumarkkinan kasvu.

Vastauksena luomulle esitettyyn kritiikkiin, aineiston ja teorian keskustelun perusteella yhtenä mahdollisuutena voi nähdä, että luomun osuuden lisääminen lisäisi Suomen omavaraisuutta ja siten parantaisi myös ruokaturvaa. Tämän voi ajatella pätevän laajemmin myös muihin maihin, joiden ruokaturva on altis maailmanmarkkinahintojen heilahtelulle.

Jatkotutkimusaiheita

Toivon, että pro gradu -tutkielmani muistuttaa laaja-alaisen, eritoten yhteiskuntatieteellisen elintarviketutkimuksen tärkeydestä, ja rohkaisee uusia luomu- ja elintarviketutkimuksia tehtäväksi. Mielestäni ruoantuotannon vaikutuksia koskevia tutkimuksia tulisi rohkaista tehtäväksi enemmän, sillä ruokakysymys tulee tulevaisuudessa olemaan yhä suuremmissa merkityksessä, kun ympäristö- ja energiakriisit tulevat näkyvämmiksi. Viimeistään jos ruokaturva vaarantuu yleismaailmallisesti, tulee laadukkaalla ja kattavalla ruokatutkimuksella olemaan merkittävästi nykyistä suurempi rooli.

Viimeistään hallituksen luomualan kehittämisohjelman päätyttyä vuonna 2020 olisi tärkeää tehdä laaja selvitys koko luomuketjusta aina alkutuotannosta kuluttajan lautaselle. Luomun edistämisen kehittämiseksi olisi tärkeää arvioida, onnistuttiinko hallituksen asettamissa toimenpiteissä, kuten esimerkiksi tuotannon tilastoinnin kehittämisessä. Edistämisen jatkotoimia varten olisi ensiarvoisen tärkeää selvittää, missä osissa luomuketjua on edelleen kehittämisen varaa. Jos hallituksen asettamia tavoitteita luomutuotannon edistämisestä ei saavuteta, se tarkoittaa että luomun edistämisen eteen on tulevaisuudessa tehtävä perusteellista tutkimusta ja selvitettävä, millaisin toimin haasteita todella pystytään purkamaan.

Luomun edistämisen ja koko elintarvikeketjun kestävyiden lisäämisen varmistamiseksi olisi tarpeen tehdä kokonaisvaltainen selvitys siitä, miltä osin biotalouden ja ekotalouden yhdistäminen parhaiten palvelisi näitä tavoitteita. Jos luomun osuutta todella halutaan lisätä, biotaloudesta ja ekotaloudesta tulisi valjastaa käyttöön parhaiten kestävä elintarvikeketjun edistämistä sekä kestävä ja tuottava maatalouspolitiikan ylläpitämistä tukevat toimintatavat.

LÄHTEET

Alasuutari, Pertti (2011). Laadullinen tutkimus 2.0. 4. uudistettu painos. Tampere. Vastapaino.

Costa, Carla; García-Lestón, Julia; Costa, Solange; Coelho, Patrícia; Silva, Susana; Pingarilho, Marta; Valdiglesias, Vanessa; Mattei, Francesca; Dall'Armi Valentina; Bonassi Stefano; Laffon, Blanca; Snawder, John; Teixeira João Paulo (2014). Is Organic Farming Safer to Farmers' Health? A Comparison between Organic and Traditional Farming. *Toxicology Letters*. Volume 230. Issue 2. 166–176.

Dryzek, John S. (2005). *The Politics of the Earth: Environmental Discourses*. Second edition. Oxford University Press.

Dryzek, John S. & Downes, David & Hunold, Christian & Schlosberg, David & Hernes, Hans-Kristian (2009). *Ecological Modernisation, Risk Society, and the Green State*. Teoksessa: Mol, Arthur P.J. & Sonnenfeld, David A. & Spaargaren, Gert (toim.) *The Ecological Modernisation Reader. Environmental Reform in Theory and Practice*. Routledge. 226–253.

Evira. Aurinkomerkki, jpg.

http://www.evira.fi/files/attachments/fi/evira/asiakokonaisuudet/luomu/markkinointi_/aurinko.jpg, viitattu 30.10.2014

Evira (2009a). Aurinkomerkin käytösäännöt. Valvontaosasto. 8.1.2009. http://www.evira.fi/files/attachments/fi/evira/asiakokonaisuudet/luomu/markkinointi_/090108_kayttosaannot_fi.pdf, viitattu 30.10.2014

Evira (2009b). Luonnonmukaisen tuotannon ohjeet 3. Elintarvikkeet. Eviran ohje 18222/1. Elintarviketurvallisuusvirasto Evira. Saatavilla osoitteesta:

http://www.evira.fi/files/attachments/fi/evira/asiakokonaisuudet/luomu/lomakkeet_ja_ohjeet/luomuohje_3_elintarvikkeet_netti_230909.pdf, viitattu 23.10.2014

Evira (2013). Luonnonmukainen tuotanto 1. Yleiset ja kasvintuotannon ohjeet. Eviran ohje 18219/4. Saatavilla osoitteesta:

http://www.evira.fi/files/attachments/fi/evira/asiakokonaisuudet/luomu/lomakkeet_ja_ohjeet/luomuohje_1_yleiset_ja_kasvintuotannon_ehdot_4-painos_15042013_netti.pdf, viitattu 23.10.2014

Evira (2014a). Luonnonmukaisen tuotannon valvontaraportti 2013. 25.4.2014. Saatavilla osoitteesta: <http://www.evira.fi/portal/fi/tietoa+evirasta/julkaisut/?a=view&productId=380>, viitattu 24.10.2014

Evira (2014b). Luomutilat (kpl) ja luomutuotantoala (ha) 2014. 1.9.2014. Saatavilla osoitteesta:

http://www.evira.fi/files/attachments/fi/evira/asiakokonaisuudet/luomu/tilastot/luomu_2014ep.pdf, viitattu 23.10.2014

EY (2007). Neuvoston asetus (EY) N:o 834/2007 Luonnonmukaisesta tuotannosta ja luonnonmukaisesti tuotettujen tuotteiden merkitsemisestä sekä asetuksen (ETY) 2092/91 kumoamisesta. Saatavilla osoitteesta:

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:189:0001:0023:FI:PDF>

EY (2008). Komission asetus (EY) N:o 889/2008. Luonnonmukaisesta tuotannosta ja luonnonmukaisesti tuotettujen tuotteiden merkinnöistä annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 834/2007 soveltamista koskevista yksityiskohtaisista säännöistä luonnonmukaisen tuotannon, merkintöjen ja valvonnan osalta. Saatavilla osoitteesta:

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:250:0001:0084:FI:PDF>

Grönroos, Juha & Seppälä, Jyri (2000). Maatalouden tuotantotavat ja ympäristö. Suomen ympäristökeskus. Helsinki. Edita.

Heinonen, Sampsu (2006). Raitis, raadon ravinto - vaihtoehtoviljelijät ja -kuluttajat 1900-luvun alun Suomessa. Teoksessa: Mononen, Tuija & Silvasti, Tiina (toim.) (2006). Ruokakysymys. Näkökulmia yhteiskuntatieteelliseen elintarviketutkimukseen. Helsinki. Gaudeamus. 88–112.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2011). Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki. Gaudeamus.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2009). Tutki ja kirjoita. Helsinki. Tammi.

Horlings, Lummina & Kitchen, Lawrence & Marsden, Terry & Bristow, Gillian (2010). Exploring the potential contributions of the bio-economy and the eco-economy to agri-food and rural regional development. BRASS: Centre for Business Relationships, Accountability, Sustainability and Society. Working Paper Series. No. 60. Cardiff University.

Horlings, Lummina & Marsden, Terry (2011). Towards the real green revolution? Exploring the conceptual dimensions of a new ecological modernisation of agriculture that could 'feed the world'. *Global Environmental Change*. Volume 21. Issue 2. 441–452.

Horlings, Lummina & Marsden, Terry (2014). Exploring the 'New Rural Paradigm' in Europe: Eco-economic strategies as a counterforce to the global competitiveness agenda. *European Urban and Regional Studies*. Volume 21. Issue 1. 4–20.

IFOAM, http://www.ifoam.org/about_ifoam/principles/index.html, viitattu 23.10.2014

Isoniemi, Merja & Mäkelä, Johanna & Arvola, Anne & Forsman-Hugg, Sari & Lampila, Piritta & Paananen, Jaana & Roininen, Katariina (2006). Kuluttajien ja kunnallisten päättäjien näkemyksiä lähi- ja luomuruoasta. Kuluttajatutkimuskeskus. Julkaisuja 1:2006. Helsinki.

Jokinen, Pekka & Puupponen, Antti (2006). Paikallisuus kestävän ruoantuotannon perustana? Teoksessa: Mononen, Tuija & Silvasti, Tiina (toim.) *Ruokakysymys. Näkökulmia yhteiskuntatieteelliseen elintarviketutkimukseen*. Helsinki. Gaudeamus. 113–130.

Kakriainen, Salla & Mononen, Tuija & Silvasti, Tiina (2006). Luomutuotteiden kuluttamisen motiivit Suomessa ja Saksassa. Teoksessa: Mononen, Tuija & Silvasti, Tiina

(toim.): Ruokakysymys. Näkökulmia yhteiskuntatieteelliseen elintarviketutkimukseen. Helsinki. Gaudeamus. 131–155.

Kitchen, Lawrence & Marsden, Terry (2009). Creating Sustainable Rural Development through Stimulating the Eco-economy: Beyond the Eco-economic Paradox? *Sociologia Ruralis*. Volume 49. Issue 3. 279–294.

Kitchen, Lawrence & Marsden, Terry (2011). Constructing Sustainable Communities: a Theoretical Exploration of the Bio-economy and Eco-economy Paradigms. *Local Environment: The International Journal of Justice and Sustainability*. Volume 16. Issue 8. 753–769.

Kivelä, Markku (2004). Luomusta luomuun - opetuksesta oppimiseen. Pohjoisen Suomen maataloustuotannon ja -koulutuksen kehityspiirteiden arviointia luonnonmukaisesta näkökulmasta. Lapin yliopisto. Rovaniemi.

Koikkalainen, Kauko & Seuri, Pertti & Koivisto, Anu & Tauriainen, Jukka & Hyvönen, Teuvo & Regina, Kristiina (2011). Luomu 50 – mitä tarkoittaisi jos 50 % Suomen viljelyalasta siirtyisi luomuun. MTT raportti 36. Saatavilla osoitteesta: <http://www.mtt.fi/mttraportti/pdf/mttraportti36.pdf>

Kottila, Marja-Riitta. Henkilökohtainen tiedonanto, puhelinkeskustelu. 29.10.2014.

Litmanen, Tapio (2010). Teknologinen modernisaatio ja ympäristösosiologia. Teoksessa: Valkonen, Jarno (toim.) *Ympäristösosiologia*. Helsinki. WSOYpro. 183–196.

Luomuliitto. Leppäkerttu-sopimus yritykselle. <http://www.luomuliitto.fi/hallinta/wp-content/uploads/2012/06/Leppäkerttu-sopimus-yritykselle3.pdf>, viitattu 31.10.2014

Luoto, Ilkka & Ruuskanen, Petri & Susiluoma, Heikki (1996). Risupartoja vai markkinamiehiä? Tapaustutkimus Etelä-Pohjanmaan luomutuottajista. Jyväskylän yliopisto. Kokkola. Chydenius-instituutti.

Lätti, Markku & Koikkalainen, Kauko & Kuisma, Miia & Lötjönen, Timo (2006). Luomutilojen yhteistyö. Co-operation between organic farms. Työtehoseuran julkaisuja 396. Helsinki.

Marsden, Terry (2013). Sustainable place-making for sustainability science: the contested case of agri-food and urban-rural relations. Sustainability Science. Volume 8. Issue 2. 213–226.

Marsden, Terry & Lee, Robert & Flynn, Andrew & Thankappan, Samarthia (2010). The New Regulation and Governance of Food. Beyond the Food Crisis? New York. Routledge.

Massa, Ilmo (toim.) (2009). Vihreä teoria. Ympäristö yhteiskuntateorioissa. Helsinki. Gaudeamus.

Massa, Ilmo (toim.) (2014). Polkuja yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen. Helsinki. Gaudeamus.

MMM (2010). Valtioneuvoston selonteko ruokapolitiikasta. Saatavilla osoitteesta: http://www.mmm.fi/attachments/maatalous/maatalouspolitiikka/newfolder_14/5tTDQgjLk/selontekosuomi.pdf

MMM (2013a). Lisää luomua! Hallituksen luomualan kehittämisohjelma ja luomualan kehittämisen tavoitteet vuoteen 2020. Valtioneuvoston periaatepäätös 16.5.2013. Saatavilla osoitteesta:

http://www.mmm.fi/attachments/luomu/6GeZ5BZPA/Luomualan_kehittamisohjelmaFI.pdf

MMM (2013b). Lähiruokaa – totta kai! Hallituksen lähiruokaohjelma ja lähiruokasektorin kehittämisen tavoitteet vuoteen 2020. Valtioneuvoston periaatepäätös 16.5.2013. Saatavilla osoitteesta:

<http://www.mmm.fi/attachments/lahiruoka/6GeZ7N4oG/LahiruokaohjelmaFI.pdf>

MMM (2014). Luomutuotannon kehitysnäkymät 2020. Saatavilla osoitteesta: http://www.mmm.fi/attachments/luomu/jyORwpwUf/Luomutuotannon_kehitysnakymat_290814.pdf

Mol, Arthur P.J. & Jänicke, Martin (2009). The Origins and Theoretical Foundations of Ecological Modernisation Theory. Teoksessa: Mol, Arthur P.J. & Sonnenfeld, David A. & Spaargaren, Gert (toim.) The Ecological Modernisation Reader. Environmental Reform in Theory and Practice. Routledge. 17–27.

Mol, Arthur P.J. & Sonnenfeld, David A. (2000). Ecological Modernisation Around the World: An Introduction. Environmental Politics. Volume 9. Issue 1. 1–14.

Mol, Arthur P.J. & Spaargaren, Gert (2000). Ecological Modernisation Theory in Debate: A Review. Environmental Politics. Volume 9. Issue 1. 17–49.

Mol, Arthur P.J. & Spaargaren, Gert & Sonnenfeld David A. (2009). Ecological Modernisation: Three Decades of Policy, Practice and Theoretical Reflection. Teoksessa: Mol, Arthur P.J. & Sonnenfeld, David A. & Spaargaren, Gert (toim.) The Ecological Modernisation Reader. Environmental Reform in Theory and Practice. Routledge. 3–14.

Mononen, Tuija (2006). Yhteiskuntatieteellisen elintarviketutkimuksen linjoja. Teoksessa: Mononen, Tuija & Silvasti, Tiina (toim.) Ruokakysymys. Näkökulmia yhteiskuntatieteelliseen elintarviketutkimukseen. Helsinki. Gaudeamus. 26–52.

Mononen, Tuija (2008). Luomun verkostot - tutkimus suomalaisen luomutuotannon toimijaverkostojen muutoksesta. Joensuun yliopistopaino.

Mononen, Tuija (2012). Miksi suomalainen luomu on yhä marginaalissa? Teoksessa: Mononen, Tuija & Silvasti, Tiina (toim.) Hyvä ja paha ruoka. Ruoan tuotannon ja kuluttamisen vaikutukset. Helsinki. Gaudeamus. 134–155.

Mononen, Tuija & Heinonen, Sampsa (2005). Luomutuotannon valvonta - tulkinna ja toimeenpanon ongelmia sekä uusia avauksia. Maaseudun uusi aika 1/2005. 59–64.

Mononen, Tuija & Silvasti, Tiina (toim.) (2006). Ruokakysymys. Näkökulmia yhteiskuntatieteelliseen elintarviketutkimukseen. Helsinki. Gaudeamus.

Mononen, Tuija & Silvasti, Tiina (toim.) (2012). Hyvä ja paha ruoka. Ruoan tuotannon ja kuluttamisen vaikutukset. Helsinki. Gaudeamus.

Morgan, Kevin & Marsden, Terry & Murdoch, Jonathan (2006). Worlds of food: place, power and provenance in the food chain. Oxford University Press.

MTT (2004). Laajamittaisen luomutuotannon teknologia. Taloudellinen toteutettavuus ja ekologinen kestävyys. Lötjönen, Timo & Muuttomaa, Elina & Koikkalainen, Kauko & Seuri, Pentti & Klemola, Pentti. Maa- ja elintarviketalous 44. Saatavilla osoitteesta: <http://www.mtt.fi/met/pdf/met44.pdf>

Muukka, Eija & Myllykangas, Johanna & Leskinen, Marita & Mertanen, Enni & von Wright, Atte & Tuomisto, Jouko (2003). Luomun terveellisyys ja turvallisuus. Luomutuotteiden terveellisyys ja turvallisuus kansainvälisen tieteellisen kirjallisuuden valossa. Kansanterveyslaitoksen julkaisuja B4/2003.

Nousiainen, Marko & Pylkkänen, Päivi & Saunders, Fred & Seppänen, Laura & Vesala, Kari Mikko (2009). Are Alternative Food Systems Socially Sustainable? A Case Study from Finland. Journal of Sustainable Agriculture. Volume 33. Issue 5. 566–594.

OECD (2009). The Bioeconomy to 2030. Designing a Policy Agenda. Main Findings and Policy Conclusions. OECD International Futures Project. Saatavilla osoitteesta: <http://www.oecd.org/futures/long-termtechnologicalsocietalchallenges/42837897.pdf>

Oosterveer, Peter & Sonnenfeld, David A. (2012). Food, Globalisation and Sustainability. New York. Earthscan from Routledge.

Puech, Camille; Baudry, Jacques; Joannon, Alexandre; Poggi, Sylvain; Aviron, Stéphanie (2014). Organic vs. Conventional Farming Dichotomy: Does It Make Sense for Natural Enemies? Agriculture, Ecosystems & Environment. Volume 194. 48–57.

Pro Luomu ry (2014). <http://proluomu.fi/luomumarkkinat-kasvavat/>, viitattu 24.10.2014

Puupponen, Antti (2009). Maaseutuyrittäjyys, verkostot ja paikallisuus. Tapaustutkimus pienimuotoisen elintarviketuotannon kestävyydestä Keski-Suomessa. Jyväskylä.

Rajala, Jukka (2004). Luonnonmukainen maatalous. Helsingin yliopisto. Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus. Mikkeli.

Rajala, Jukka (2005). Luomuviljelyn suunnittelu. Työohjeita. Helsingin yliopisto. Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus. Mikkeli.

Redclift, Michael (1991). Sustainable Development. Exploring the contradictions. Routledge.

Risku-Norja, Helmi & Muukka, Eija (2013). Food and sustainability: local and organic food in Finnish food policy and in institutional kitchens. *Acta Agriculturae Scandinavica*. Section B. Soil & Plant Science. Volume 63. Issue 1. 8–18.

Seppänen, Laura (2004). Learning Challenges in Organic Vegetable Farming. An Activity Theoretical Study of On-Farm Practices. University of Helsinki. Institute for Rural Research and Training. Publications 1.

Seppänen, Laura (2006). Paikallisten ruokaketjujen konseptit toimintalogiikoiden vuoropuhelussa. *Maaseudun Uusi Aika*. 1/2006. 19–33.

Seppänen, Laura & Aro-Heinilä, Esa & Helenius, Juha & Hietala-Koivu, Reija & Ketomäki, Hanna & Mikkola, Minna & Risku-Norja, Helmi & Sinkkonen, Marko & Virtanen, Hanna (2006). Paikallinen ruokajärjestelmä: ympäristö- ja talousvaikutuksia sekä oppimishaasteita. Raportteja 9. Helsingin yliopisto. Ruralia-Instituutti. Mikkeli. Saatavilla osoitteesta: <http://www.helsinki.fi/ruralia/julkaisut/pdf/raportteja9.pdf>

Silvasti, Tiina (2014). Sisällönanalyysi. Teoksessa: Massa, Ilmo (toim.) Polkuja yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen. Helsinki. Gaudeamus. 33–48.

Sireni, Maarit (2007). Vaihtoehtoista ruoantuotantoa kehittämässä. Analyysi maakunnallisista elintarvikestrategioista. Joensuun yliopisto. Karjalan tutkimuslaitoksen raportteja. N:o 6/2007.

Spaargaren, Gert (1997). The Ecological Modernization of Production and Consumption. Essays in Environmental Sociology. Landbouw Universiteit Wageningen.

Susiluoma, Heikki (1993). Luonnonmukainen viljely mahdollisuutena. Henki ja aine. Jyväskylän yliopisto. Kokkola. Chydenius-instituutti.

Tehtävä Suomelle (2010). Miten Suomi ratkaisee maailman viheliäisimpiä ongelmia? Maabrändivaltuuskunnan loppuraportti 25.11.2010.

TEM (2014). Kestävää kasvua biotaloudesta. Suomen biotalousstrategia. Saatavilla osoitteesta: https://www.tem.fi/files/39784/Suomen_biotalousstrategia.pdf

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki. Tammi.

Töttö, Pertti (2000). Pirullisen positivismin paluu. Laadullisen ja määrällisen tarkastelua. Tampere. Vastapaino.

VNK (2010). Biotalous Suomessa – arvio kansallisen strategian tarpeesta. Biotalousyöryhmän loppuraportti 30.9.2010. Valtioneuvoston kanslia. Saatavilla osoitteesta: <http://vnk.fi/julkaisukansio/2010/j15-biotalous/PDF/fi.pdf>

WCED (1987). World Commission on Environment and Development. Our Common Future. Oxford. University Press.

York, Richard & Rosa, Eugene A. (2003). Key Challenges to Ecological Modernisation Theory: Institutional efficacy, case study evidence, units of analysis and the pace of eco-efficiency. Organization & Environment. Volume 16. Issue 3. 273–288.

Aineisto

Lisää luomua! Hallituksen luomualan kehittämisohjelma ja luomualan kehittämisen tavoitteet vuoteen 2020. Valtioneuvoston periaatepäätös 16.5.2013. Saatavilla osoitteesta: http://www.mmm.fi/attachments/luomu/6GeZ5BZPA/Luomualan_kehittamisohjelmaFI.pdf

Luomualan kasvu- ja kehitysohjelma 2011–2015. Päivitetty luomustrategia. 28.6.2011

Luomumarkkinoiden kehittämisen strategiset tavoitteet 2007–2015. Luomumarkkinoiden kehittämisen strategiaryhmä 03.10.2006

Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi. Maaseutupoliittinen kokonaisohjelma 2009–2013. Maaseutupoliitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 5/2009.

MMM (2006). Suomen maaseudun kehittämisstrategia 2007–2013. Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahaston tuesta maaseudun kehittämiseen annetun neuvoston asetuksen (EY nro 1698/2005) mukainen kansallinen strategiasuunnitelma.

MMM (2007). Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2007–2013. Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahasto: Eurooppa investoi maaseutualueisiin.

Vähemmästä viisaammin. Kestävän kulutuksen ja tuotannon ohjelman uudistus 2012. Saatavilla osoitteesta: <http://www.ym.fi/download/noname/%7B8B5DC698-70AE-4547-83E1-7F5D49F8F205%7D/30375>

Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma 2011. Avoin, oikeudenmukainen ja rohkea Suomi. Helsinki. Valtioneuvoston kanslia.

Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma 2007. Vastuullinen, välittävä ja kannustava Suomi. Helsinki. Valtioneuvoston kanslia.

Tehtävä Suomelle (2010). Miten Suomi ratkaisee maailman viheliäisimpiä ongelmia? Maabrändivaltuuskunnan loppuraportti 25.11.2010.